

Acrocephalus

glasilo Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Ljubljana
journal of Bird watching and bird study association of Slovenia, Ljubljana

naslov uredništva address of the editorial office	61000 Ljubljana, Langusova 10
urednik editor	Iztok Geister, 64202 Naklo, Pokopališka 13, tel. 064/47 170
uredniški svet editorial council	dr. Miha Adamič, Janez Gregori, dr. Matija Gogala, dr. Boris Kryštufek, dr. Sergej D. Matvejev, Andrej Sovinc, Dare Šere, Jana Vidic, dr. Andrej Župančič
oblikovalec lay out	Iztok Geister
tehnični urednik technical editor	Rudolf Tekavčič
lektor proof-reading	Janko Kovačič (za slov. – for slov.)
prevajalec translator	Henrik Ciglič
tisk print	Tiskarna Tone Tomšič, Ljubljana, Gregorčičeva 25 a
cena	7,5 DEM za številko, letna naročnina 30 DEM

**DRUŠTVO ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE – JUGOSLAVIJA
BIRD WATCHING AND BIRD STUDY ASSOCIATION OF SLOVENIA – YUGOSLAVIA**

naslov address	61000 Ljubljana, Langusova 10 tel. 061/262 017
predsednik president	Rudolf Tekavčič 61351 Brezovica, Poštna 15 tel. 061/653 506
podpredsednik vicepresident	dr. Andrej Župančič 61000 Ljubljana, Veselova 10 tel. 061/216 974
tajnik secretary	Peter Trontelj 61000 Ljubljana, Cesta na Laze 27 tel. 061/575 732
blagajnik treasurer	Tomaž Jančar 61110 Ljubljana, Cesta v Kostanj 3 tel. 061/455 380
žiro račun	50100-620-133 05-1018116-2385287
izvršilni odbor executive board	Andrej Bibič, Franc Bračko, Izток Geister, Janez Gregori, Tomaž Jančar, Franc Janžekovič, Kajetan Kravos, Bojan Marčeta, dr. Sergej D. Matvejev, Miro Perušek, Slavko Polak, Dare Šere, Rudolf Tekavčič, Tomi Trilar, Peter Trontelj, Jana Vidic, dr. Andrej Župančič
letna članarina	20 DEM za posameznike (10 DEM za učence in študente, 5 DEM za podmladek) in 200 DEM za ustanove.
International Girobank	No. 010-727001-179853/88

Pogovor z dr. Sergejem Matvejevom

Interview with Dr Sergej Matvejev

Z dr. Sergejem Matvejevom, vodilnim jugoslovanskim zoogeografom, se je o kroniki taksonomskih raziskovanj ptic s področja Balkana od leta 1938 do danes, pogovarjal urednik Iztok Geister. Na koncu intervjuja objavljamo tudi vso literaturo, ki jo omenja dr. S. Matvejev.

Glavni temi taksonomije sta: 1 – sistematika vrste s podvrstami in drugimi nižjimi kategorijami; 2 – sistematika nižjih taksonov. Predmet tega pogovora je le prva tema, saj razen favnistike tudi druge biološke panoge (tudi medicina) danes iščejo najnižji status bitij (tudi virusov), ki jih proučujejo. Vsi bi radi izvedeli njihova znanstvena imena.

Dr. Sergej Matvejev

Ime Dr. Matvejeva se v prirodoslovno znanstvenih krogih največkrat omenja v zvezi z dvema področjema naravoslovnega raziskovanja: sistematiko in zoogeografijo. Kako ste v svojem dolgoletnem delu povezovali ti dve področji?

Ptice Balkanskega polotoka, skupaj z alpskimi in panonskimi, so danes proučene ne le favnistično, ampak tudi taksonomsko. Znale so vrste, kakor tudi podvrste in njihova razširjenost (Matvejev 1950, 1976, Matvejev in Vasič 1973).

Do spoznavanja podvrst jugoslovanskih in balkanskih ptic sem prišel s 40-letnim terenskim raziskovanjem. Taksonomsko variabilnost v naravi sem proučeval glede na geografsko razširjenost, pojavljanje v različnih staniščih, višinske pasove, sezonske spremembe stanišč in migracijo nasploh. Zato ne bo

odveč, če v kratkem predstavim obseg in metode tega dolgoletnega ekološkega taksonomskega dela. Upam, da bo ta pogovor dokazal infraspekcijsko raziskanost balkanskih populacij ptic in nujnost uporabe nižjih taksonov (podvrst in populacijskih skupin) pri sodobnih favnističnih raziskavah. Čeprav sem to storil že večkrat, ta dela (Matvejev – Martino 1947, Matvejev 1950, 1976) niso dovolj opažena v domači znanosti.

Slika 1: Sergej Matvejev (na levi) kot gimnazijec v vasi Beloševac pri Kragujevcu, 22. 7. 1930.

Fig. 1: Dr. Sergej Matvejev (left) as a grammar-school boy in the village of Beloševac near Kragujevac, July 22nd, 1930

Pravite, da je vaše delo temeljilo na terenskem raziskovanju. Najbrž pa ptic niste le opazovali, temveč ste jih tudi preparirali in si tako ustvarili zbirko, ki vam je pri tem delu omogočila neizogibne študijske primerjave.

V letu 1928 sem prepariral ptice za gimnazijski kabinet. Približno 10 let pozneje sem dobil v roke delo E. Harterta »Die Vögel der Palearktischen Fauna (1912–1938) in Hirtza (1936, 1938), v katerem so bile podrobno opisane vse tedaj znane evropske in balkanske ptice s podvrstami. V teh letih sem začel v Srbiji z ustvarjanjem lastne zbirke ptic, ki sem jo pred vojno (1938) primerjal s pticami v Muzeju kneza Pavla v Beogradu, kjer sem delal. Med okupacijo (1941–1944) sem delal v »Muzeju srpske zemlje« (danes »Prirodnjački muzej« v Beogradu). Tam sem proučeval muzejsko zbirko in jo primerjal s svojo. Od 1945. do 1956. leta sem raziskoval ptice po vsej Srbiji in Jugoslaviji kot znanstveni sodelavec Inštituta za ekologijo in biografijo pri Srbski akademiji znanosti in umetnosti (SANU). Z raziskovalnim delom sem nadaljeval (nekaj tudi na svoje stroške) tudi takrat, ko se je Inštitut odcepil od SANU (in osiromašil) vse do upokojitve leta 1976. V obdobju svojega terenskega dela sem zbral veliko zbirko ptic in jo podaril Prirodoslovnemu muzeju v Beogradu.

Zbirka je ustvarjena tematsko. Lovil sem in prepariral osebno in s pomočjo terenskih sodelavcev (Stanislava Delića, Ludviga Matlasa, Miodraga in Milana Repaića, Stevana Djanića, Milana Devića, Voki Vasića, takrat večinoma študentov). Prepariral sem tiste ptice, katerih podvrste so po Hartertu (1938) in Vaurieju (1959, 1965) sodile v značilno balkansko favno. Zbiral sem tudi tiste ptice, ki niso imele določenega

taksonomskega ranga: ni bilo znano ali so to vrste, podvrste, ali samo populacijske skupine (Matvejev 1976). Zaradi primerjave sem lovil tudi ptice na evropskih teritorijah – v Sloveniji, Vojvodini in Srbiji – in sicer v času selitev tujih populacij.

V šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih letih sem delal na terenu v Jugoslaviji in drugih balkanskih državah, na Čehoslovaškem, Krimu in v Srednji Aziji. Povsod sem opazoval ptice in zbiral kobilice. Svoja »balkanska« spoznanja sem lahko pozneje primerjal z »okvirom življenja«, v katerem živijo prostorsko oddaljene populacije teh vrst in podvrst. Po javnem nastopu v Akademiji znanosti SSSR so moje interdisciplinarno delo o klasifikaciji stanišč Balkanskega polotoka in drugih krajev ocenili pozitivno. Zato so mi iz Akademije znanosti SSSR sporočili, naj napišem delo o staniščih Srednje in Južne Evrope (Matvejev 1973), ki je bilo pozneje objavljeno v »elitni« izdaji Sovjetske Akademije znanosti.

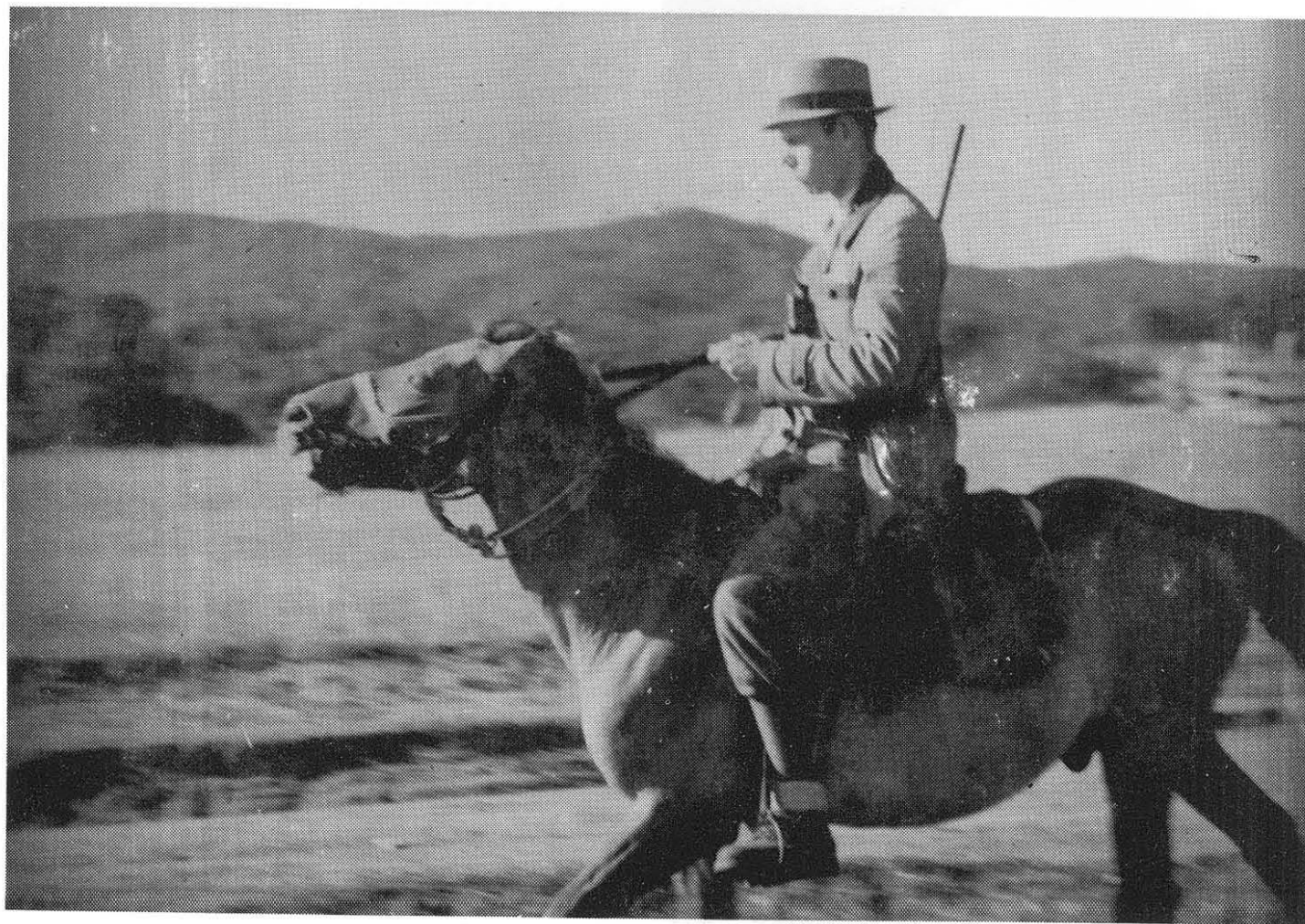
Pri nadaljnjem delu se je pokazala nujnost, da dokazno gradivo z Balkanskega polotoka glede iste variabilne vrste morfološko in morfometrijsko primerjam z večjimi serijami ptic iz drugih krajev Zahodne Palearktike. Zato sem svoje gradivo o isti variabilni vrsti morfološko in morfometrijsko primerjal z večjimi serijami iz drugih krajev Zahodne Palearktike. Svoje gradivo taksonomsko variabilnih vrst sem dopolnil s sposojenimi primerki iz drugih jugoslovanskih zbirk: Zavoda za ornitologijo JAZU, Zemaljskega muzeja v Sarajevu (iz Reiserjeve zbirke), Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani in Prirodoslovnega muzeja v Beogradu. Te dopolnjene serije sem primerjal s pticami velike zbirke (čez 260.000 ptic) v Zoološkem inštitutu v Leningradu, kjer sem delal

(v presledkih) med letoma 1965 in 1972. Enako sem storil v Berlinskem in Dunajskem muzeju. Taksonomskoekološke rezultate sem objavil v posebni publikaciji SANU (I. Piciformes et Passeriformes Matvejev 1976). Druge skupine (Non Passeriformes) je na subspecijskem nivoju obdelal dr. Vojislav Vasić. Objavljene so kot IV/3 knjiga »Catalogus Faunae Jugoslavija« Slov. akad. znan. in um. (Matvejev in Vasić 1973).

Vendar vas je kot zoogeografa, po izobrazbi ste celo geograf, mar ne, nad vse zanimalo prav razmerje ptic do okolja, v katerem živijo, zato domnevam, da si na terenu niste zapisovali le taksonomskih opažanj.

Moje terensko delo se je zelo razlikovalo od dela predhodnih raziskovalcev

(Pančiča 1867, Raškovića 1897, 1898, Reiserja 1905, 1939 in drugih). Vsi ti raziskovalci so zbirali favnistično zanimive primerke in ustvarjali favnistične zbirke, označene z datumi, lokalitetami in imeni zbiralcev. Jaz sem se ukvarjal tudi z ekološkimi opazovanji življenja ptic in pri tem beležil ekološke podatke in ekološke razlike v življenju vrst in podvrst ptic, kakor tudi razlike v številnosti in pogostosti (frekvence) pojavljanja v višinskih pasovih in posameznih staniščih. Vseh 40 let terenskega dela sem delal po ustaljeni metodi »omejenega transeкта« (Matvejev 1986). Ob tem ekološkem delu sem ustvarjal taksonomsko zbirko na ekološki osnovi za bodoča mikrotaksonomska raziskovanja. Vsi ekološki podatki, zbrani med letom 1938 in 1978 (v manjši meri tudi

Slika 2: Na Kopaoniku leta 1940
Fig. 2: On Mt. Kopaonik, 1940

Slika 3: V študentskih letih, Beograd 1943
Fig. 3: Dr. Matvejev in his studentship, Belgrade 1943

pozneje) so zbrani v mojih terenskih beležnicah, ki so sedaj v Prirodoslovnem muzeju v Beogradu. Po teh podatkih je najprej obdelano združevanje ptic v posameznih staniščih (Razširjenost in življenje ptic v Srbiji, Matvejev 1950). V tej knjigi so prikazani najpomembnejši ekološki podatki: stanišče, v katerem ptica gnezdi, frekvenca pojavljanja v tem stanišču in drugih, nekateri podatki o številčnosti in migracijah.

Na terenu sem zbiral gradivo ne samo za taksonomske študije ptic, pač pa tudi kobilic (od leta 1954). Zato sem lahko opazil ekološke razlike in podobnosti življenja nekaterih vrst in podvrst ptic ter primerjal »okvir življenja« pri pticah in kobilicah (Tettigoniidae, Acrididae). Podatki o življenju ptic so opi-

sani v knjigi »Pregled faune ptica Balkanskog poluostrva« (I Piciformes et Passeriformes, Matvejev 1976). Življenje kobilic nisem opisal, ampak sem v soavtorstvu objavil le fauno kobilic Jugoslavije (Us in Matvejev 1967) in Slovenije (Matvejev 1990).

Raziskovali ste na obsežnem geografskem teritoriju. Ste ga v glavnem prepešali ali pa ste se morda tako kot sloviti Reiser odpravili na pot po hribovitem Balkanu kar v sedlu.

Ptice sem od 1938. leta proučeval z metodo »omejenega transeka« (Matvejev 1986), pri kateri je treba pešati. Ampak pomembno je hitro priti do teritorija raziskovanja ptic. V začetku (1938–1941) sem imel motorno kolo s prikolico. Po vojni smo raziskovali skupinsko. V hribih so bile vse kočnice uničene. Za transport šotorov in druge opreme smo najprej uporabljali osle, pozneje tudi konje. Zato smo v samem središču terena mogli postaviti tabor – izhodišče za »pešaška raziskovanja«. Šele leta 1950 smo lahko prenočevali v obnovljenih planinskih domovih in gozdarskih kočah. Po skupinskem terenskem delu sem uporabljal moped s prikolico, ki sem ga s seboj vozil po vsej Jugoslaviji v prtljažnem vagonu. Z njim sem mogel priti po gozdni poti do prenočišč v težko dostopnih krajih. Za krajše razdalje sem kasneje uporabljal avtomobil, za daljše potovanje pa kombinacijo vlak – moped.

Opisali ste kroniko svojega 40-letnega terenskega dela. Nam zdaj lahko nekoliko obširneje spregovorite o zoogeografski problematiki ptičjih podvrst?

Referat akademika Z. Lorkovića leta 1962 na IX. Intern. Cong. Entomol. na

Dunaju me je spodbudil, da v svojem zbranem materialu o variabilnosti balkanskih ptic poiščem gradivo o problemih polvrst (semispecies) in sestrskih vrst (sibling-species). O rezultatih teh raziskovanj sem poročal leta 1982 na XVIII. Intern. Ornith. Cong., potem pa tudi na I. Kongr. biosistematikov Jugoslavije 1985. leta, na IV. Kongr. biologov Jugoslavije 1989. leta (skupno delo z J. Gregorijem, ki pa ni objavljeno). O infraspecifijskih problemih je S. Matvejev že objavil nekaj opaženih prispevkov (1968, 1972, 1985, 1988). Žal v Jugoslaviji in drugih balkanskih deželah danes znanstveno raziskujejo samo do nivoja vrste, kar govori o nezaupanju v »balkansko« znanost in domače raziskoval-

ce. Ljubitelje podvrste velikokrat »motijo«, pa tudi »nepotrebne« so, saj skoraj vsa priročna ljubiteljska (tudi tuja) literatura narekuje določanje do nivoja vrste. Tu navajam primer nekaterih znanstvenih panog, v katerih je delo s podvrstami zelo pomembno.

Subspecijska pripadnost v favni naših ptic (in ne samo ptic) pomaga pri reševanju geološko mlajših (predvsem postglacialnih) problemov. Na primer, sodobno razširjenost ekološko različnih podvrst in skupin populacij lahko pojasnimo glede na ekološke spremembe v ledenih dobah. Velja tudi obratno: nekateri značilni areali teh taksonov kažejo na določene ekološke spremembe. Vse to so posamezni vidiki ekološke

Slika 4: Prva znanstvena ekspedicija po vojni na Donavi 4. 5. 1945

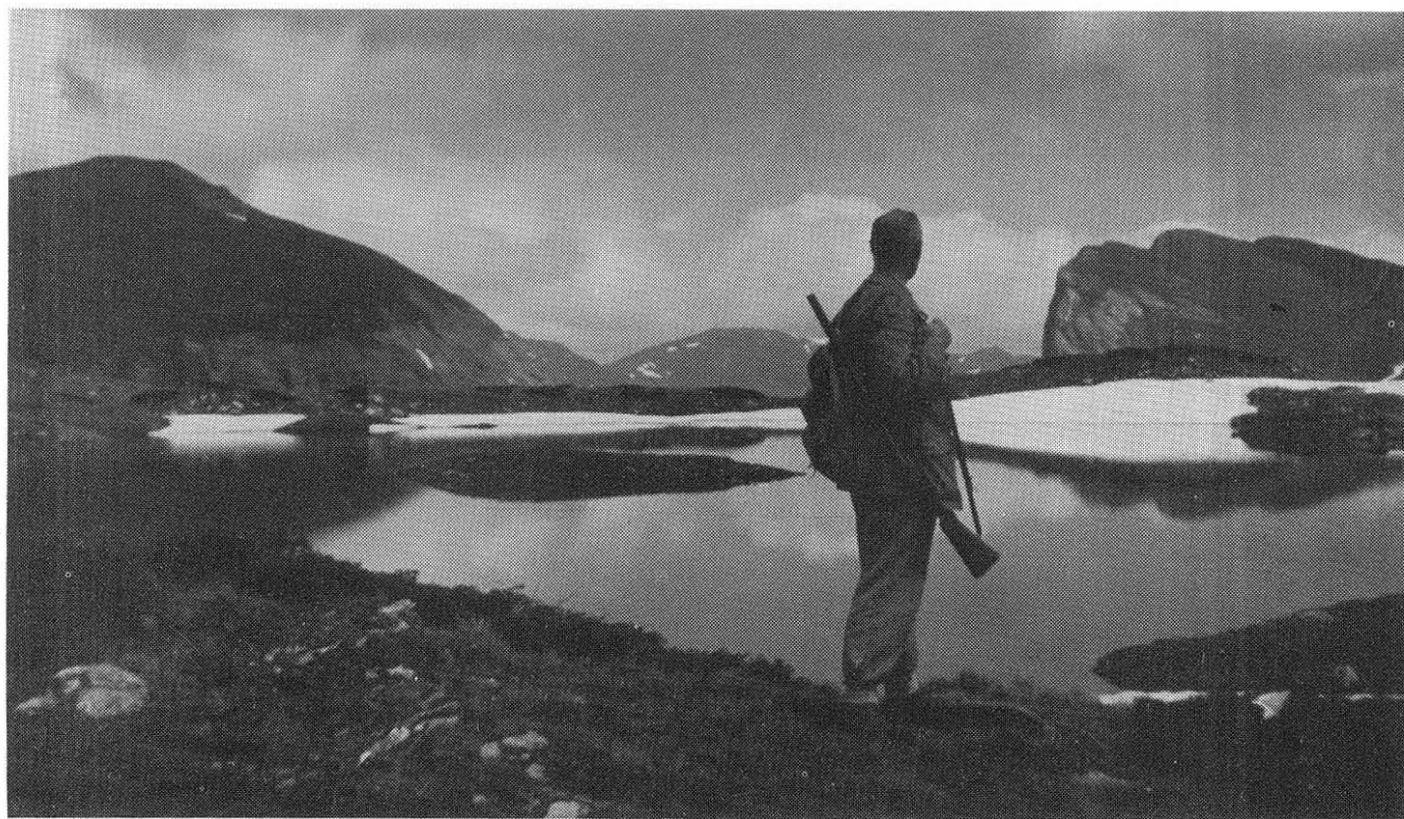
Fig. 4: The first postwar expedition on the Danube River, May 4th, 1945

biogeografije. Če se le-ta ukvarja s podvrstami, se spreminja v »vzročno« znanost.

Prvo biogeografsko analizo po arealih podvrst sem objavil leta 1950 za Srbijo. Biogeografsko-ekološko analizo favne ptic vsega Balkanskega polotoka sem podal kot zaključni del knjige o balkanskih pticah 26 let pozneje (Matvejev 1976). Naslednja biogeografska analiza favne ptic na nivoju podvrste je izšla šele 14 let pozneje (Vasić, Marinković, Vizi 1990). To je monografija o pticah Durmitorja (163 vrst) v izdaji Črnogorske akad. znan. in umetnosti. Pred tem je Slovenska akad. znan. in umetnosti (SAZU) 1973. leta izdala »Catalogus Faunae Jugoslaviae«, v katerem je seznam podvrst prikazan po republikah. Podatki iz tega dela kažejo na to, da Slovenija v biogeografskem pogledu sodi v srednjo Evropo, kar je najizrazitejše v njenem severnem in zahodnem delu. Na primer, na širšem področju

Triglava je Matvejev (1983) v juniju in juliju opazil 81 različnih vrst ptic. Vse spadajo k evropskim podvrstam (Matvejev 1983). Favna ptic Slovenije je danes dobro proučena, tako da je na voljo dovolj gradiva za sodobno taksonomsko-biogeografsko analizo ptic. Takšna analiza bi dokumentacijsko prikazala zgodovino naseljevanja in biogeografske povezanosti Slovenije s srednjo Evropo in sosednjimi balkanskimi in liburnijskimi kraji (Matvejev 1990).

Poznavanje podvrst je zelo koristno pri proučevanju migracij ptic, saj lahko tako spoznamo mnoge tuje populacije, na primer: *Tyto alba*, *Dendrocopos major*, *Dendrocopos minor*, *Motacilla flava*, *Coloeus monedula*, *Aegithalos caudatus*, *Carduelis carduelis*, *Chloris chloris*, *Acanthis flammea*, *Acanthis cannabina*, *Pyrrhula pyrrhula*, *Emberiza citrinella* in druge. Najdbe teh vrst obročkanih ptic kažejo na območja, iz katerih so

Slika 5: Belo jezero na Šarplanini, 12. 7. 1952

Fig. 5. Belo jezero (White Lake) in the region of Šarplanina, July 12th, 1952

Slika 6: Po obisku pelikanov na Skadarskem jezeru, 6. 9. 1966

Fig. 6: Upon visiting pelicans at Lake Skadar, September 6th, 1966

prišle. To je posebno pomembno zato, ker v Jugoslaviji množično prezimujejo (ali pa samo preletijo) severne ali severnovzhodne populacije ptic. Med letoma 1910 in 1987 je bilo v Jugoslaviji obročanih 445.776 ptic z obročki Zavoda za Ornitologijo iz Zagreba (Kletečki 1988, Radović – Sušić 1988, Radović 1990) in še 767.635 v letih 1927–1989 (Božič 1985, Šere 1989, 1991) z obročki Ornitološkega observatorija v Ljubljani. V času teh akcij je bilo najdenih veliko ptic s tujimi obročki, tako da so lahko bile določene glavne selitvene poti proti Jugoslaviji (in obratno). Na voljo pa bi bilo še več podatkov o teh smerih, če bi kdo od obročkovalcev določal lahko določljive podvrste. To bi bili enkratni ekološko-biogeografski podatki o življenju severnejših in sosednjih

populacij ptic.

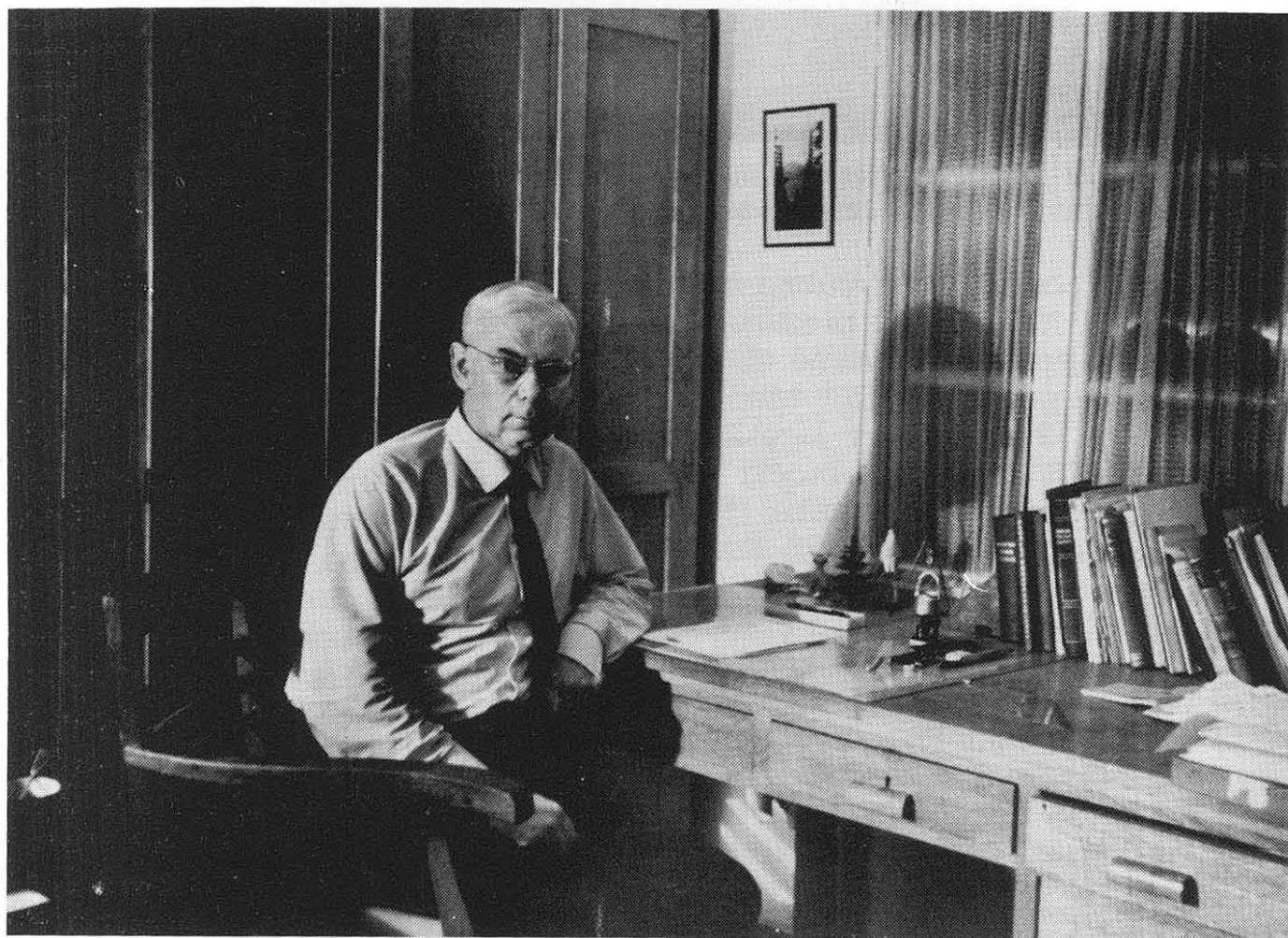
O problemih polvrst (semispecies) in sestrskih vrst (sibling-species) sem poročal na XVIII Intern. Congr. Ornithologicus (Matvejev 1982, 1985, 1988). Nekdo naj bi moje delo nadaljeval, saj na področju Slovenije in Srbije obstajajo hibridne populacije, na primer: *Corvus cornix* – *Corvus corone*, *Dendrocopos leucotos* – *Dendrocopos lilfordi*, *Passer domesticus* – *Passer hispaniolensis*, *Passer domesticus* – *Passer italiae*; v vzhodnih balkanskih krajih žive tudi nekatere druge hibridne populacije ptic. To pomeni, da za jugoslovanske ornitologe danes obstajajo še mnogi problemi, ki jih je mogoče reševati le s sodobnimi genetskimi in biokemijskimi metodami.

Pravite, da podvrste amaterje motijo, toda če se kdo danes ukvarja s podvrstami, so to ravno obročkovalci.

Moji predhodniki, na žalost pa tudi večina mojih sodelavcev danes dela v Jugoslaviji v glavnem na nivoju vrste. Balkanske podvrste ptic niso bile dovolj znane pred 1938. letom, pozneje (1938–1976) so bile »odkrite« in zopet pozabljene. Zakaj? Podvrste ljubitelje po navadi motijo (saj jih ne poznajo dovolj natančno), strokovnjaki, ki se ukvarjajo s sodobnimi problemi evolucije, pa hitro uvidevajo, da ptice niso hvaležen predmet, zato prehajajo na tiste skupine, ki jih lahko gojijo v več generacijah in rezultate eksperimentalno preverjajo.

Čeprav so podvrste na področju Ju-

goslavije temeljito raziskane, so v Sloveniji in na Hrvaškem neuporabljane, kljub temu da imajo te dežele dolgo ornitološko tradicijo. V Sloveniji obstaja Društvo za opazovanje in proučevanje ptic. To društvo ima več kot 300 članov. Med letoma 1980 in 1990 je Društvo objavilo 45 številčk znanstvene revije »Acrocephalus«, v kateri nekateri avtorji v referencah navajajo dela Matvejeva in Vasića (1973, 1976); v njih so obdelane tudi podvrste, žal pa iz teh del uporabljajo le podatke o vrstah. Izjema so članki Dareta Šereta in nekaterih drugih (na primer Boruta Štumbergerja), ki uporabljajo tudi podvrste. Enako je tudi na Hrvaškem, kjer Ornitološki zavod že od leta 1947 izdaja revijo »Larus«. V desetih knjigah te revije v

Slika 7: V delovni sobi, Beograd 1950.

Fig. 7: In his study, Belgrade 1950

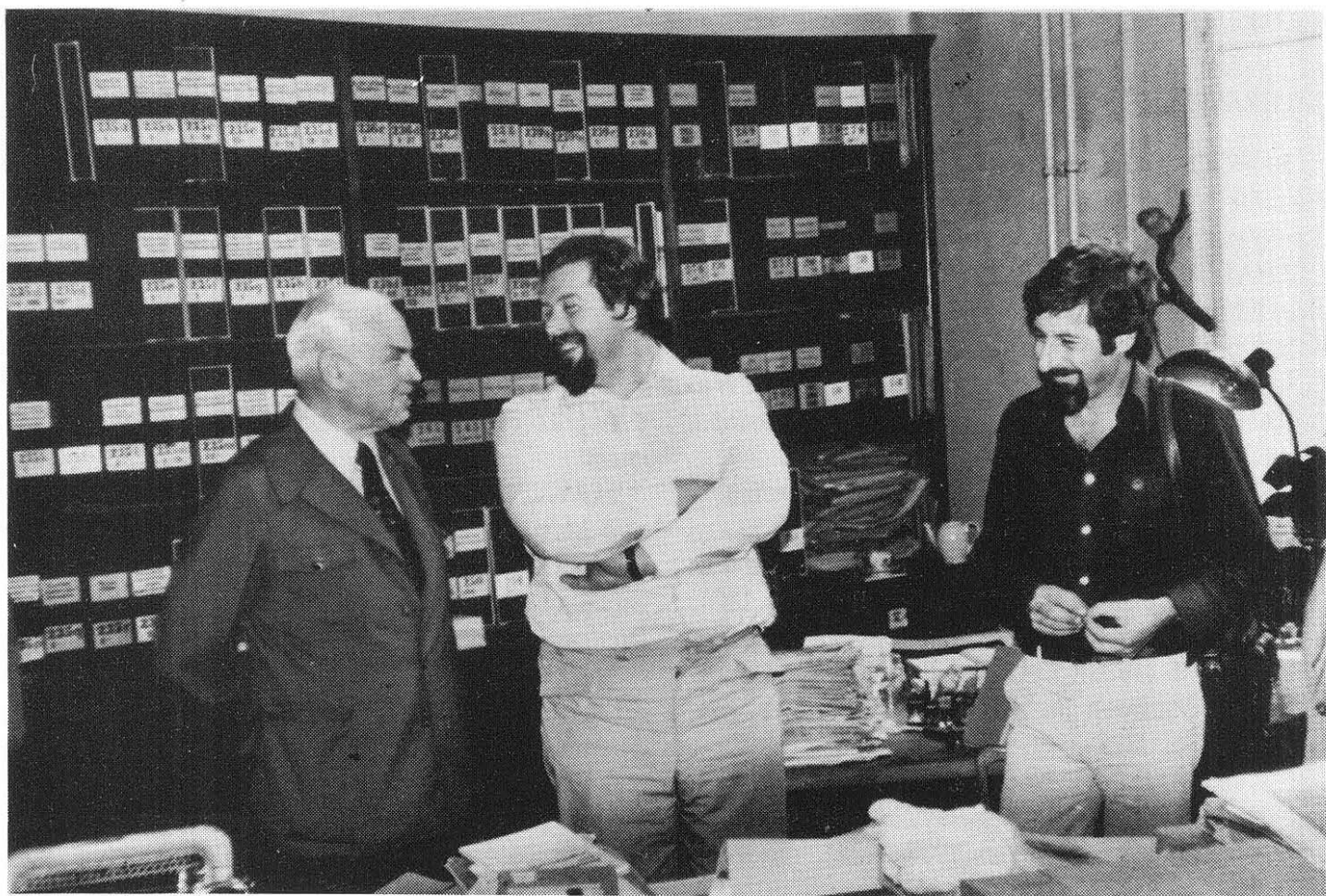
izdaji JAZU (1978–1990) so do podvrst določene le tiste vrste, ki so monografsko obdelane. Kljub temu pa avtorji iz drugih krajev opisujejo na nivoju podvrste, favno ptic večjih področij (Vasić 1980, Matvejev 1983 idr.). To dokazuje, da uredništvo sprejema ta način razlage.

Vrnimo se k vprašanju: vrsta ali podvrsta? Odgovor je – podvrsta, toda v vseh dvomljivih primerih je ptici boljše določiti vrsto z določenimi značilnostmi, ne glede na to, da sodobna ornitologija temelji na določanju podvrst.

Dr. Matvejev, dovolite za konec še intimno vprašanje. Danes ptic ne streljamo več, podvrste proučujemo na ži-

vih primerkih, bodisi v roki bodisi s teleskopom. Kako danes gledate na to, da ste morali za to, da ste se dokopali do neke znanstvene resnice, vzeti življenje več sto pticam?

Znanost išče žrtve! Priznam, da z današnjega stališča ni bilo humano odstreljevanje ptic, toda v davnih časih (1928–1956) je bila to edina možna metoda. Enako je delal tudi dr. Otmar Reiser: od 1888. do 1914. leta je za »Zemaljski muzej« v Sarajevu zbral več kot 10.000 ptic!. Jaz sem jih s svojimi sodelavci v 28 letih zbral okoli 5.000. Toda vse gradivo, zbrano po letu 1938 je obdelano ne samo favnistično, marveč tudi taksonomsko in (delno) ekološko. Zbrani so tudi ektoparaziti in vsebina želodcev. Tu in tam je bila na terenu

Slika 8: V Zoološkem muzeju v Berlinu (takratnem vzhodnem): na levi dr. S. Matvejev, v sredini dr. G. Mauersberger, desno V. Vasić, 9. 6. 1978.

Fig. 8: In the Berlin's Zoological Museum (belonging to the former Eastern Section): Dr. Matvejev (left), Dr. Mauersberger (middle), V. Vasić (right) – June 9th, 1978

analizirana tudi kri (Vera Vidović 1975).

V povojnih letih (1945–1956) nam je lovsko orožje dvakrat rešilo življenje. Poleg tega je orožje dvigovalo naš ugled in vzoren odnos oblasti do nas na terenu. Divjad (in meso prepariranih ptic) je včasih dopolnjevalo našo prehrano.

Znanstveno zbiranje gradiva je v načelu nehumano. Naše serije ptic 10-ih ali 20-ih primerkov so bile zbrane v obdobju več let na različnih lokalitetah in to le pri razmeroma pogostih pticah. To ne vpliva na obstoj populacije, ki navadno šteje več tisoč primerkov. Kljub temu sem vselej čutil potrebo, da ptice zaščitim. To sem naredil v svoji prvi knjigi, v kateri je več strani posvečeno koristi ptic glede na škodo (Mar-

tino – Matvejev 1947). Po teh trditvah je bil napisan prvi zakon o lovu v Jugoslaviji. Pozneje sem sodeloval pri izdelavi nekaterih naslednjih lovskih zakonov; »Rdečih seznamih« in knjig o varstvu narave sploh (Matvejev 1946, 1947, 1963, 1963a, 1989, 1990, Gregori – Matvejev 1989, Obratil – Matvejev 1989 idr.).

Današnje metode raziskovanja ne terjajo množičnega ubijanja, saj so zdaj na voljo »japonske« mreže in daljinsko fotografiranje v barvah. Tudi lov je postal humanejši. Vse te metode danes uspešno uporabljajo moji sedanji sodelavci. In še nekaj – ti ljudje ne bodo zboleli za rakom zaradi dela z arzenom in z naftalinom pri prepariranju v zbirkah.

LITERATURA

ACROCEPHALUS (1980–1990): Journal of Bird Watching and Bird Study of Slovenia, vol. 1–45. Ljubljana.

CRAMP, S. AND SIMMON, K. E. L. (1977–1985): The Birds of the Western Palearctic 1–3. – Oxford, London, New York. Univer. Press.

CRAMP, S. (1985–1988): The Birds of the Western Palearctic 4–5. – University Press. Oxford, New York.

BOŽIČ, I. (1985): Bird Ringing in Slovenia. – Acrocephalus vol. 24: 23–25. Ljubljana.

HARTERT, E. (1912–1938): Die Vögel der Palearktischen Fauna: Bd. I – 1912; Bd. II – 1921; Bd. III – 1922; Bd. IV – 1938.

HIRTZ, M. (1936): Kritische Beiträge zur Kenntnis der Vogelwelt Jugoslaviens. Glasn. Hrv. prirod. društva. 1929–1936. Zagreb.

HIRTZ, M. (1938): Nachträge und Berichtigungen zur Vogelkunde Jugoslaviens. Glasn. Hrv. prirod. društva XLIX–L (1937–1938). Zagreb. (Steinbacher's Ergänzungsband). Freidländer & Sohn. Berlin.

KLETEČKI, E. (1988): Bird Ringing in Yugoslavia from 1912 until Today. – Ornithology in Croatia. Jug. Acad. Sci. a. Ars. pp 89–95 Zagreb.

LARUS (1947–1990): Annual of the Institute of Ornithology of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts. Zagreb.

LORKOVIĆ, Z. (1962): Wesen, Anwendungsberichte und Nomenklatur de Taxons Semispecies. – XI Inter. Kongr. Entomolog. Wien.

MATVEJEV, S. D. (1946): Da li smemo ubijati sve grabljive ptice? Lovac 10–12, pp 10–13. Beograd.

MATVEJEV, S. D. (1947): Birds of Yugoslavia – see Martino V. E. –

MARTINO, V. E. – MATVEJEV, S. D. (1947): Birds of Yugoslavia. – Ed. Prosveta, pp 1–222. Beograd.

MATVEJEV, S. D. (1950): Problème d'origine de l'ornithofaune de Serbie. – Recueil des travaux d'institute d'ecologie et de geographie de Academie Serbe de Sciens I, pp 141–164. Beograd.

MATVEJEV, S. D. (1950): La distribution et la vie des oiseaux en Serbie. – Academie Serbe des Sciences. Monographie 141, pp 1–362. Belgrade.

GREGORI, J., MATVEJEV S. D. (1987): The proposed »Red List« for Endangered Species of Birds in Slovenia. – Natur Conserv. 13.

- MATVEJEV, S. D. (1961): Biogeography of Yugoslavia. – Institut biologique de Serbie, Monogr. 9, pp 1–232. Belgrade.
- MATVEJEV, S. D. (1961): Protection des oiseaux de proie. – Protection de nature 20, pp. 41–45. Belgrade.
- MATVEJEV, S. D. (1963): Biogeographical and ecological criterion for separation and classification of rare and dying-out plant and animal species and their communities. – Conservation of Nature 21–25, pp 75–90. Beograd.
- MATVEJEV, S. D. (1968): Some Results of the Revision of Systematic Categories of Birds of the Balkan Peninsula. – Archives of biological Sciences, Vol. 18/2 for 1966. Beograd.
- MATVEJEV, S. D. (Matveev, S. D.) (1969): A Brief Review of the History of the Fauna Formation in the Balkan Peninsula. – Zoologičeskij Žurnal XLVIII/1, pp 5–19. Moskva.
- MATVEJEV, S. D. (1972): Analysis of Population From Contact Territory of the Areas of Taxonomically Related Forms. – Problemes of Evolution II. pp 244–254. Novosibirsk.
- MATVEJEV, S. D. and VASIĆ, V. F. (1973): Catalogus faunae Jugoslaviae – Aves. Vol. IV/3, pp 1–118. Ljubljana.
- MATVEJEV, S. D. (1973): A Classification of Terrestrial Animal Habitats of the Central and South-eastern Europe. – Journal of general Biology XXXIV/1 Akad. Sci. USSR, pp 110–120. Moscow.
- MATVEJEV, S. D. (1976): Survey of the Balkan Peninsula Bird Fauna. The Serbian Academy of Sciences and Arts, Monographs 491, pp 1–365. Beograd.
- MATVEJEV, S. D. (1980): Kriterijumi unfrasepcijskih kategorija kod ptica i skakavaca (Aves, Orthoptera). – Iv Simp. biosistematičara Jugoslavije. Djerdap – Donji Milanovac.
- MATVEJEV, S. D. (1967) – see Us, P. A. and Matvejev, S. D. 1967.
- MATVEJEV, S. D. (1983): Birds of the Triglav National Park and Neighbouring Regions. – Larus, Ann. of the Institute of Ornithology of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts, Vol. 33–35, pp 69–96. Zagreb.
- MATVEJEV, S. D. (1985): Semispecies Problem in Balkan Avifauna. – Biosistematika, Vol 11/2 pp 135–141. Beograd.
- MATVEJEV, S. D. (1985): Semispecies in the Avian-fauna of the Balkan Peninsula. – XVIII Congressus Internationalis Ornithologici in Moscow 1982. Acta Vol. 2 pp 1281–1282. Moscow.
- MATVEJEV, S. D. (1986): Leben und Werk Dr. Otmar Reisers, des Ornithologen der Balkanländer. – Egretta – Vogelkundliche Nachrichten aus Oesterreich 29/1-2, pp 1–51. Wien.
- MATVEJEV, S. D. (1986): Delo i život dr. Otmar Reiser ornitologa Balkanskih zemalja. – Larus 36–37 pp 205–224. Zavod za ornitologiju Jugosl. akademije znanosti i umetn. Zagreb.
- MATVEJEV, S. D. (1986): »Limited Transections« – the Method of Determining the Frequency of Finding Species in Biotopes (Aves Orthoptera). – Larus 38–39 pp 147–164. JAZU. Zagreb.
- MATVEJEV, S. D. – Puncer, I. J. (1986): The Map of Biomes and Group of related Biotopes of Slovenia. – Biološki Vestnik 34, pp 53–64, Map 1: 750 000. Ljubljana.
- MATVEJEV, S. D. (1987) – see Gregori J. and Matvejev 1987.
- MATVEJEV, S. D. (1988): Sibling Species of Birds in Fauna of Balkan Peninsula. – Biosistematika 14/2 pp 1–7. Zagreb.
- MATVEJEV, S. D. – Puncer, I. J. (1989): Map of Biomes, Landscapes of Yugoslavia and Their Protection. – Natural history Museum in Belgrade. Special Issue 36, pp 1–67, Map 1: 1 500 000. Beograd.
- MATVEJEV, S. D. (1990): The »Red List« for Endangered Species of Orthopteroidea in Slovenia. – Nature Conservation 17. Ljubljana
- MATVEJEV, S. D. (1987): see Gregori, J. Matvejev, S. D. 1987.
- PANČIĆ, J. (1867): Ptice u Srbiji, Les oiseaux en Serbie. Beograd.
- RADOVIĆ, D. – ŠUŠIĆ, G. (1988): The Results of Bird Ringing. – Larus Vol. 40 pp 35–53. Inst. of Ornith. JAZU. Zagreb.
- RADOVIĆ, D. (1990): Results of Bird Ringing. – Larus 41–42, pp 1–19. Inst. of Ornithology JAZU. Zagreb.
- RAŠKOVIĆ, M. (1897, 1898): Jedan prilog za upoznavanje ptičijeg sveta u Vranjskom okrugu. Lovac 1897, 1898. Beograd Recueil d'ornithofaune de Vranje contrée.
- REISER, O. (1894, 1896, 1905, 1939, Matvejev 1950): Materialien zu einer Ornithologia Balcanica: 1 – Bosnien und Herzegovina 1939 Wien; 2 – Bulgarien 1894 Wien; 3 – Montenegro 1896 mit Führer Wien; 4 – Griechenland 1905 Wien; 5 – Serbien

(Matvejev 1950 Beograd).

ŠERE, D. (1989): Short Report From Permanent Trapping Grounds at Vrhnika 1987 and 1988. – *Acrocephalus* 39–40, pp 29–32. Ljubljana.

ŠERE, D. (1991): Obročkanje ptičev v Sloveniji v obdobju 1983–1990, *Proteus* 53/6, pp 211–218.

VAURIE, CH. (1959, 1965): The Birds of the Palearctic Fauna. Passeriformes 1959; Non-Passeriformes 1965. London.

VASIĆ, V. (1980): The List of Birds of Skadar Lake (Montenegro, Yugoslavia). – *Larus* 31–32, pp 185–206. Institute of Ornithology. Yugosl. Academy of Sci. and Arts. Zagreb.

VASIĆ, V., MARINKOVIĆ, S., VISI, O. (1990): The Birds of Mt. Durmitor and the Tara Canyon. – *Acad. Sci. of Montenegro, Monogr.* 23, pp 1–70. Titograd.

VIDOVIĆ, VERA (1975): Promene količina hemoglobina kod ptica sa promenom nadmorske visine. *Arhiv. biol. nauka* XXIX. Bg.

POVZETEK

Avtor podaja rezultate svojega 40-letnega dela na infraspecijskih kategorijah balkanskih in srednjeevropskih vrst ptic. Gradivo je zbiral do 1964. leta, podvrste opazoval do prometne nezgode 1986. leta. Na ekološki problematiki je na terenu delal 2608 dni. Itinerar njegovih terenskih raziskovanj hranijo v Prirodoslovnem muzeju v Beogradu. Na terenu so bile opravljene predvsem ekološke raziskave, ob katerih so zbrani ekološki, favnistični in biogeografski podatki o opazovanih in prepariranih primerkih ptic. Vsi ti primerki (za variabilne vrste – serije) ptic so morfološko in morfometrijsko primerjani s serijami iz jugoslovanskih zbirk (tudi z zbirko balkanskih ptic dr. Otmara Reiserja, okoli 10 000 primerkov), pozneje tudi z zbirkami v Berlinu, na Dunaju in v Leningradu. Za Jugoslavijo so bili taksonomski rezultati objavljeni leta 1973 (Matvejev in Vasić 1973); ekološki, biogeografski in taksonomski rezultati za Balkanski polotok pa 1976 (Matvejev 1976). V tej knjigi je podana frekvenca pojavljanja ptic v opazovanih staniščih, taksonomski podatki pa so ponekod tolmačeni z ekološkega vidika. Opisane so posamezne vrste taksonomsko nedoločene skupine populacij in hibridne populacije. V zvezi z vsemi temi populacijami so tudi označeni taksonomski problemi (Matvejev 1972, 1976, 1980, 1982).

Avtor je po svojih izkušnjah in zbranem gradivu napisal več del o sodobnih problemih taksonomije: polvrst (semispecies), sestrskih vrst (sibling species), skupin populacij (Matvejev 1976, 1985, 1988). V teh delih avtor opozarja na potek evolucije: od podvrste – prek skupin geografsko (in ekološko) ločenih populacij – do novih podvrst in vrst. To običajno poteka ob pogojni ali naključni spremembi genotipa. To je sodobni, ključni problem genetike.

Infraspecijske raziskave ptic je avtor uspešno uporabil v biogeografiji: prikazal je favnistično-ekološke povezave s sosednjimi deželami (Matvejev 1976, Matvejev – Puncer 1989) podal je predpostavke o poteh naseljevanja srednje Evrope z Balkanskega polotoka (Matvejev 1961, 1973, 1976) po letnih dobah.

Čeprav so podvrste ptic v Jugoslaviji raziskane, se le malo uporabljajo. V glasilu ornitologov Slovenije »Acrocephalus« so v 45 zvezkih (1980–1990) podvrste omenjene le nekajkrat. Tudi v »Larusu«, glasilu Zavoda za ornitologijo JAZU, in drugih delih Jugoslavije ni nič boljše. Zato avtor priporoča uporabo podvrst pri preučevanju migracij, saj je bilo v Jugoslaviji v zadnjih 70-ih letih obročkanih okoli 1 213 400 ptic (Božič 1985, Radović 1990, Šere 1989, 1991, Kletečki 1988).

Na koncu avtor priporoča skrbno določanje podvrst in uporabo nove taksonomske in (posebej) genetske literature.

SUMMARY

The author reports on his work with infraspecies categories he has carried out in the last 70 years with regard to the species of the Balkans and Central Europe. He has been gathering material from 1964 onwards and had carried out an extensive research on subspecies until his road accident in 1986. To the topic of ecology he has dedicated no less than 2608 days of research in the field; the itinerary of this research is kept by the Museum of Natural Sciences in Belgrade. In the field he has carried out mainly ecological studies, but has also gathered ecological, faunistic and biogeographical data in respect of all observed and prepared bird specimens. All these specimens (valid for variable species – series) have been morphologically and morphometri-

cally compared with many series from various Yugoslav collections (including approximately 10,000 specimens gathered by Dr. Otmar Reiser in the Balkans), and later with various collections in Berlin, Vienna and Leningrad. The taxonomic results for Yugoslavia were published in 1973 (Matvejev and Vasić 1973), while the ecological, biogeographical and taxonomic results for the Balkan Peninsula were published in 1976 (Matvejev 1976). In these publications the bird occurrence frequency in the observed habitats is described, as well as various species, taxonomically undetermined population groups and hybrid populations. In connection with all these populations various taxonomic problems are denoted as well.

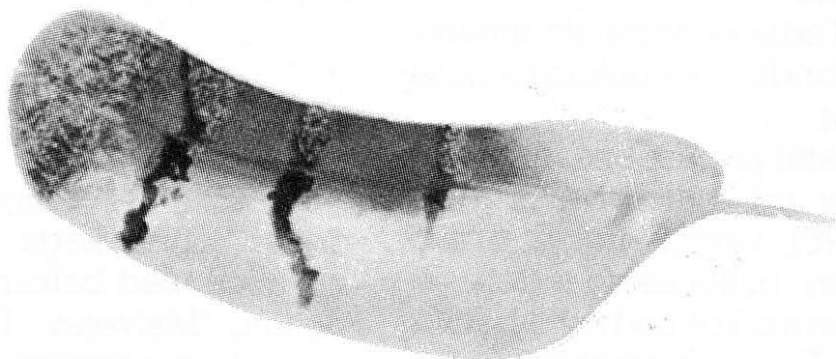
On the basis of his experience and gathered material, the author has written a number of books dealing with the problems of taxonomy – semispecies, sibling species, group populations (Matvejev 1976, 1985, 1988) – in which he calls our attention to the course of evolution: from subspecies – through groups of geographically (and ecologically) separated populations – to new subspecies and species. This normally takes place upon conditional or coincidental changes in a genotype, what is a contemporary and one of the most essential problems in genetics.

The author has successfully used the infraspecies bird research in biogeography. He has pointed out certain faunistically-ecological links with

the neighbouring countries (Matvejev 1976, Matvejev – Puncer 1989) and stated some suppositions about migration routes from the Balkan Peninsula to the Central Europe in the postglacial period (Matvejev 1961, 1973, 1976).

Although subspecies in Yugoslavia are well known, they have been used very rarely. In "Acrocephalus", the journal of the Bird watching and bird study association of Slovenia, these subspecies have been mentioned only a few times in its last 45 numbers (1980–1990). The same could be said for "Larus", published by the Ornithological Institute within the framework of the Yugoslav Academy of Sciences and Arts, and other Yugoslav publications dealing with birds. The author therefore recommends the subspecies to be used in the migration research, since more than 1,2 million birds have been ringed in Yugoslavia in the last 70 years (Božič 1985, Radović 1990, Šere 1989, 1991, Kletečki 1988). In the end the author recommends a careful determination of subspecies and use of new literature dealing with taxonomy and (especially) genetics.

Dr. Sergej Matvejev
Milčinskega 14, 61000 Ljubljana

Balkanski detel *Dendrocopos lilfordi* gnezdi tudi v Sloveniji Balkan Woodpecker *Dendrocopos lilfordi* breeds also in Slovenia

MIRO PERUŠEK

Dobro polovico Slovenije pokrivajo gozdovi, ki v svoji notranjosti skrivajo marsikatero skivnost. Sem sodijo tudi manj pogoste rastlinske in živalske vrste. Med pticami so to redkejša in bolj plahe vrste, ki zahtevajo posebne ekološke razmere, oziroma ustrezne prehranjevalne in gnezditvene habitate. Ena izmed takih vrst je balkanski detel *Dendrocopos lilfordi*, ki je podoben belohrbtemu detlu *Dendrocopos leucotos*.

VRSTA ALI PODVRSTA?

Prvi, ki je opazil, da sta belohrbti in balkanski detel dve različni vrsti, je bil Lord Lilford (1860). Leta 1871 sta Sharpe in Dresser balkanskega detla izločila kot posebno vrsto. Reiser (1894) pa ga je označil kot podvrsto belohrbtega detla; v Srbiji je namreč uplenil nekaj križancev z belohrbtim detlom in ob tem zaključil, da so ti primerki prehodni iz podvrste *Dendrocopos leucotos lilfordi* v vrsto *Dendrocopos leucotos leucotos*. Tedaj je obstajalo mnenje, da možnost hibridizacije dokazuje nesamostojnost vrst.

Balkanski detel je posebna vrsta, razvojno starejša od belohrbtega detla (Matvejev, 1976), vendar mnogi ornitološki priročniki balkanskega detla še vedno obravnavajo kot podvrsto belohrbtega detla. To problematiko natančneje obravnava Matvejev v svojem delu (Matvejev, 1985), kjer omenja šest parov »polvrst« (semispecies) v favni ptic Balkanskega polotoka. Ti so podv-

rstle le genetsko, biološko pa so prave vrste (Matvejev, 1985).

V tem delu med detli omenja dva para polvrst:

- velikega detla *Dendrocopos major* in rdečega detla *Dendrocopos syriacus*
- belohrbtega detla *Dendrocopos leucotos* in balkanskega detla *Dendrocopos lilfordi*

Pri tem ugotavlja nekatere značilnosti. Te so:

- vsi omenjeni pari se med seboj lahko križajo;
- križanci (hibridi) se pojavljajo samo v kontaktni coni obeh vrst;
- kontaktna cona, na kateri živita obe vrsti, je v obdobju več let vedno ozka;
- pri vrstah, ki živijo v različnih višinskih pasovih ali v ekološko različnih predelih, je areal simpatrije (živijo v istem arealu) in hibridizacije precej velik, ker so kontaktna območja obeh vrst mozaično razporejena (višinski pasovi in podobno).

BALKANSKI DETEL NA BALKANU

Na sliki 3 vidimo, v katerih dveh delih Balkanskega polotoka najdemo križance med balkanskim in belohrbtim detlom (Matvejev, 1985). Križanci med tema dvema vrstama ne kažejo vmesnih znakov, temveč prevzamejo le značilnosti ene vrste, značilnosti druge pa se pojavijo le posamezno. Pri križancih so diferencialne značilnosti vedno v celoti

Slika 1: Gnezdišče balkanskega detla *Dendrocopos lilfordi* z duplom, pragozd Pečke 1990

Fig. 1: Balkan Woodpecker's *Dendrocopos lilfordi* nest site, together with its nest hole, Pečke Virgin Forest, 1990

izpolnjene in ne kažejo gradienta intenzivnosti (Matvejev, 1976).

V rokopisnem materialu, ki sta ga zbrala dr. S. D. Matvejev in dr. A. Dimovski o balkanskem in belohrbtem detlu, so naslednji podatki opazovanj:

– balkanski detel:

1895 Božjakovina pri Zagrebu (po Hirtzu, 1936)

23. IV. 1949, Crni lug, Gorski Kotar (Rucner, 1950)

18. V. 1949, Crni lug – Pogled, Gorski Kotar (Rucner, 1950)

3. V. 1934, Plitvička jezera, Muzej v Zagrebu

28. VI. 1951, Plitvička jezera, Zavod za ornitologiju JAZU

– belohrbti detel:

11. II. 1900, Samobor pri Zagrebu (po Hirtzu, 1936)

1853 gnezdil pri Ptuj (po Seidenschacherju, 1859)

Balkanski detel se zadržuje v starih bukovih, bukovo-gabrovih in v reliktnih gozdovih oreha in leske ter tise in jelke; zelo redko zaide v mešane gozdove bukve-jelke-smreke in v gozdove grške jelke (*Abies cephalonica*). Ni ga v čistih smrekovih, smrekovo-jelovih in v čistih gozdovih jelke ter tudi v vseh tipih borovih gozdov. V podgorskih hrastovih gozdovih se pojavlja le pozimi. Geografsko je omejen na Balkan, kjer živi na planinskih masivih, na zahodu vzdolž severnega dela Dinarskega gorstva do Gorskega Kotarja, na severu do Slavonije, na jugu do Parnasa in Peleponeza v Grčiji (Matvejev, 1976).

Slika 2: Risba hrbta pri balkanskem (levo) in belohrbtem detlu (desno)

Fig. 2: Drawing of the Balkan Woodpecker's back (left) and White-backed Woodpecker's back (right)

Nadalje Matvejev domneva, da morebiti obstaja še v Pirenejih vzporedno z belohrbtim detlom. Na sliki 3 vidimo geografsko razširjenost balkanskega in belohrbtega detla.

OPAZOVANJE BALKANSKEGA DETLA V KOČEVSKEM ROGU

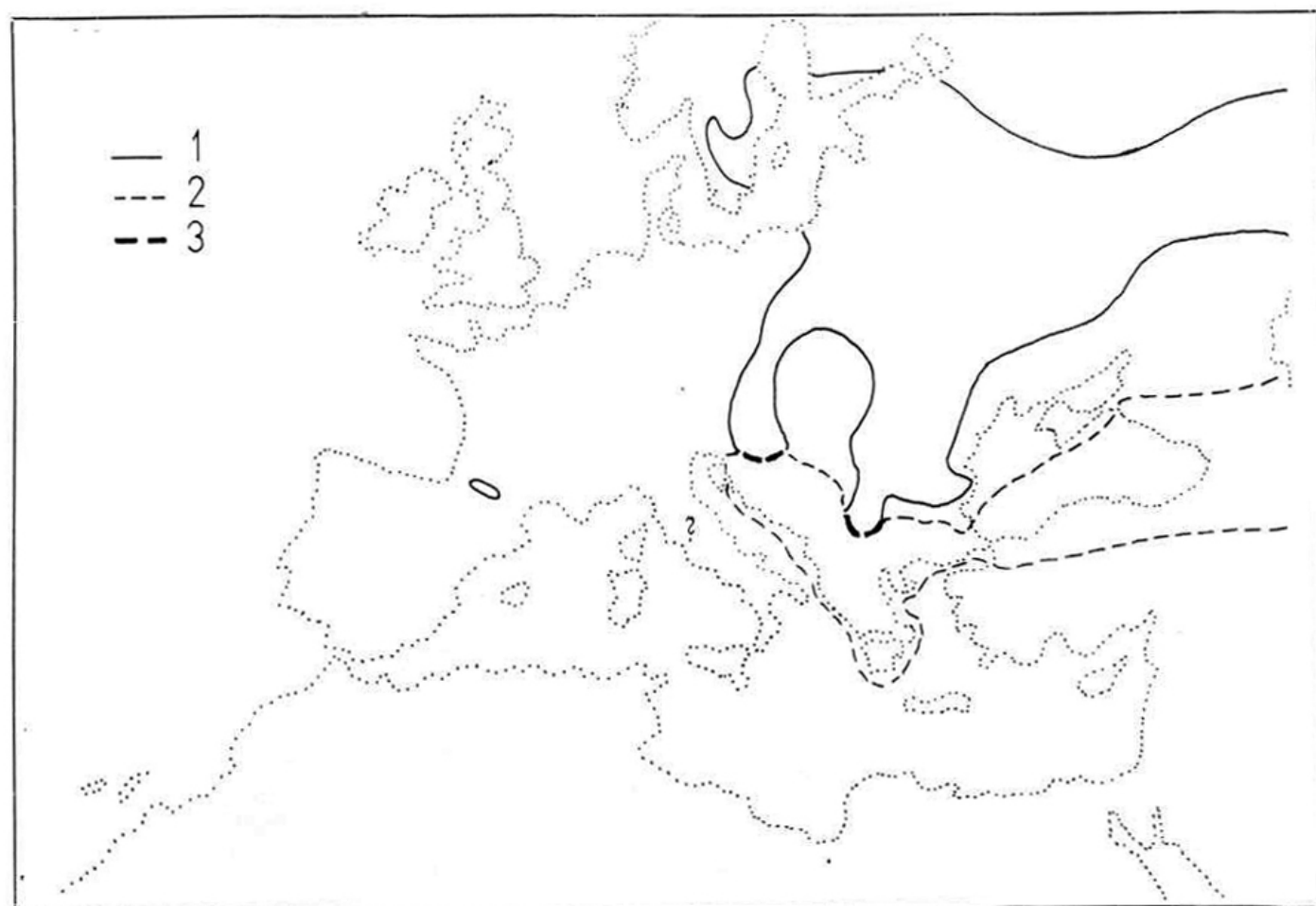
Spomladi leta 1989 sem popisoval ptice v pragozdnih ostankih Roga, in sicer v Rajhenavskem Rogu (GG Kočevje) in v Pečki (GG Novo mesto). Oba ležita na nadmorski višini od 800–920 m. Gozdna združba je dinarski jelovo-bukov gozd *Abieti – Fagetum dinaricum*. Rajhenavski Rog je na prisojni, Pečka pa na osojni strani Roga. Zračna razdalja med njima je 10 km. V obeh

pragozdnih ostankih sem v mesecu maju in juniju leta 1989 opazoval po en par balkanskih detlov in sicer:

– v Pečki 4., 10., in 11. maja in 7. junija – vedno en par,

– v Rajhenavskem Rogu 10., 22., 23. maja in 8. junija – prav tako po en par.

V Pečki sem 11. maja 1989 leta opazoval par, ki je neprestano priletaval in izletaval v duplo na bukvi, visoko približno 15 m. Mladiči so bili najbrž še majhni, zato jih nisem slišal. Naslednje leto, 19. maja 1990, smo na društvenem izletu našli duplo z mladiči, ki so bili tik pred tem, da poletijo. Nenehno sta jim hrano prinašala oba starša, tako da smo si ogledali vso družino balkanskega detla. Duplo so imeli ravno tako v bukvi,

Slika 3: Gnezditvena razširjenost belohrbtega (-) in balkanskega detla (---) ter področje, kjer sta bili ugotovljeni obe vrsti (--) (po Matvejevu 1985)

Fig. 3: Breeding distribution of White-backed Woodpecker (-) and Balkan Woodpecker (---), and the areas where both species were recorded (--) (according to Matvejev 1985)

visoko ca. 15–20 m, in sicer približno 100 m od kraja, kjer so gnezdili prejšnje leto.

RAZPRAVA

Balkanski detel je večji od velikega detla (*D. major*), od belohrbtega detla pa se loči po obarvanosti hrbta in repa (2. slika). Čez hrbet ima tanjše prečne bele proge, podobno kot mali detel *D. minor*, v repu pa manj beline kot belohrbti detel. Glava je podobno obarvana kot pri srednjem detlu *D. medius*. Nasploh pa je v letu videti izredno pisan s črno-belimi progami.

Po vedenjskih značilnostih in območnem oglašanju se nekoliko razlikuje od drugih detlov. Njegovo potrkanje je sprva počasnejše z daljšimi presledki, končuje pa se s čedalje pogostejšimi trki. Hrano si išče nižje, na odmrlih še stoječih deblih in pri tleh na odmrlih ležečih drevesih. Je zelo plah ptič in ob preplahu z varne razdalje skrit med gostim vejevjem oddaja redke in bolj mehke zvoke, podobno kot troprsti detel *Picoides trydactylus*.

Gnezdenje balkanskega detla v pragozdih ostankih Kočevskega Roga kaže na posebne ekološke razmere, na katere je prilagojena ta zanimiva vrsta detla.

V prajakini je bil najbrž precej pogostejši, z izkoriščanjem gozdov pa se je njegov življenjski prostor skrčil na ohranjene koščke pragozda, kjer je dovolj odmrlega drevja. Ta vrsta je sedaj prvič opazovan gnezdilec v Sloveniji, vendar ga lahko pričakujemo še kje v podobnih »reliktnih« gozdovih v Sloveniji in drugod v zahodni Jugoslaviji. Zelo pa je zanimivo vprašanje njegove gostote in s tem ogroženosti, oziroma varovanja primernih habitatov na vsem Balkanu. Vrsta je razmeroma malo raziskana.

ZAHVALA

Zahvaljujem se dr. S. D. Matvejevu za sterejše podatke in literaturo o balkanskem in belohrbtem detlu.

LITERATURA

DIMOVSKI, A. IN MATVEJEV, S. (rokopis): Podatki o balkanskih populacijah *Dendrocopos lilfordi* in *Dendrocopos leucotos*. Skopje. (Avtorja sta od 1955. leta zbirala balkanske in belohrbte detle in podatke o teh vrstah iz literature. Do 1975. leta je bilo proučenih 63 primerkov prve in 20 druge vrste. Značilni primerki so bili primerjani z detli v muzejih na Dunaju in Leningradu. Povzetek teh raziskav je objavil Matvejev (1976) pod svojim imenom, ker SANU ni odobrila delnega soavtorstva v tej knjigi. Rokopis ni več aktualen in ga hranijo v Prirodno-naučnem muzeju v Skopju.

MATVEJEV, S. i VASIČ, V. (1973): *Catalogus faunae Jugoslaviae – Aves IV/3* str. 1–118. Slov. akademija znanosti in umetn. Ljubljana.

MATVEJEV, S. i VASIČ, V. (1977): Prve dopune i korekcija *Catalogus faunae – Aves. – Larus* 29–30, str. 123–136. Zagreb.

MATVEJEV, S. (1976): Pregled faune ptica Balkanskog poluostrva. – Srpska akad. nauka i umetn. Poseb. izd. 491, str. 1–365. Beograd.

MATVEJEV, S. (1985): Problematika »poluvrsta« (semispecies) u fauni ptica Balkanskog poluostrva. – *Biosistematika* 11/2 str. 135–141. Beograd.

POVZETEK

Po Matvejevu (1985) je belohrbti detel podvrsta le genetsko, biološko pa je prava vrsta. Leta 1989 je pisec v jelovo-bukovih pragozdovih Kočevskega Roga odkril dva para balkanskega detla (pri enem je našel tudi gnezdilno duplo). Leta 1990 pa je na eni izmed lokalitet iz prejšnjega leta ponovno našel par gnezdečih detlov, pri čemer je opazoval tudi mladiče v duplu. To je prvo opazovanje balkanskega detla v Sloveniji. Podatek je toliko pomembnejši, ker tudi belohrbti detel v tem delu Slovenije doslej ni bil opazovan,

tako da smo se vsaj za ta del Slovenije izognili determinacijskim dilemam. Vsekakor pa bo odsej pri opazovanju po hrbtu progastih detlov potrebna zelo velika previdnost.

SUMMARY

White-backed Woodpecker is according to Matvejev (1985) a subspecies only genetically, while in the biological sense it is a true species. In 1989 the author of this article discovered, in fir and beech virgin forests of Kočevski Rog, two pairs of the Balkan Woodpecker (and a nest hole made by one of them). In 1990, however, he

again found a pair of breeding woodpeckers in the locality discovered the previous year, and was even able to watch the nestlings in the hole. This is the first record for the Balkan Woodpecker in Slovenia. The information is even more significant due to the fact that the White-backed Woodpecker has not been seen in this part of Slovenia at all, so that certain determinational dilemmas have been avoided for at least this part of Slovenia. But it must be underlined that from now on a much greater care should be taken when watching woodpeckers with striped backs.

Miro Perušek, Jurjevica 4, 61310 Ribnica

Vedenje pribe *Vanellus vanellus* ob navzočnosti vsiljivca v gnezditvenem obdobju na Sorškem polju Behaviour of the Lapwing *Vanellus vanellus* in an intruder's presence

TOMI TRILAR

UVOD

Priba *Vanellus vanellus* gnezdi na Sorškem polju od leta 1979 (Trilar 1981, 1983). Sprva (do leta 1982) je gnezdila izključno na posestvu kmetijske zadruge na kompleksu treh njiv, kjer kolobarijo z ozimnim žitom, krompirjem in koruzo. Kasneje sem opazoval poskuse gnezdenja tudi na okoliških njivah, vendar so bili zaradi načina obdelovanja skoraj brez izjeme neuspešni.

Priba ima prvo leglo običajno že v prvi polovici aprila na neobdelanih njivah. Sredi aprila na Sorškem polju sadijo krompir in prva legla propadejo. Gnezda, ki so na njivah, namenjenih drugim poljščinam, propadejo kasneje, ko te sadijo (predvsem koruzo). Gnezdenja v ozimnem žitu ali na travniku na Sorškem polju še nisem opazoval.

Slabih štirinajst dni potem, ko posadijo krompir, imajo pribe že nadomestno leglo. Na posestvu kmetijske zadruge obsipavajo krompir takrat, ko ga sadijo. Plevel nato zatirajo s herbicidi, ki jajcem ne škodujejo – odrasle pribe pa se hranijo na okoliških travnikih. Na zasebnih njivah kmetje obsipavajo krompir tri do štiri tedne po sajenju. Takrat propadejo prva nadomestna legla pribam, ki (le izjemoma) gnezdijo na teh njivah. Večina teh parov naredi še drugo nadomestno leglo na posestvu kmetijske zadruge. Ta specifičnost obdelovanja je tudi razlog, da priba uspešno gnezdi le na krompirjevih njivah kmetijske zadruge, da je videti kot da bi kolobarila (Trilar 1983).

GRADIVO IN METODE

Gradivo za prikaz vedenja in oglašanja pribe ob navzočnosti vsiljivca sem zbiral na Sorškem polju (slika 1) vse gnezditvene sezone od 1981. do 1990. leta.

Talne alarme ob navzočnosti vsiljivca sem opazoval večinoma med delom na gnezdišču (iskanje gnezd, merjenje in tehtanje jajc, obročkanje mladičev, snemanje oglašanja ipd). Podatke o vedenju pribe sem si zapisoval, marsikaj pa sem si poskušal tudi skicirati.

O gnezdenju pribe na Sorškem polju sem leta 1982 posnel krajši film. Snemal sem z 8-milimetrsko kamero Nikon R 10 (10 × zoom) na filme Kodachrome 40

(type A). Ta film mi je z zapiski in terenskimi skicami vred rabil kot podlaga za izdelavo slik s pribinim vedenjem (etogramov) (slike 2, 3 in 4).

Oglašanje pribe sem snemal s parabolom iz plexidura, premera 62 cm (domač izdelek Andreja Trontlja) z mikrofonom Maruni – omni directional (electret condenser microfona) v goriščnici in kasetofonom ITT SL 700 – Stereo. Vsa oglašanja pribe, ki jih prikazujem kot sonograme, sem posnel na Sorškem polju v gnezditveni sezoni leta 1986.

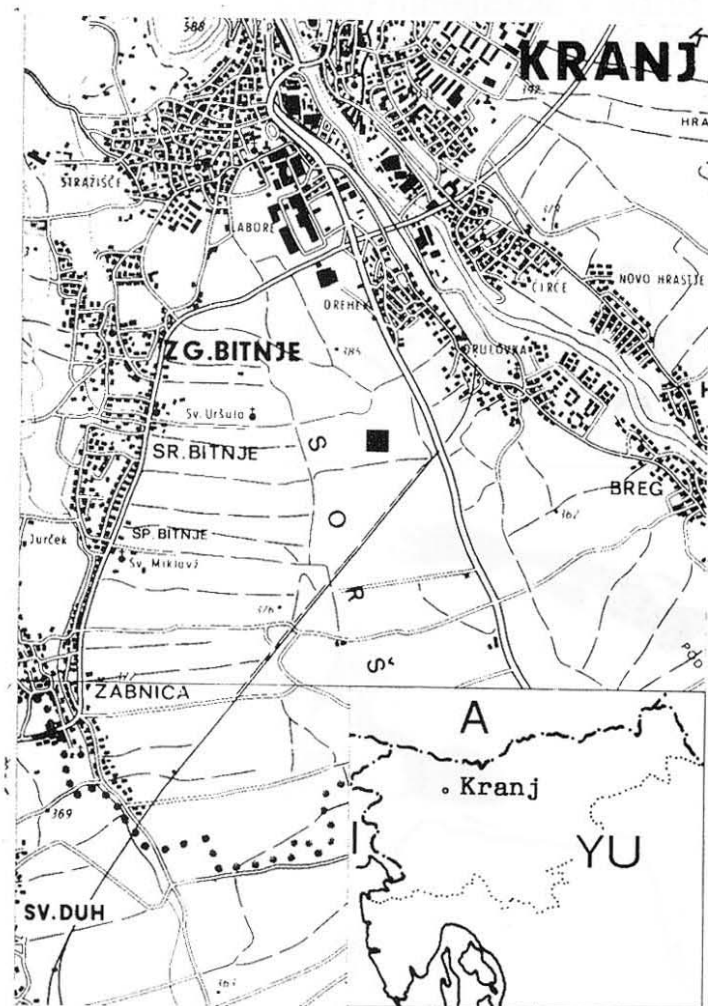
Sonograme sem izdelal na slavističnem oddelku Filozofske fakultete na aparaturi Kay Sonograph 6061 B. Frekvenčno območje sem nastavil na 80 – 8.000 Hz, z oknom 300 Hz in dinamičnim območjem 20 dB. Vhodni ojačevalnik je bil nastavljen na linearni frekvenčni odziv (FL-1).

REZULTATI

Čas pred gnezdenjem, obdobje, ko imajo pribe gnezda z jajci in obdobje z begavci, na Sorškem polju spremlja značilno vedenje in oglašanje samca ob navzočnosti vsiljivca, ki pride po tleh.

Za obdobje pred gnezdenjem je značilno akrobatsko območno spreletavanje samcev ter navidezna nezainteresiranost prib za vsiljivce, ki prihajajo po tleh. Za obdobje z gnezdi, v katerih so jajca, je značilen talni alarm I. Za obdobje z izvaljenimi mladiči ali begavci pa talni alarm II. V nadaljevanju opisujem območno spreletavanje ter talni alarm I in II.

Pri opisih vedenja je treba upoštevati, da se posamezne podrobnosti v vedenju med osebki razlikujejo in so dostikrat odvisne od objektivnih okoliščin (vreme, veter, ipd.) in vrste vsiljivca (človek, hermelin...)

Slika 1: Geografska lega Sorškega polja. — gnezdišče prib

Fig. 1: Geographical position of Sorško Polje. — Lapwings' nest site

OBMOČNO SPRELETAVANJE

Samec pribe izraža svojo teritorialnost z območnim spreletavanjem, pri čemer se oglaša.

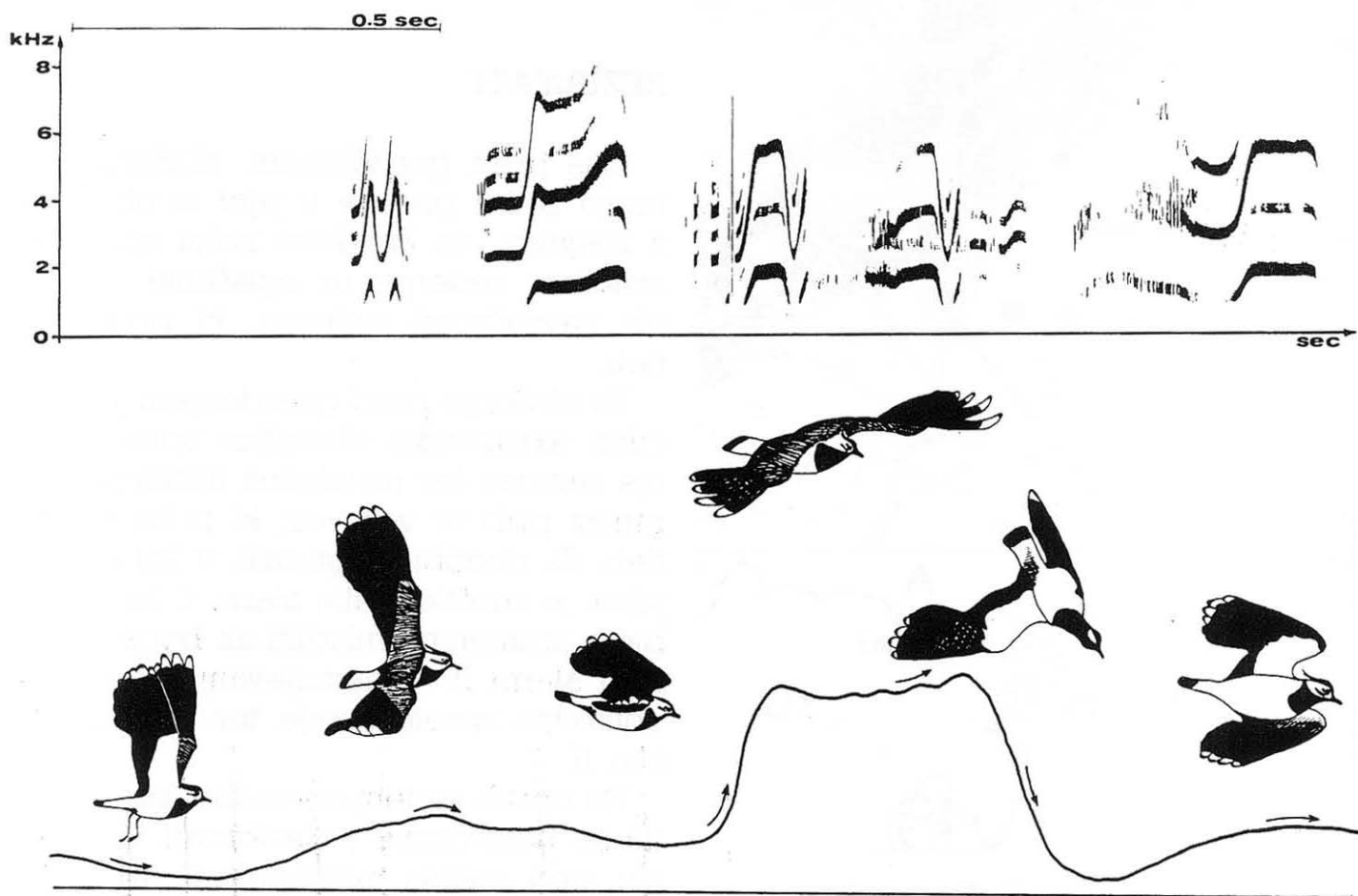
Samec na videz nezainteresirano leti tik nad tlemi ali vzleti s tal s počasnimi pretirano poudarjenimi »pumpajočimi« zamahi peruti. Hipoma poveča hitrost in leti izmenjaje enem in drugem boku. Letenje z boka na bok ponovi tri do štirikrat in pri tem zavija cik-cakasto sem in tja (slika 2). Začne se oglašati in z močnimi zamahi peruti pridobiva hitrost ter s polno hitrostjo zavije navpično navzgor, zajadra in se prekopicne na hrbet ter z močnimi zamahi peruti strmoglavi navpično proti tlem. Med tem strmoglavim letom se kot dodatek oglašanju pojavljajo vibracije zraka

okrog peruti, ki ga med zamahi odpravajo z vso močjo (slika 2: puščica na sonogramu). Tik nad tlemi razprostire peruti in bliskovito izravna let v drsenje. Preneha se oglašati ter z vso hitrostjo zavije vstran, upočasni let in sede na tla ali ponovi del ali celotno območno spreletavanje.

Talni alarm I

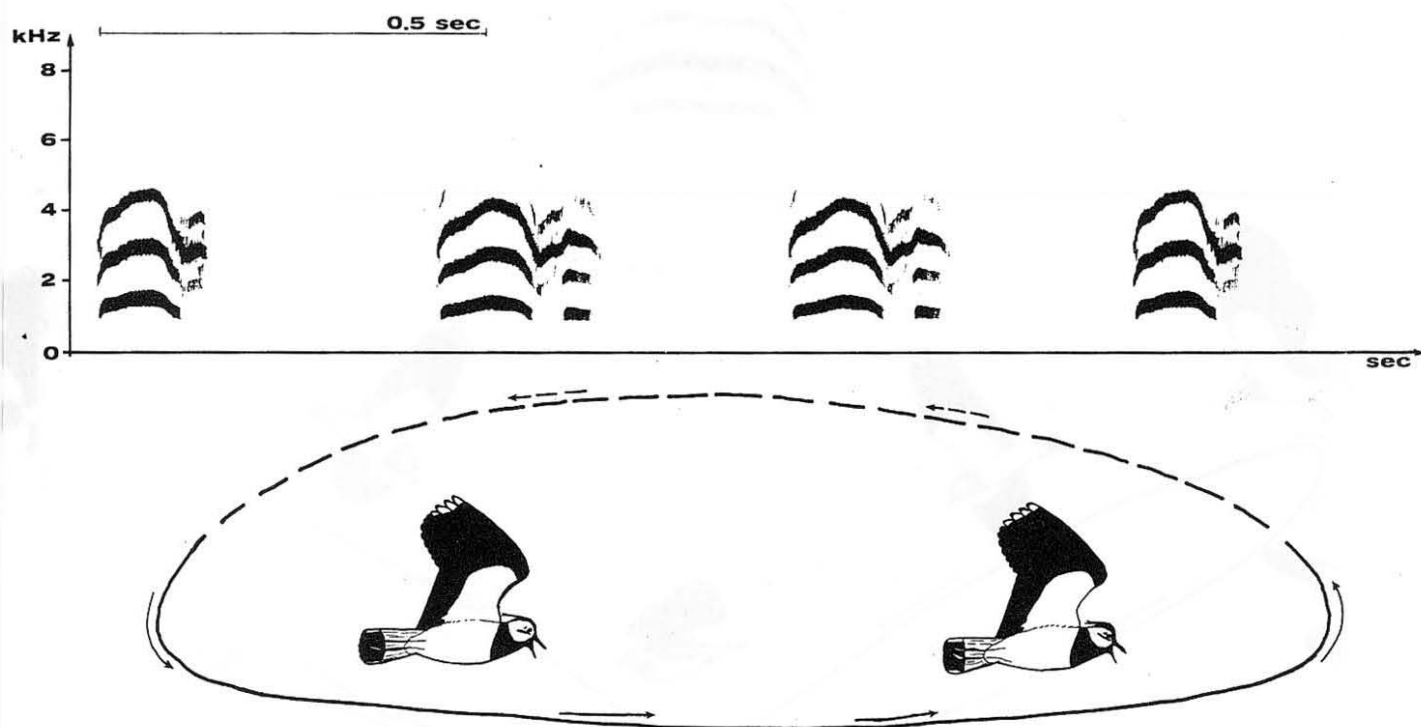
Talni alarm I je vedenje in oglašanje samca v zraku ob navzočnosti vsiljivca, ki pride po tleh, ko ima približno par gnezdo z jajci.

Ko se vsiljivec preveč približa gnezdu (na 20 do 30 metrov), leta samec pribe v sklenjenih krogih okoli vsiljivca od 3 do 5 metrov nad tlemi in se pri

Slika 2: Sonogram in etogram območnega spreletavanja; puščica – vibracije zraka okrog peruti

Fig. 2: Sonogram and ethogram of display flight; arrow – air vibrations around wings

Slika 3: Sonogram in etogram talnega alarma I
Fig. 3: Sonogram and ethogram of ground alarm I

tem ves čas oglaša s svarilnimi klici (slika 3). Ko se vsiljivec oddalji od gnezda (nad 30 metrov), samec pribe preneha s talnim alarmom na vsiljivca. Ravno tako preneha, če vsiljivec dalj časa obmiruje.

Samica se v tem času razburjeno spreletava nedaleč stran, ali pa sede na tla in vznemirjeno teka sem in tja prek razorov z visoko dvignjeno glavo in pokonci štrlečo čopko.

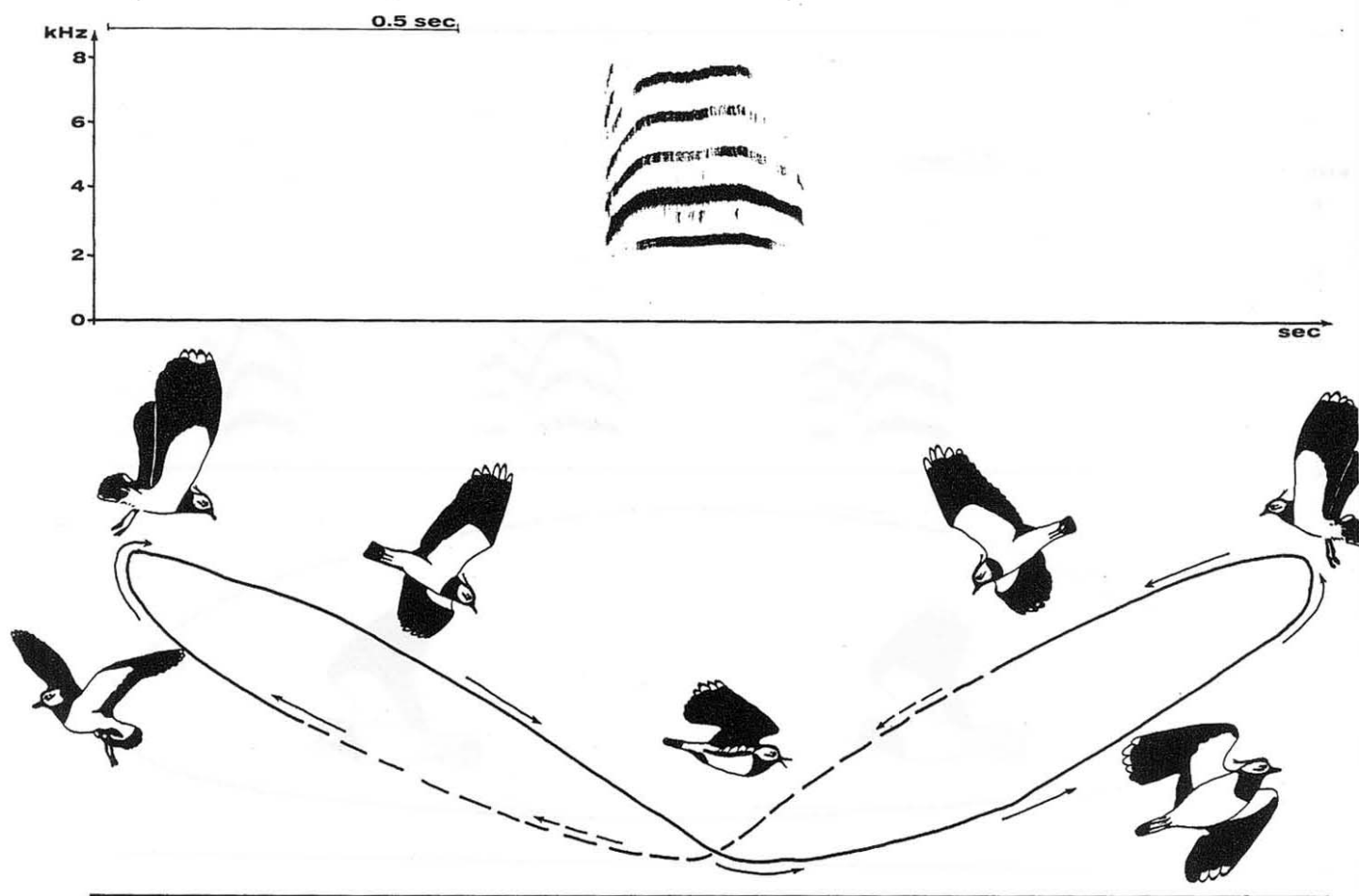
Talni alarm II

Talni alarm II je vedenje in oglašanje samca v zraku ob navzočnosti vsiljivca, ki pride po tleh, ko ima približno par mladiče.

Ko se vsiljivec približa gnezdu z izvaljenimi mladiči ali naokrog tekajočim

begavcem, se samec dvigne s tal, odleti proti vsiljivcu in ga preleti. Nato se z razprostrtimi perutmi spusti v poševnem letu in običajno za hrbtom vsiljivca preleti tik nad tlemi in se pri tem predirljivo oglasi (svarilni klic). S hitrimi zamahi peruti se povzpne do prvotne višine in se v trepetavem letu na mestu ali v ostrem loku obrne proti vsiljivcu in zopet poševno preleti za njim (slika 4). Tako v obliki »stisnjenih osmic« preletava, dokler vsiljivec pomeni nevarnost za begavce (v krogu 50 metrov). Če vsiljivec obmiruje, sede nedaleč stran, teka z dvignjeno čopko razburjeno sem in tja čez razore (postavljjanje) in se zateglo oglaša.

Mladiči se ob prvem svarilnem klicu stisnejo k tlom in obmirujejo v varovalni drži (slika 5).

Slika 4: Sonogram in etogram talnega alarma II
Fig. 4: Sonogram and ethogram of ground alarm II

DISKUSIJA

Pribe različno reagirajo na potencialnega predatorja v zraku in na vsiljivca, ki se prikrade po tleh.

Kadar potencialni predator prileti po zraku, se pribe odzovejo z zračnim alarmom. V zračnem alarmu in preganjanju potencialnega predatorja, ki sledi, sodeluje več samcev iz različnih parov. Zračni alarm se glede na stadij (jajca, begavci) gnezdečih parov ne menja.

Pri talnem alarmu sodeluje le samec para, katerega gnezdo ali begavci so ogroženi. Iz vedenja in oglašanja samca v zraku ob navzočnosti vsiljivca, ki pride po tleh, takoj spoznamo, v katerem obdobju gnezdenja je opazovani par.

Ta sestavek ne daje celovite podobe vedenja pribe v gnezditvenem obdobju. Prikazujem le vedenja in oglašanja samca v zraku do vsiljivca, ki jih je najlažje opazovati in posneti med gnezdenjem pribe. Na tleh sem običajno opazoval le posamezne fragmente vedenj, ki pa jih le počasi sestavljam v celoto. Nikdar pa se mi ni posrečilo posneti oglašanja, ki spremlja vedenja na tleh.

Za celovit prikaz vedenja pribe v gnezditvenem obdobju bo potrebno še prenekatero leto opazovanj na terenu in tudi precej boljša tehnična opremljenost (predvsem zelo zmogljiv linijski mikrofoni in dobra akustična oprema),

ki mi bo omogočila boljše posnetke oglašanja (predvsem tistega ob dvorjenju in na gnezdu) in pomagala premostiti plašnost vrste.

ZAHVALA

Za nasvete in pomoč pri delu se najlepše zahvaljujem Iztoku Geistru, prof. dr. Matjažu Gogali, Daretu Šeretu, prof. dr. Jožetu Toporišiču in dr. Andreju O. Župančiču.

LITERATURA

TRILAR, T. (1981): Gnezditev pribe *Vanellus vanellus* na Sorškem polju. – *Acrocephalus* II (8–9): 36. Ljubljana.

TRILAR, T. (1983): Prilagajanje pribe (*Vanellus vanellus*) novemu biotopu. – *Acrocephalus* IV (15): 3–6, Ljubljana.

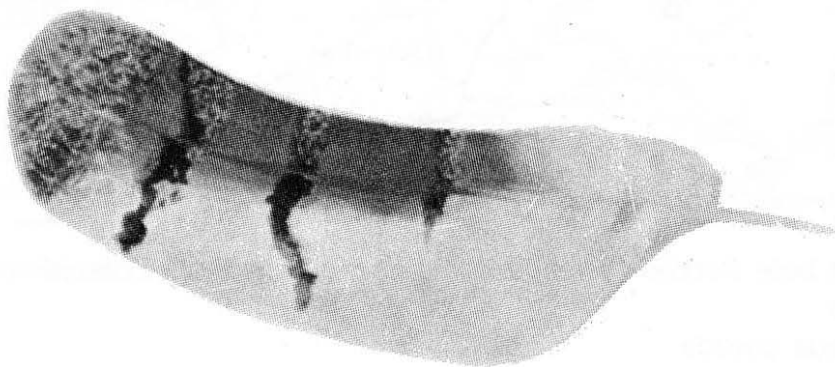
POVZETEK

Avtor je proučeval vedenje pribe ob prisotnosti vsiljivca v obdobju ženitovanja, valjenja in skrbi za mladiče. Medtem ko je za obdobje ženitovanja značilno akrobatsko območno spreletavanje samca in nezainteresiranost za vsiljivca, sta za kasnejše obdobje značilna dva različna talna alarma. Vsakega karakterizira svojsko spreletavanje in oglašanje. Avtor ni obdelal zračnega alarma, vznemirjenja, ki nastane, kadar se plenilec pojavi iz zraka. Opazil pa je, da takrat sodelujejo pri alarmu samci več parov za razliko od talnega alarma, ko je aktiven le samec z ogroženega gnezda.

SUMMARY

The author has studied behaviour of a Lapwing in an intruder's presence in the period of courtship, incubation and care for the young. While an acrobatic display flight by the male and the fact that it ignores an intruder is characteristic for the courtship period, two different ground alarms are characteristic for the later period. Each of them is characterized by somewhat peculiar flight and calls. The author has not dealt with the air alarm, i.e. the excitement which occurs while a predator descends from the sky. He noticed, however, that at that time a number of males took part in the alarm, as distinguished from the ground alarm where the male from the threatened nest is active only.

Tomi Trilar, Pot v Bitnje 12, 64000 Kranj

Bela štokrlja *Ciconia ciconia* na jugovzhodnem Dolenjskem

White Stork *Ciconia ciconia* in the SE part of Dolenjsko

ANDREJ HUDOKLIN

Štokrlje vse pogostejše srečujemo tudi v porečju Krke, predvsem na širšem območju Krakovskega gozda in na vlažnih travnikih spodnje Sotle.

Opazovanja ljudi po terenu potrjujejo, da se je pogostnost opažanja bele štokrlje v zadnjih 10–15 letih tu močno povečala. Pred tem se je spomnimo le kot stalnega poletnega gosta, nikjer pa nisem dobil informacij o gnezditvi.

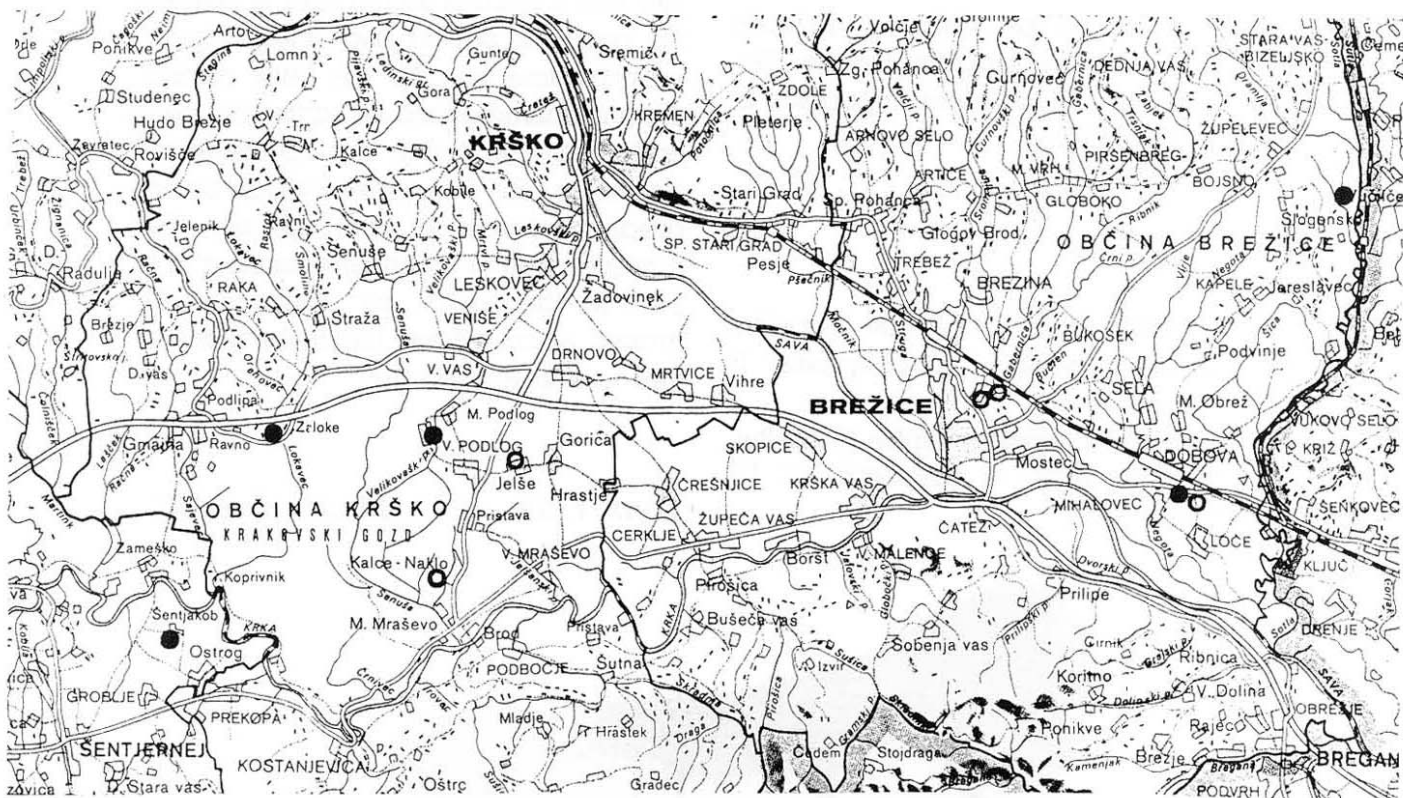
Nedorečen je ostal tudi eden redkih zapisov, ki sem jih zasledil o štokrlji na Dolenjskem: B. Rudolf, Pogled na favno Dolenjske (Dolenjska 1938), ki pravi:

»Zgodi se, da prihajajo tudi štokrlje, ki bojšda ponekod na Dolenjskem celo gnezdijo.«

S sistematičnim opazovanjem in anketiranjem po terenu smo začeli šele lani, ko smo se vključili v akcijo Štokrlja 1989, in tako zbrali osnovne podatke o tej ogroženi vrsti.

REZULTATI OPAZOVANJ

Kot biotop štokrlje je registrirano širše območje poplavnega Krakov-

Slika 1: Razširjenost bele štokrlje *Ciconia ciconia* na jugovzhodnem Dolenjskem leta 1990

- zasedeno gnezdo
- lokacija nekdanjega gnezda

Fig. 1: Distribution of White Stork *Ciconia ciconia* in the SE part of Dolenjsko, 1990

- occupied nest
- location of former nest

skega gozda, močvirni travniki ob reki Temenici med Zalogom in Prečno ter širše območje ob spodnji Sotli od Slogonjskega do reke Save.

Območje Krakovskega gozda predstavlja najbolj ugodne življenjske razmere, tako je tu tudi največ opažanj in pet lokacij gnezd. Vlažni travniki ob Sotli v okolici vasi Slogonjsko in depresije Jovsi so prav tako kakovosten biotop. Zanimivo je, da se tu in v Krakovskem gozdu zadržuje črna štoklja (informacija Hrvoje Oršanič).

Kot stalni obiskovalci se štoklje pojavljajo tudi ob reki Temenici. V zadnjem času se obiski stopnjujejo; letos se je tu stalno zadrževal par, ki pa ni spletel gnezda.

POPIS GNEZD

1. **Kalce – Naklo**, občina Krško, območje Krakovskega gozda

Najstarejša lokacija gnezda od leta 1975, na slemenu kozolca. Prve štiri leta brez potomcev, potem pa je bilo gnezdo živo vse do leta 1985, ko ga je odnesel veter. Štoklje se vračajo, vendar po izvedeni hidromelioraciji vse redkeje.

2. **Črnc I**, občina Brežice, nekdanji vlažni travniki ob Gabrnici (regulacija)

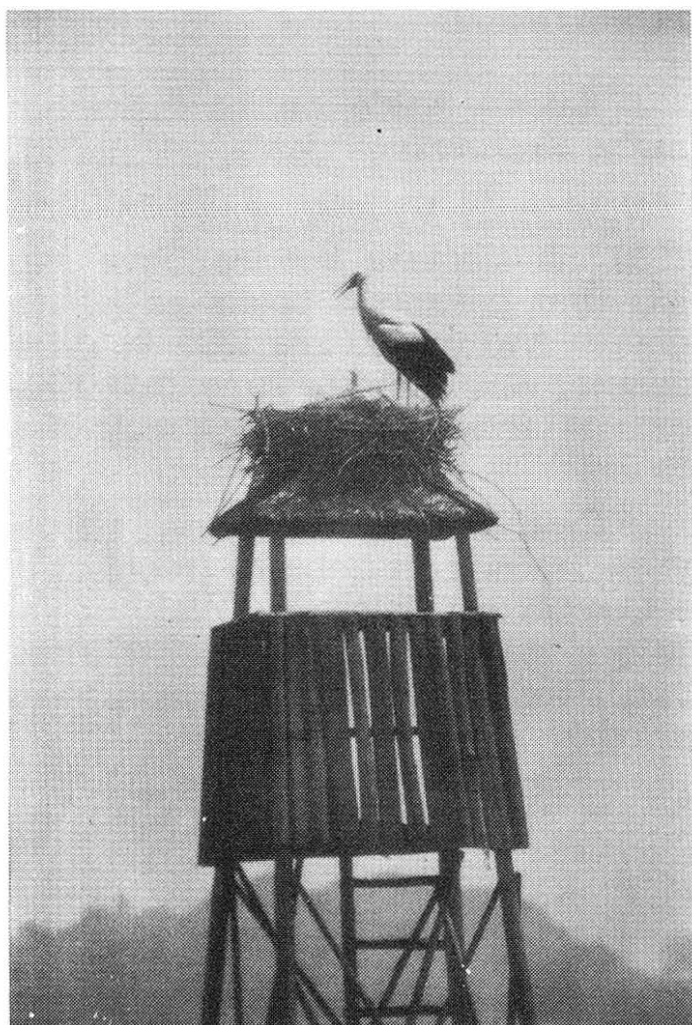
Gnezdo naj bi nastalo leta 1975 ali 1976 v krošnji visoke smreke na robu vasi. Gnezdile so le eno sezono in imele zarod.

Preglednica gnezd in število izvaljenih štokelj
Synoptic table of nests and number of hatched storks

GNEZDO/NEST	Leto																
	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	
1. KALCE	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	/	/	/	/	/	
2. ČRNC I	?	?	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	
3. ČRNC II					?	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	
4. ZALOKA								0	0	3	2	2	2	4	1	3	
5. GRŽEČA VAS													0	4	1	3	
6. ŠENTJAKOB														2	4	2	
7. SLOGONJSKO															0	4	
8. DOBOVA I															0	/	
9. DOBOVA II																0	
10. JELŠE															0	/	

LEGENDA: 0, 1, 2 – št. mladičev
? – ni podatka
/ – gnezdo ne obstaja

KEY: 0, 1, 2 – No. of nestlings
? – no data
/ – no nest

Slika 2: Gnezdo bele štoklje *Ciconia ciconia* na lovski preži, ob Sotli 1990 (A. Hudoklin)

Fig. 2: Nest belonging to the White Stork *Ciconia ciconia* on a raised stand Sotla River, 1990 (A. Hudoklin)

3. **Črnc II**, občina Brežice, nekdanj vlažni travnik ob Gabrnici (regulacija)

Gnezdile le leta 1979 na električnem drogu. O potomcih ni informacije.

4. **Zaloka**, občina Krško, območje Krakovskega gozda

Gnezdo na električnem drogu je nastalo leta 1982. Je stalno zasedeno. Leta 1989 je po deževju razpadlo in z mladičema padlo na tla. Pri tem se je eden ubil, drugega pa starša nista hotela več prehranjevati. Vzgojili so ga »sosedovi« in predali v živalski vrt.

Letos je gnezdo ponovno na isti lokaciji.

5. **Gržeča vas**, občina Krško, območje Krakovskega gozda

Tudi to gnezdo je na električnem drogu, ca. 7–8 m od domačije. Od leta 1987 je stalno naseljeno.

6. **Šentjakob**, občina Novo mesto, območje Krakovskega gozda

Gnezdo na Šentjakobu sta znesli štoklji na lipi z odžaganim vrhom sredi vasi leta 1988. Je stalno naseljeno.

7. **Slogonjsko**, občina Brežice, spodnja Sotla

Edino gnezdo, ki je nastalo izven naselja, sredi vlažnih travnikov na strehi lovske opazovalnice leta 1989. Letos štirje mladiči.

8., 9. **Dobova**, občina Brežice, spodnja Sotla

Letos sta štoklji naredili gnezdo na dimniku pekarnice, lani pa je bilo na drugem koncu vasi, a je razpadlo. Zaroda ni bilo.

10. **Jelše**, občina Krško, območje Krakovskega gozda

Gnezdo je bilo spleteno lani na dimniku rastlinjaka, potomstva ni bilo, lastniki so gnezdo odstranili.

KOMENTAR

Letos poznamo na obravnavanem območju pet polnih gnezd, v katerih se je izvalilo 12 potomcev. Velikost celotne populacije območja je težko oceniti, saj se poleg gnezdočih parov tu zadržujejo še številni klateži, prav tako pa tudi ni mogoče govoriti o izolirani populaciji.

Za zdaj imamo na voljo podatke, da je najstarejše gnezdo nastalo leta 1975. Druga so nastajala postopno, vse do nenadnega porasta števila gnezd po letu 1987, ko so štoklje praktično osvojile domala vse primerne biotope ob Krki, Sotli in Savi.

Migracija bele štoklje iz areala populacije v SV Sloveniji na območje, kjer smo jih do nedavnega poznali le kot

redke poletne goste in klateže, ima globlje vzroke, ki so gotovo povezani z gostoto populacije, pomanjkanjem hrane in izginjanjem biotopov zaradi hidromelioracijskih posegov.

To se potrjuje tudi na našem območju, saj se gnezdi v bližini hidromelioracijskih območij (Črnc, Naklo) nista obnovili, pa tudi obiskov je po posegu občutno manj, kot vedo povedati domačini.

POVZETEK

Bela štorclja se na jugovzhodnem predelu Dolenjske pojavlja kot gnezdilka šele od leta 1975. V članku je opisanih 10 gnezdišč in gnezditvena uspešnost s sedmih lokalitet. Avtor domneva, da je gnezditev bele štorclje na Dolenjskem povezano s populacijsko problematiko te vrste v severovzhodni Sloveniji, kjer se njen habitat iz leta v leto krči. To naj bi dokazovali tudi številni klateži na Dolenjskem.

SUMMARY

White Stork has been in the SE part of the region of Dolenjsko occurring, as a breeder, from 1975 only. In the article 10 nest sites are described as well as the breeding success in seven different localities. The author presumes that breeding of the White Stork in the region of Dolenjsko is linked with the populational questions regarding this species in the NE part of Slovenia, where its habitat is being increasingly reduced. This is substantiated by numerous vagrants appearing in the region of Dolenjsko

*Andrej Hudoklin,
Zavod za varstvo naravne in
kulturne dediščine Novo mesto*

Kostanjevka *Aythya nyroca* na Dravskem polju nekoč in danes Ferruginous Duck *Aythya nyroca* at Dravsko polje in former times and today

MILAN VOGRIN

K pisanju tega članka me je spodbudila vest v glasilu SCOPOLIA Prirodoslovnega muzeja Slovenije, kjer je J. Gregori omenil, da je kostanjevka ali belooka raca *Aythya nyroca* gnezdila tudi v Račah. Avtor je zasledil njeno gnezdenje na manjših ribnikih v gozdu – Peklarska gošča 27. 6. 1973. Opazovana sta bila dva samca in samica z mladiči.

In kako je danes? Od takrat do danes je minilo že kar precej časa, prav tako pa se je precej stvari tudi spremenilo.

Od leta 1984 tako rekoč redno obiskujem vse vodne biotope na Dravskem polju (ribniki Čreta, gramoznica Hotinja vas, jezero Požeg, glinokopi Pragersko, ribniki Rače, gramoznica Šikole). Pri tem sem kostanjevko videl samo na ribnikih v Račah in gramoznici v Hotinji vasi. Pri tem bi kot gnezdišče za kostanjevko lahko rabili le ribniki v Račah (kjer je bila opažena) in pa jezero Požeg ter gramoznica Šikole (kjer je nisem zasledil). Pač pa jo je v tej gramoznici opazoval B. Štumberger 1981. leta.

Za gnezditve v Račah bi bili najprimernejši ribniki v Peklarski gošči, južno od Malega ribnika (kjer je kostanjevka že gnezdila). Ribniki z značilnimi imeni Turntajht, Srednji in Špic so tudi najbolj zarasli, ker tukaj na srečo vodnega rastlinja še ne kosijo, pa tudi gojitev rib je bolj ekstenzivna.

Vendar moram na žalost ugotoviti, da kostanjevka zadnjih šest let tukaj ni gnezdila in tudi ne kod drugod na prej omenjenih lokalitetah. Dokaj redka je bila tudi na preletu, na kar kaže priložena tabela.

Datum Date	Število osebkov No of specimens	Kraj Place
23. 4. 85	1 ♂	Rače
4. 4. 87	1 ♂	Rače
8. 4. 88	1 ♂	Rače
7. 5. 88	1 ♂	Rače
23. 9. 84	1	Hotinja vas
24. 9. 84	1	Hotinja vas
27. 9. 84	1	Hotinja vas
28. 9. 84	1	Hotinja vas
22. 10. 84	6	Rače

Kot vidimo na tabeli, se pojavi na spomladanskem preletu konec marca in v začetku aprila, na jesenskem pa konec septembra in v oktobru. Neko-liko se ne ujema s pravilom le opazovanja iz leta 1988, ko je bila zabeležena še v maju. Vendar so kasnejša preverjanja pokazala, da je bila rasa še vedno na preletu, saj po tem datumu ni bila več opažena.

Kot sem na začetku že zapisal, se je med tem časom marsikaj spremenilo. Tako je na Dravskem polju zrasel še en vodni biotop – vodni zadrževalnik Sestrže. Mogoče se bo skupaj z njim vrnila tudi kostanjevka.

LITERATURA:

GREGORI J. (1989): Favna in ekologija ptic, Pesniške doline (SV Slovenije), Scopolia, No. 19, Glasilo PMS.

ŠTUMBERGER B. (1981): Kostanjevka *Aythya nyroca*. Redke vrste. *Acrocephalus* II, št. 8-9/42.

VOGRIN M. (1985): Poročila od koderkoli – Hotinja vas, *Acrocephalus* VI, št. 24/31.

VOGRIN M. (1987): Kostanjevka *Aythya nyroca*. Iz ornitološke beležnice. *Acrocephalus* VIII, št. 34/58.

POVZETEK

Članek se navezuje na podatek o gnezdenju kostanjevke na ribnikih v Peklarski gošči leta

1973. Avtor ugotavlja, da ta vrsta race od leta 1984 ne gnezdi na Dravskem polju, vendar pripominja, da spričo tega, da je vodnih biotopov vse več, njena vrnitev ni izključena.

SUMMARY

The article deals with a report on breeding of the Ferruginous Duck on the ponds at Peklarska Gošča in 1973. The author has established that this species has not been breeding at Dravsko Polje from 1984 on, but now suggests that considering the fact that the number of water habitats is increasing, we may expect this species to return there.

Milan Vogrin, Hotinja vas 164/a,
62312 Orehova vas

Iz ornitološke beležnice From the ornithological note book

Zapisi o redkih vrstah so uvrščeni (do števila 10) po Seznamu dosedaj ugotovljenih ptic Slovenije s pregledom redkih vrst (*Acrocephalus* št. 41-42) in veljajo za obdobje zadnjih 50 let. Zvezdica pomeni, da komisija za redkosti poročila še ni proučila. Z njo označujemo le zapise o zelo redkih vrstah, za katere so znani manj kot trije podatki.

Rare species records are classified (up to N° 10) according to the List of birds of Slovenia including rare species (*Acrocephalus* N° 41-42) and are valid for the period of the last 50 years. Asteriks indicates that the report has not been yet studied by the Rarities Committee. By it only records about very rare species are marked, for which less than three records are known.

SIVA ČAPLJA *Ardea cinerea*

GREY HERON – *A colony discovered on the Kolpa River; 12–15 nests occupied at Miliči in June 1990.*

Ob prelistavanju članka »Slovenski prispevek k evropskemu ornitološkemu atlasu za obdobje 1979–1988« (Geister) sem ugotovil, da gnezdišče sivih čapelj ob Kolpi pri Miličih (občina Črnomelj) ornitologom še ni znano. Po sedanjih podatkih naj bi gnezstile le v SV Sloveniji, Dolenjska in Bela krajina pa sta bili znani kot območje gostovanja. Sivo čapljo redno vidimo ob Krki in njenih pritokih ter seveda ob reki Lahinji s pritoki.

Na gnezdišče ob Kolpi so nas že pred časom opozorili gozdarji, ki so območje izločili iz gospodarjenja kot gozdni rezervat. Ob obisku konec junija 1990 sem ocenil, da je v krošnjah visokorastlih bukev, ki rastejo na poplavni ravnici ob Kolpi, okoli 30–40 gnezd. Kolonija je skoncentrirana na manjšem prostoru v krogu 40–50 m. Po daljšem opazovanju sem ugotovil, da je polnih 12–15 gnezd.

Lovec iz bližnje vasi Miliči je povedal, da gnezdiijo »rode«, kot jim pravijo, ob Kolpi že od nekdanj, vendar pa se je jata občutno zmanjšala. Po njegovem je bil usoden za gnezdišče posek večjega števila bukev više ob bregu nad Kolpo, kamor je nekoč segalo gnezdišče. Današnje gne-

zdišče je tako boren ostanek nekdanjega. Šest gnezd je tudi na hrvaški strani, na visokih topolih ob reki. *Andrej Hudoklin, Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto.*

LABOD GRBEC *Cygnus olor*

MUTE SWAN – *5 at Dragonja estuary from 10–18th March 1990 (first record for the coast)*

Med vračanjem iz smeri kanala Piketo v Sečoveljskih solinah sem s kolegi ob izlivu reke Dragonje opazoval pet (5) labodov grbcev. Opazovanje labodov grbcev je prvo za slovensko obalo. 10. 3. 1990 je datum prvega opazovanja, 18. 3. 1990 pa datum zadnjega. Kasneje jih nismo več opazovali. *Iztok Škornik, Krožna 10, 66000 Koper*

DUPLINSKA GOS *Tadorna tadorna*

SHELDUCK – *14 on 29th April 1989, 1 on 22nd December 1989 at the Sečovlje Salinas; 1 on 30th November 1989, 6 on 23th December 1989 at the Škocjan Bay*

Pred leti sem imel priložnost opazovati duplinske gosi samo dvakrat, v letu 1989 pa so bile večkrat opazovane ob obali. 29. 4. 1989 je bilo v Sečoveljskih solinah 14 primerkov, 30. 11. 1989 sem v Škocjanskem zatoku opazoval en (1) primer, 22. 12. 1989 je bil ponovno v Sečoveljskih solinah opažen en (1) primer, zadnje opažanje pa je iz Škocjanskega zatoka. 23. 12. 1989 je šest (6) osebkov plavalo v zalivu med železniško

progo in novo ankaransko vpadnico. *Iztok Škornik, Krožna 10, 66000 Koper*

KAČAR *Circaetus gallicus*

SHORT-TOED EAGLE – At Vrhnika on 12th September 1990

Med bivanjem na stalnem lovišču na Vrhniki sva s kolegom M. Vambergerjem opazovala kačarja, ki se je pokazal v bližini lovišča. Orel se je skoraj pol ure zadrževal na tem delu barja in pogosto lebdel v zraku kakor postovka. Tedaj so se lepo videle njegove viseče noge. Dvakrat se je celo spustil na tla.

Tega popoldneva je kačar še enkrat prijadral v bližino lovišča. Takrat naju je obiskal tudi S. Polak s prijatelji. Navdušeni ob pogledu na to lepo in že redko ujedo smo spremljali let orla, ki je počasi izginjal v smeri Iga. To je bilo 12. 9. 1990. *Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 62000 Maribor*

RDEČENOGA POSTOVKA *Falco vespertinus*

RED-FOOTED FALCON – 5 at Ormož on 15th May 1990; 5 at Maribor on 16th May, 1 from 19–21th May, 7 on 31st May 1990.

Dne 15. 5. 1990 sem nad železniško postajo v Ormožu opazoval pet (5) rdečenogih postovk. Ugotovil sem, da gre za enega (1) še ne povsem obarvanega samca, tri (3) samice in en mladosten primerek. Tu so krožile približno tri četrt ure, nato pa odletele proti vzhodu.

Naslednji dan (16. 5. 1990) sem se »sprehajal« po poljih pri Mariboru. Nenadoma sem nad sabo zagledal pet (5) majhnih ujed. Štiri (4) samice in mladosten primerek rdečenoge postovke so med letom z nogami lovili žuželke.

Dne 19. 5. 1990 sem na tem kraju videl le eno (1) samico. Sedela je na daljnovodni žici v družbi s samcem navadne postovke *Falco tinnunculus*. Tu je bila spet 21. 5. 1990.

Kar sedem (7) primerkov teh lepih ujed pa sem opazoval dne 31. 5. 1990 nad Mariborskim otokom. *Luka Božič, Pintarjeva 16, 62000 Maribor*

SOKOLIČ *Falco columbarius*

MERLIN – At Maribor on 17th December 1988.

17. 12. 1988 sem opazoval sokoliča, ki je v nizkem letu čez polje poskušal ujeti na plevelu sedečega ščinkavca *Fringilla coelebs*. Po spret-nem cik-cakastem manevru se mu je ta zadnji hip izmuznil. Sokolič je nato, nič več meneč se za pobegli plen, nadaljeval v značilnem nizkem in hitrem letu v smeri Maribora. Po njegovem izjemno temnem in že skoraj črnem videzu sodim, da je bil samec. To se je dogajalo slabih deset metrov od mene na robu krajevne ceste v Brezju pri Mariboru, kv. 15/55 in je moje prvo opazovanje sokoliča v tem kraju. *Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 62000 Maribor*

SOKOL SELEC *Falco peregrinus*

PEREGRINE – At Osp near Koper on 8th May 1990.

Končno se je posrečilo tudi meni. Namreč, da sem videl sokola selca od tako blizu, da sem lahko brez obotavljanja dejal, to je to. Zgodilo se je 8. 5. 1990 nad Osapsko steno. Ravno sem bil pri malici, potuhnjen, skoraj negiben med grmovjem, tako da me sokol, ki je privihral od kdovekod, ni niti opazil. Z roko sem počasi segel po ... Sicer pa to sploh ni več pomembno. *Davorin Tome, Jamova 66, 61000 Ljubljana*

MALA TUKALICA *Porzana parva*

LITTLE CRAKE – A pair in display at the Škocjan Bay on 27th March 1988.

27. 3. 1988 smo med rednim snemanjem z video kamero, v predelu poplavnega tamariskinega grmovja v Škocjanskem zatoku zabeležili na filmski trak tudi svatovsko spreletavanje para malih tukalic. Za predel, znan tudi pod imenom »pri Brkotu«, smo Koprčani vedeli povedati tudi to, da je »ta pravi« za tukalice. Poleg ribnika v Dragi je eno redkih, znanih gnezdišč te vrste v Sloveniji. *Iztok Škornik, Krožna 10, 66000 Koper*

BELOČELI DEŽEVNIK *Charadrius alexandrinus*

KENTISH PLOVER – 17 males at Škocjan Bay on 24th February 1990.

Na blatnem predelu Škocjanskega zatoka pri Kopru smo imeli udeleženci ornitološkega izleta

iz Ljubljane 24. 2. 1990 priložnost opazovati kar 17 (sedemnajst) osebkov beločlega deževnika. Zanimivost je bila tudi ta, da so se vsi držali skupaj in niso tekali sem ter tja, kar je za deževnike običajno. Še najbolj pa me je presenetil podatek iz teleskopa: vsi opazovani primerki so bili samci! *Dare Šere, Langusova 10, 61000 Ljubljana*

BELI PRODNIK *Calidris alba*

SANDERLING – *At the Ormož lagoons on 15th May 1990.*

15. 5. 1990 sem nad lagunami pri Ormožu nenadoma zagledal jato močvirskih martincev *Tringa glareola*.

Naredili so zavoj tik nad vodo in odleteli v smeri proti jezeru. Med njimi sem opazil tudi nekoliko manjšega in zelo svetlega ptiča. Dobro so bile vidne njegove kontrastno črno-belo obarvane peruti. Čez nekaj časa sem ga ponovno videl na nasipu jezera in zanesljivo ugotovil, da gre za belega prodnika. *Luka Božič, Pintarjeva 16, 62000 Maribor*

KASPIJSKA ČIGRA *Sterna caspia*

JEZERSKI MARTINEC *Tringa stagnatilis*

Sedmi zapis za Slovenijo (velja za obe vrsti)

CASPIAN TERN 2 at Rače (near Pragersko) on 2nd May 1989

MARSH SANDPIPER – *At Rače on 2nd May 1989*
Seventh record for Slovenia (counts for both species).

Začetek maja je čas za opazovanje pobrežnikov. Potrebujemo ustrezen biotop, »slabo« vreme, čas in malo sreče.

Vse te komponente se mi je posrečilo združiti 2. 5. 1989 na ribniku v Račah. V oblačnem vremenu, v presledkih je naletaval rahel dež, sem med 7. in 8. uro zjutraj opazoval dve (2) kaspijski čigri. Namenil sem se fotografirati martince, ki so brodili po mlakah Gajiča (eden izmed ribnikov).

Res je bilo kaj za posneti: 96 togotnikov *Philomachus pugnax*, 30 močvirskih martincev *Tringa glareola*, 15 malih martincev *T. hypoleucos*, 16 pikastih martincev *T. ochropus*, 8 zelenonogih martincev *T. nebularia*, 7 malih deževnikov *Charadrius dubius*. Med to pisano družino pa je kot slasten posladek nase opozarjal še en (1) jezerski martinec.

Tudi naslednjega dne 3. 5. 1990 sem se naslajal ob pogledih na jezerskega martinca. Le da ga je bilo težje najti v jati 150-ih močvirskih martincev, 30-ih togotnikov in še nekaj desetih drugih dolgonogih preletnikov. *Franč Janžekovič, Maistrova 10, 62000 Maribor*

MOČVIRSKI MARTINEC *Tringa glareola*

WOOD SANDPIPER 2 at Mengeš on 7th May 1989

7. 5. 1989 sva z J. Gračnerjem ob gnojni luži na polju med Mengšem in Duplico pri Kamniku ujela v mrežo dva primerka martincev. Po opisu risb iz Petersonovega priročnika sva ugotovila, da gre za pikastega ali močvirskega martinca. Izmerila sva dolžino peruti: 120 in 127 mm. Dolžina kljuna je bila pri obeh 28 mm. Pri posvetovanju z Daretom Šeredom smo ugotovili, da dolžina peruti ustreza močvirskemu martincu. *Peter Černe, Glinškova ploščad 6, 61113 Ljubljana*

OVRATNIŠKI PAPAGAJČEK *Psittacula krameri*

RING – NECKED PARAKEET – *At Koper on 15th September 1989.*

Dne 15. 9. 1989 sem na vrhu ene izmed manjših cipres ob pokopališču v Škocjanu pri Kopru opazoval samca ovratniškega papagajčka, ki se je vreščeče oglašal. Po kratkem srečanju je odletel proti Škocjanskemu zatoku.

O ovratniškem papagajčku sem obširneje pisal v *Acrocephalus* leta 1985, v jubilejni 25. številki, kjer kot zadnje opazovanje navajam 13. 1. 1981, ko so kolegi opazovali 6 primerkov v koruzišču ob Škocjanskem zatoku. Po skoraj desetletnem »izginotju« se je ponovno prikazal. Le kod je hodil in letal vsa ta leta? *Iztok Škornik, Krožna 10, 66000 Koper*

ČEBELAR *Merops apiaster*

BEE-EATER – 14 at the Sečovelje Salinas on 5th June 1988.

Po prespani noči v eni izmed razpadajočih solinarskih hiš v Sečoveljskih solinah sva se s kolegom A. Bibičem še enkrat razgledala po solinah, pospravila opremo in se odpeljala k izhodu iz solin. To je bilo 5. junija 1988. leta.

Ob odprtem oknu sva vdihovala zadnji solinski zrak, vendar nama še ni bilo dano zapustiti ptičjega raja.

Vozeča se pod topoli ob Dragonji sva nad seboj zaslišala čudno in neznano oglašanje. Previdno sva pokukala vsak skozi svoja vrata in se z nasmejanima obrazoma spet pogledala. V krošnji topola so namreč čebeljali čebelarji. Posamič ali v parih so poletavali v zrak za prvimi jutranjimi žuželkami. Po temeljitem pregledu sva našela štirinajst (14) odraslih čebelarjev.

Pot naju je vodila dalje v Istro, v mislih in pogovorih pa sva bila še kar pri čebelarjih, ki so se nama – Štajercema – prikazali na Primorskem. Franc Janžekovič, Maistrova 10, Maribor

ČEBELAR *Merops apiaster*

BEE-EATER – 18 at Jakobski dol (near Maribor) on 15th August 1990; a new colony discovered at the same time.

16. 6. 1990 sem kasno popoldan v zgornjem delu Jakobskega dola oprezal za zlatovrankami. Pri tem se je iznad gozda spreletela nekoliko večja ptica, ki je po silhueti najbolj spominjala na čebelarja. Videl sem jo samo za trenutek, saj je kmalu izginila za vrhom bližnjega griča. Takrat si sploh nisem upal resno razmišljati, da je to bil resnično čebelar (FB).

15. 8. 1990 je bil vroč in soparen dan. Ko sem se ustavil pred vasjo Jakobski dol in stopil iz avtomobila, so mojo pozornost pritegnili kot kos veliki ptiči, ki so se na obronku manjšega gozdička spreletavali in ponovno sedali na žice in veje. Kar verjeti nisem mogel, da vidim štiri (4) čebelarje. Ko pa se je iznenada v bližini prikazal kragulj, so se čebelarji dvignili, vendar ne samo štirje, temveč kar osemnajst (18) primerkov; pri tem so se hrupno oglašali. Med njimi sta bili tudi dve zlatovranki. Jata je naredila nekaj krogov, se postopoma dvignila iz izginila za gričem v SV smeri (FB).

5. 9. 1990, sem se takoj za selitvenim valom zlatovrank, mudil v Hlapju, kjer se razodeva presenetljiv pogled na severne Slovenske gorice in avstrijsko vinsko cesto. Za Probstovimi viničarijami sem v smeri Počenika v zaobljeno sleme hriba opazil več izpodjed, nastalih po izkopu peska. Ko sem stikal ob boku pozabljenega in

opuščenega hriba, so se med peščenjakom in škrljevo glino, preprejeno s plastmi prodnate in peščene miocenske nasipine, sprijete v konglomerat, prikazali toliko iskani rovi čebelarjev. V Reismanovi steni pa tudi pod Rotmanom sta bila dva opuščena rova. Med Paumanom in priseljenjem Matešičem pa so čebelarji letos uporabili rova, pod katerima so bili še ostanki insektov in sledi njihovih kremljev.

Najbližje tej lokaliteti (340 m n.v.) je znano 7 km oddaljeno gnezdišče čebelarjev pri Šentilju na avstrijski strani. Štajerski ornitologi ga še nismo videli, čeprav leži le nekaj sto metrov od debele Berte (ŠB). Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 62000 Maribor, Borut Štumberger, 62282 Cirkulane 41

RJAVA CIPA *Anthus campestris*

TAWNY PIPIT – *At Kastelec (Istria) on 8th May and 30th June 1990.*

V letu 1990 sem dvakrat opazoval rjavo cipo – 8. maja in 20. junija. Obakrat na Kraškem robu v bližini vasice Kastelec. Habitat je bil kamnit, kraški travnik, z redkim grmovjem in s še redkejšim drevjem. V obeh primerih sta bila po dva osebka. Časa za potrditev morebitnega gnezdenja sicer nisem imel, toda sodeč po vedenju ptic bi lahko rekel, da so bili to več kot samo slučajni gostje. *Davorin Tome, Jamova 66, 61000 Ljubljana*

ŠMARNICA *Phoenicurus ochruros*

BLACK REDSTART – *In Ljubljana on 21th December 1990.*

21. 12. 1990 dopoldne sem opazoval šmarnico na dvorišču tovarne Kolinska v Ljubljani. Sedela je na paletah, ko pa sem se ji približal, se je umaknila na streho obrata. Imela je sivo glavo in peruti brez beline – se pravi, da je bila samica ali pa prvoletni samec. Tokrat je bilo prvič, da sem šmarnico videl pozimi v notranjosti Slovenije. Po podatkih iz ZOAS je posamezne osebeke občasno moč videti na obali, v notranjosti pa le zelo redko in še to le v večjih mestih.

Zabeležko gre razumeti kot spodbudo: noben dan ni presiv za opazovanje, pa čeprav smo v službi ali na poti v šolo. *Tomaž Jančar, Cesta v Kostanj 3, 61110 Lj-Hrušica*

PROSNIK *Saxicola torquata*

STONECHAT – *At Stara vas in Bizeljsko on 22th December 1990.*

Na predplebiscitni dan, 22. 12. 1990, smo člani društva K. Rižner, P. Kmecl, A. Sovinc in avtor popisovali ptice za ZOAS. Ob Sotli smo se lotili vsak svojega kvadranta. Pomenljivo lep dan ni minil brez poslastice. Razen triintridesetih drugih vrst sem opazoval par prosnikov. Bilo je pri Stari vasi Bizeljsko, streljaj od državne meje. Naj kot zanimivost dodam, da je bila bizeljska stran povsem kopna, dolino Bistrice na drugi strani Orlice pa je pokrivala strnjena snežna odeja. Podatki iz ZOAS pravijo, da je prosnik pozimi redek povsod po Sloveniji.

Zanimivo bi bilo vedeti, ali ni morda kateri od pozimi opazovanih prosnikov pri nas predstavnik

ene izmed vzhodnih podvrst. Ker je literatura o razlikovanju podvrst prosnika za večino članov nedostopna, bi kazalo v *Acrocephalus* objaviti članek o tej temi. *Tomaž Jančar, Cesta v Kostanj 3, 61110 Lj-Hrušica*

REPALJŠČICA *Saxicola rubetra*

WHINCHAT – *On the Hela Peninsula (Poland) the bird was accidentally "impaled" on a dog-rose thorn, but it managed to free itself.*

Med letošnjim potepom po Poljski sem bil na obali polotoka Hela priča zanimivemu pripetljaju. Na izpostavljeni veji šipkovega grma je frfotala repaljščica. Očitno je poskušala odleteti, a je veja ni pustila proč. Kajpak sem pomislil na nesrečno zanko iz najlonske vrvice, ki jih nevešči ribiči puščajo po grmovju na bregovih in obalah. Na-gonsko sem stekel, a ptici se je v zadnjem hipu posrečilo odleteti. Vrvica pa na tistem grmu ni bilo in tudi ne nobene druge zanke. Repaljščica, ki se je bržčas nataknila na oster šipkov trn, je imela več sreče kot tista nesrečna drevesna cipa iz Koritnic (glej prispevek S. Polaka, *Acr.* 45; 70). Naj še dodam, da je bil šipek vrste *Rosa rugosa*. *Tomaž Jančar, Cesta v Kostanj 3, 61110 Lj-Hrušica*

PUŠČAVEC *Monticola solitarius*

Četrti zapis za Slovenijo.

BLUE ROCK THRUSH – *At Zanigrad (Istria) on 12th July 1990. Fourth record for Slovenia.*

Še ena zanimiva vrsta s Kraškega roba (mogoč-na, apnenčasta stena, ki se vleče od italijanske po vse do hrvaške meje in še naprej). Opazil sem ga, njega, dne 12. 7. 1990 v steni pri Zanigradu, na markirani poti, ki to steno razpolavlja po vsej dolžini. To je bilo še pred opoldnevom, ko prvi žarki dosežejo steno, tako da sem ga opazoval samo v senci. V teh razmerah je bilo njegovo temno modro perje skoraj črno.

Ne morem pa, da ne bi rekel »buuuuuu« gradi-teljem zgoraj omenjene markirane poti, ki so jo zarezali po eni zadnjih sten Kraškega roba, kjer so živali in rastline še imele kanček miru. *Davorin Tome, Jamova 66, 61000 Ljubljana*

MALI MUHAR *Ficedula parva*

RED-BREASTED FLYCATCHER – At the Dragonja River on 28th August 1982 and on 22nd February (!) 1990.

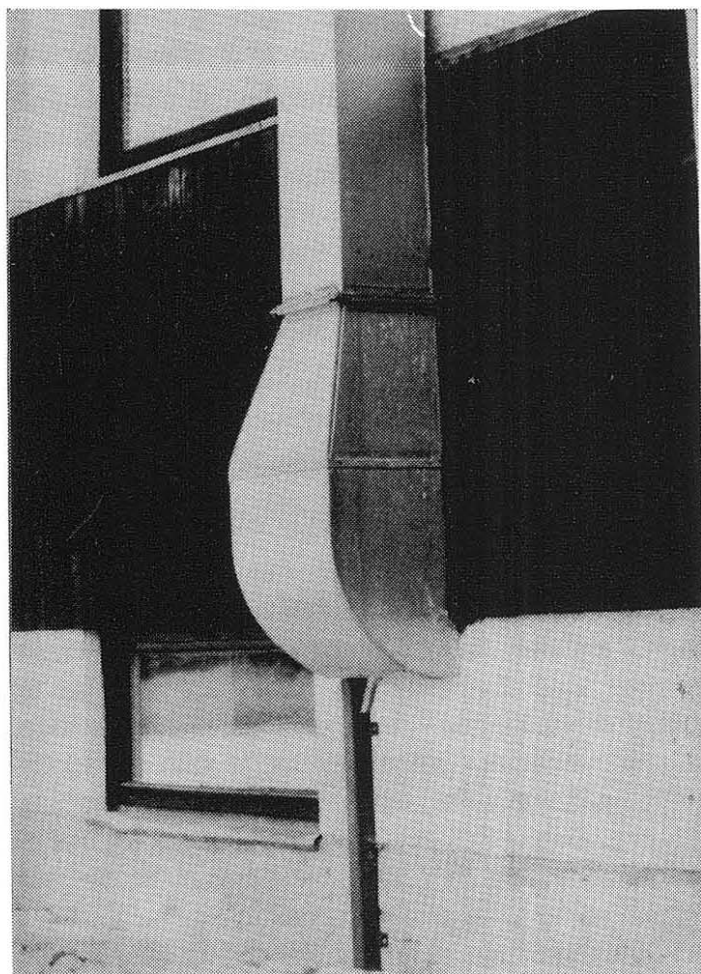
22. 2. 1990 sva bila z V. Flander na sotočju Dragonje in Rokave. Nekje v predelu Škrlin me je na bližnjem grmu presenetila samica malega muharja. Malega muharja sem ob Dragonji (v predelu, kjer se Poganja združi z Dragonjo) opazoval že 28. 8. 1982, ko sva z D. Oto brodila po vodi in iskala dokaze o manda tam živeči vidri. Vidre nisva našla, prav tako ne njenih ostankov in sledov, ostalo pa nama je srečanje z metuljasto razpoloženo samico malega muharja, ki je bila po vsej verjetnosti na preletu.

Opazovanje malega muharja v februarju je še ena uganka med zdaj že nekaterimi znanimi primeri, ko so prezimovale sicer osamljene, toda različne žužkojede selivke. Med njimi naj omenim kobilarja, repaljščico, pogorelčka in planinsko pevko. Še vedno pa sta s tančico ne-verjetnosti obdana tudi drevesna cipa in kovaček. Ob vseh teh primerih gre verjetnost pojavljanja iskati v mikroklimi predelov, v katerih so bile te vrste opazovane. Sončna pobočja in doline, zavetje pred burjo (večinoma so to prepadne skalnate stene) in mile zime so razmere, ki jih posamezni osebkı nedvomno izkoristijo za prezimovanje, in takih predelov v istrski Sloveniji ni malo. Morda za misel še to: Spominjam se čudovitega izleta v Osp in Črni Kal, ki smo se ga maloštevilni udeležili 22. 1. 1983. Kronist tistega izleta, T. Trilar, je zapisal takole: »Že v Ospu smo občudovali cvetove nekaterih tipičnih mediteranskih rastlin; v Črnem Kalu pa nas je presenetilo pravo spomladansko ozračje. Spreletavali so se celo nekateri metulji (admirali in celo belin) – plašni, vendar zanesljivi znanilci pomladi. Dodobra ogreti smo prišli pod ostenje, kjer so nas presenetile tri planinske pevke, ki smo jih potem opazovali celih deset minut.«

Tudi v dolini Dragonje, v zavetju čudovitih Škrlin, so se tistega februarskega dne spreletavali metulji. Iztok Škornik, Krožna 10, 66000 Koper

DOMAČI VRABEC *Passer domesticus*

HOUSE SPARROW – Nest only 1,5m from the ground at Lesce on 2nd July 1990.

2. 7. 1990 sva se z A. Sovincem mudila ob leški šoli. Andrej me je opozoril na nenavadno nizko lego gnezda domačega vrabca. Gnezdišče je bilo za zračnikom ob šolski stavbi. Naslednji dan sem slikal samico, ki je mladičem prinesla hrano.

Vhod je bil 1,5m od tal, čeprav je v bližini veliko visokih stavb. Boris Kozinc, Hraše 1a, 64248 Lesce

SNEŽNI STRNAD *Plectrophenax nivalis*

SNOW BUNTING – A pair at Apače on 21th December 1986, a pair at Pertoča on 21th January 1987, a female at Radohova on 20th December 1989, 2 at Pernica on 11th November 1990.

21. 12. 1986 sem blizu Apač na Apaškem polju na travniku ob glavni cesti opazoval dva (2) prim. (samca in samico). Zadrževala sta se v jati s kakšnimi tridesetimi ščinkavci *Fringilla coelebs*.

21. 1. 1987 sem opazoval dva (2) samca in samico, ki so na redkih nazasneženih robovih ob

cesti iskali hrano. Snežna odeja je bila takrat debela dobrih 80 cm. Splužen rob ceste pa je pomenil edino, čeprav borno pogrnjeno mizo v tej ostri zimi. To je bilo v bližini jezera na Ledavi, v kraju Pertoča na Goričkem.

20. 12. 1989 sem splašil samico, ki je iskala hrano na nasipu ribnika Radehova pri Lenartu. Kot lep črno-bel metulj je snežni strand nato odletel v JZ smeri.

11. 11. 1990 smo trije udeleženci društvenega izleta ob ribniku Pernica opazovali dva (2) primerka, ki sta priletela na rob osrednjega pregradnega nasipa. Na žalost ju je kar kmalu splašil motociklist in odletela sta vzdolž desnega roba ribnika. Vsemu iskanju navkljub snežnih strnadov kasneje nismo več videli. *Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 62000 Maribor*

PLOTNI STRNAD *Emberiza cirrus*

CIRL BUNTING – *A male at Maribor on 18th December 1987, and a male on 3th January 1988.*

Pri kartiranju za ZOA sem imel priložnost opazovati plotnega strnada na dveh lokalitetah.

– 19. 12. 1987 v drevesnici Zrkovci pri Mariboru kv. 15/55. Na večji zapleveljeni površini sem opazoval samca. Ker samice pri prostem opazovanju težko ločimo od samic rumenega strnada *Emberiza citrinella*, dopuščam možnost, da jih je bilo več. Zraven je bilo namreč tudi nekaj rumenih strnadov.

– 3. 1. 1988 sem opazoval samca na Pobrežju v Mariboru, na meji dveh kv. 15/55 in 15/54. Primerek je sedel na manjšem drevesu in se občasno oglašal. Prav oglašanje je bilo tisto, kar je pritegnilo mojo pozornost, saj sem najprej pomislil na trstnega strnada *Emberiza schoeniclus*. Ker plotni strnad v Mariboru tudi gnezdi (o tem več kdaj drugič) in ima status stalnice, je bilo na Štajerskem v milih zimah prezimovanje pričakovano. *Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 62000 Maribor*

VELIKI STRNAD *Emberiza calandra*

CORN BUNTING – *2 males at Lenart and 1 at Jurovski dol on 20th May, 2 males at Gradišče on 10th June 1990 and at Maribor on 8th January 1988.*

Ne vem, ali smo velikega strnada zadnja leta v Slovenskih goricah spregledali, ali ga resnično ni bilo. To se sprašujem zaradi tega, ker sem v letu 1990 odkril štiri »nove« lokalitete, kjer po vsej verjetnosti veliki strnad tudi gnezdi.

Za prvo mi je pravzaprav povedal B. Štumberger. 20. 5. sva iskala zadnje gnezdeče zlatovranke in se ob tej priložnosti ustavila v Lormanju pri Lenartu. V široki dolini s pašniki in starim sadnim drevjem sta na robu vasi zgodaj zjutraj pela dva (2) samca.

Še isti dan sem se peljal po dolini Jurovskega dola in se ustavil na delu ceste, kjer se na obeh straneh razprostirajo veliki travniki in ograjeni pašniki, sredi doline pa vijuga potoček. Še preden sem stopil iz avtomobila, se je na nasprotni strani ceste, na leseno ogrado pašnika, usedel veliki strnad in me presenečeno opazoval, še bolj pa jaz njega. Več primerkov ni bilo videti.

10. 6. sem v Verjanah blizu Sv. Trojice ali Gradišča, na robu široke doline, slišal samčevo »stresanje ključev«. Slab kilometer naprej po dolini, v kraju Osek, pa je pel že drugi samec.

V zimskem obdobju sem velikega strnada odkril samo enkrat. To je bilo 8. 1. 1988 v Malečniku pri Mariboru. Osebek je sedel na kolu ob zapuščenem hišnem vrtu in ni bil posebno plašen. Ko sem se mu približal na nekaj korakov, je odletel v bližnji večji vinograd, kjer ga kljub iskanju nisem več videl. Dodati moram, da smo imeli takrat zelo milo zimo – čeprav je bil januar, snega ni bilo, dnevne temperature pa so bile nadpovprečno visoke. *Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 62000 Maribor*

Vprašanja strokovnih in slovenskih ptičjih imen

JANEZ GREGORI

Kraj, reko, goro ali osebo označimo tako, da jim damo ime. Prav tako pa z imeni označujemo rastline in živali, v vsakdanjem življenju uporabljamo zanje domača imena, v stroki pa jih označujemo s strokovnimi imeni. Strokovno poimenovanje (nomenklatura) vrste, podvrste, rodu ali višje sistematske enote je nujnost in zelo zahtevno delo. Brez strokovnih imen kratko malo ne bi mogli shajati: so imena, ki so razumljiva mednarodno, z njimi je točno določeno, katera žival ali skupina živali je mišljena. Izključena je možnost zamenjave ali pomote. Tako pa ni vedno z domačimi imeni, z imeni v splošni rabi, ki tekom časa lahko spremenijo svoj pomen.

Pri strokovnih imenih je bil narejen red, ki izključuje samovoljo posameznikov in zahteva podrejenost skupnemu dogovoru. Na področju zoologije je to Mednarodni zakonik zoološke nomenklature (International Code of Zoological Nomenclature): nadzoruje strokovno poimenovanje in noben drug zakonik nima večje veljave v katerikoli od panog zoologije.

Tudi pri vsakdanjem ornitološkem delu se vedno znova srečujemo z imeni, tako strokovnimi kot domačimi. Pojavljajo se razna vprašanja in različna mišljenja, na katera je bilo opozorjeno tudi v naši reviji (Geister 1980a, Grošelj 1980, Škornik 1986). Čas je, da skušamo urediti različna vprašanja nomenklature, tako strokovne kot domače in se pri slednjih dogovoriti za enotno rabo.

Strokovna imena

Utemeljitelj strokovne (znanstvene) nomenklature je Karl Linné (1707–1778), ki je uvedel binarno (dvojno) poimenovanje vrst v latinščini oziroma »latinizirani«¹ grščini. S prvim imenom je poimenovan rod, z drugim pa vrsta. Če za belo pastirico npr. zapišemo strokovno ime *Motacilla alba*, prvo, to je rodovno ime, pomeni, da ta ptič sodi v rod pastiric *Motacilla*, z drugim, to je vrstnim imenom *alba*, pa v tem primeru pove, da je bel. Vrstnega imena samega zase ne moremo uporabljati, saj nam ne pove nič. Pri podvrstah uporabimo še tretje ime (trinarna no-

menklatura), ki pove, kateri podvrsti pripada vrsta. Z enim samim imenom (monomen) označujemo sistematske enote višje od vrste. Še na nekaj ne smemo pozabiti. Znanstvenik, ki je prvi popisal, recimo vrsto ali drugo sistematsko kategorijo, se šteje za avtorja, njegov priimek z letnico popisa sta zapisana za strokovnim imenom.

Pomembno je tudi vedeti, kako ptiče razporejamo v sistem, ali bolje rečeno v množinski obliki – v sisteme. Strokovnjaki, ki se s tem ukvarjajo, so taksonomi, skušajo razporediti ptiče po sorodnosti. Najbolj sorodne vrste se tako znajdejo znotraj istega rodu, sorodni rodovi znotraj družine ali poddružine itd. Upoštevati je treba pri tem predvsem njihovo filogenijo, to je razvoj v preteklosti. Na razvojnem drevesu so torej spodaj najstarejše skupine, na vrhu »krošnje«² pa najmlajše.

Pot, ki je peljala do današnjih sistemov je bila dolga, venomer so prihajala nova spoznanja, ki so spreminjala dotedanja gledanja in vzporedno s tem se je spreminjala tudi nomenklatura. Kadar je postalo znanstveno utemeljeno, z boljšim poznavanjem, revizijo itd., da je treba recimo neko vrsto poimenovati, je bilo uporabljeno eno od ustreznih starih imen ali pa predlagano novo, do tedaj uporabljano ime pa je šlo v tako imenovano sinonimiko. Če je bilo določeno še nepoznano ime rodu ali vrste, potem je ime dobilo novega avtorja. Zato je pomembno, da v strokovni literaturi pišemo poleg imena, npr. vrste, tudi avtorja. To nam je pri starih zapisih včasih edina opora, da ugotovimo za katero vrsto gre.

V ornitološki literaturi vse pogosteje zasledimo strokovna imena, ki so drugačna kot smo jih bili navajeni. Vedeti moramo, da evolucija sicer teče tudi danes, vendar zelo počasi. Vse bolj izpopolnjene metode tudi pri taksonomskem delu, vse boljše poznavanje botrujejo novim interpretacijam sistematskih odnosov. Na znanstvenikih pa je, kdaj in kako zaznajo te spremembe in razlike in po pravilih taksonomije opišejo in priznajo novo vrsto. Primera nam ni treba iskati daleč okoli: detla *Dendrocopos lilfordi* nekateri obravnavajo kot samostojno vrsto (Matvejev 1976), medtem ko

drugi vidijo v njem podvrsto *Dendrocopos leucotos lilfordi*. Obe stališči sta lahko pravilni. Ta problem samo odraža slabosti koncepta vrste, ki je kolektivna kategorija, združuje časovno in prostorsko oddaljene populacije. Takšni problemi so seveda izziv za vse tiste, ki raziskujejo proces nastajanja vrst (speciacija). Zlasti veliko se lahko naučimo na stičišču areala dveh takšnih vrst/podvrst. Če pogledamo strokovno ornitološko literaturo staro borih dve desetletji, beremo, da je na svetu okoli 8600 vrst ptičev, danes pa je ta številka že blizu 9000.

Sistematika je dinamična disciplina, ki se ne prestando spreminja, velike spremembe prinašajo vedno nove raziskovalne metode. Poleg zunanjih značilnosti ptiča, notranje anatomije in osteoloških (kostnih) značilnosti, so pomembne tudi citološke in embriološke značilnosti, svoja spoznanja prispevajo tudi druge znanstvene panoge kot so paleontologija, biogeografija, etologija itd. Vse boljši vpogled v sorodstvena razmerja dobivamo tudi z biokemičnimi metodami npr. hibridizacijo DNA (Wolters 1990).

Kadar torej naletimo na drugačna strokovna imena, kot smo jih navajeni, nas to ne sme zmešati. So mnenje avtorja, ki gleda na sistematiko iz določenega zornega kota. Pri pripravi ornitoloških prispevkov, kjer bi lahko nomenklatura postala vprašljiva (nejasna), navedemo vir, po katerem povzemamo strokovna imena.

Domača imena

Pred dobrim desetletjem se je Geister (1980a) zavzel za to, da pustimo avtorjem v naši reviji svobodo, da izbirajo domača imena vrst po svoji presoji in vesti, po načelu »cvete naj vsi cvetovi«. In prav je, da so cveteli. Od številnih cvetov pa je nastala že prava goščava, čas je, da potegnemo črto in se dogovorimo za enotna imena, ki jih bomo uporabljali v bodoče. Usklajevanje imen bo prepuščeno terminološki komisiji našega društva, ki seveda ne bo gluha za razne pripombe in predloge.

Za hip se bom povrnil k zgoraj omenjenemu Geistrovemu prispevku, kjer predlaga poenotenje nekaterih imen glede na veljavna strokovna imena. Za modro taščico *Luscinia svecica* predlaga ime modri slavec, ker sodi v rod slavec. Prav tako predlaga za predstavnike rodu *Acanthis*, da bi se imenovali navadni repnik *A. cannabina*, severni repnik *A. flavirostris*, brezov rep-

nik *A. flammea*. Če vzamemo v roke katalog evropskih ptičev, katerega avtor je Wolters (1983), vidimo, da je modra taščica uvrščena v rod *Cyanosylvia*, navadni repnik v rod *Linaria*, severni repnik v rod *Agriospiza*, brezovček pa ostane v rodu *Acanthis*. Naj navedem nekatere strnade iz istega kataloga: *Miliaria calandra*, *Granativora melanocephala*, *Emberiza citrinella*, *Schoeniclus schoeniclus*, *Ocyris pusilla*, *Buscarla rustica*, *Hypocentor rutilus*. Upam, da ste jih prepoznali. Zaključek mislim, da je preprost: sistematika je tako dinamična in spreminjajoča se, da nima smisla vezati domača imena na strokovna (ali jih v ta namen celo spreminjati). Že pri rodu *Turdus* bi prišli v veliko zadrego (kos, cikvot, carar, komatar).

Slovenska imena ptičev, predvsem tistih bolj poznanih, so del živega jezika, lahko se spreminjajo s časom ali v raznih delih Slovenije. Niso podvržena nekim sprejetim pravilom, njihova uporaba ne sledi mejam, ki jih predstavljajo sistemske enote. Domača imena so imena vrst, pri podvrstah pa navadno dodajamo pridevnik, ki označuje njihovo razširjenost (balkanski, vzhodni, severni itd.). Zato se moramo po možnosti izogibati geografskih pojmov pri tvorjenju vrstnih imen (norveški sokol, balkanski skobec, španski vrbec, balkanski detel itd.).

Pomembno terminološko prelomnico pomeni izid prve Ilustrirane enciklopedije živali (Gilliard 1968), kjer srečamo mnoge novosti, delo pa je zelo skrbno prevedel Zmago Bufon. Zadnja leta so izšle tri obsežne knjige z ornitološko tematiko, ki pomenijo tudi prispevek k slovenski nomenklaturi. Gregori in Krečič (1979) sta skušala uporabiti imena, ki so bila v najbolj široki uporabi in pri nekaterih vrstah sta navedla tudi sinonime. Geister (1980b) se je prav tako v veliki meri držal ustaljenih imen, za nekatere vrste pa je skoval nova. Božič (1983) je skoraj v celoti uporabil oziroma na novo uvedel slovensko binarno nomenklaturu. Poleg tega so pri nas izšle še številne druge knjige z ornitološko tematiko, med drugim je pomemben vir domačih imen tudi revija *Acrocephalus*.

V želji, da bi dobil čim boljši pregled nad slovensko nomenklaturu ptičev, sem začel izpisovati imena iz knjig z ornitološko tematiko, začeniši od najstarejših (Zois 1795), pa vse do danes. Nabralo se je že prek osem tisoč zapisov, kar seveda še ni popolno, pa vendar daje bolj celo-

vito podobo, kaj se je dogajalo z našimi domačimi imeni ptičev, tako pri nas živečih, kot tudi z ostalih predelov sveta. Tak pregled je nujen tudi za bodoče delo, ko bo treba skovati nova imena za marsikatero vrsto, saj le pregled nad celotnim rodom ali družino izključuje imenovanje različnih skupin ali vrst z istim imenom. Presenetljivo je bogastvo domačih imen, ki jih navaja Zois, saj omenja okoli 200 vrstnih imen, poleg tega pa še prek 60 domačih imen višjih sistematskih enot.

Komentar k nekaterim slovenskim imenom vrst ali višjih skupin bom skušal podati po posameznih sklopih, čeprav vem, da se bo marsikaj prekrivalo, a boljši pregled bo vendarle dosežen.

Podvajanje imen. Če pogledamo imena ptičev, ki jih uporabljamo danes, vidimo, da smo pri nekaterih nekoliko v zadregi. Imamo dve dolgorepki, raco in sinico. Pri Zoisu vidimo, da je obe vrsti imenoval kar z imenom dolgorepka. Odločiti se bomo morali za različici, eno od obeh vrst bomo morali imenovati z dvema imenoma: dolgorepa raca, raca dologrepka ali sinica dologrepka.

Podoben slučaj pri žličarki *Platalea leucorodia* in žličarici *Anas clypeata*. Za žličarko je Zois uporabljal imeni lopatka in kalpetra, Freyer pa bela lopatka, kolpetra in koletra. Ime žličarka je kot drugo (za lopatko) zapisal že Erjavec (1870, 1871).

Če pogledamo na celotni ptičji svet, ugotovimo, da danes z istim imenom imenujemo dve povsem različni skupini: žagarji (*Merginae*) in žagarji (*Momotidae*). Za prve se ime žagar pojavi šele v novjšem času, v preteklosti pa so bile to žagarice.

Spremenjen smisel imena. Najbolj očiten je to primer pri čuku. Z imenom čuk označuje Zois vrsto *Otus scops*, Freyer pa isti vrsti pravi uhasti čuk. Glede na glas je to ustrezno ime, če je onomatopoetičnega izvora. Za vrsto *Athene noctua* oba avtorja navajata čovnik, čovitel, lovni skovik in celo skopec, ime čuk pa je zanj uporabil Erjavec. Za vrsto *Otus scops* je uporabil ime skovik ali škratec. No, imen ne bomo spreminjali, prav pa je, da vemo, kaj se je dogajalo z njimi.

Nekatera imena se pojavljajo za različne vrste. Tako npr. ime repaljščica Zois in Freyer uporabljata tudi za vrsto *Acanthis cannabina*. Ime mlinarček oba omenjena avtorja uporabljata tudi za sinico dolgorepko. Tudi ime postojna je imelo več pomenov: za vrste *Haliaetus albicilla*, *Aquila chrysaetos* (Freyer) in *Milvus milvus* (Zois). Belo-

repec je pri Freyerju ime za kupčarja.

Pozabljena imena. Pri starih avtorjih naletimo na nekatera imena, ki so zatonila v pozabo. Tako so dropljo imenovali amša, pri Erjavcu pa se pojavi ime droplja. Za vijeglavko so imeli ime čudež, za galebe tonovščica, za čigre mahavka. Pravzaprav se je za vrsto *Rissa tridactyla* dolgo uporabljalo ime triprsta tonovščica, šele v zadnjem času se je pridružila galebom. Najstarejša avtorja imena galeb sploh nista poznala.

Zanimiva so tudi imena čapelj pri Zoisu: sivi rangar (z nemške Reiher), beli rangar, beli rangarček (=mala bela čaplja), velika bobnarica je ponočni vran, mala bobnarica je buntek, edino kvakač ima ime čaplja ali kvaka.

Še eno ime je skoraj pozabljeno: legat. Pri najstarejših avtorjih je bilo poznano samo to ime, kasneje se kot drugo ime pojavi čebelar, v novejši literaturi pa je legat izginil. Pri imenu čebelar se pravzaprav pojavita dve težavi: pravilno naglašanje imena ter označitev (obsodba) živali glede prehrane – vemo pa, da se legat hrani z vsemi letečimi žuželkami, med katerimi so tudi čebele.

Uveljavljena stara imena. Prvenstveno imam v mislih brolico, staro ime za vrsto *Sylvia curruca*, tako jo imenujeta Zois in Freyer. Sedaj se je uveljavilo novo ime mlinarček, ki je prevod nemškega imena (*Müllerchen*), zato ima ime brolica brez dvoma prioriteto. Med starimi imeni naletimo na plavo taščico (Zois, Freyer), rjavo tonovščico – *Larus fuscus* (rumenonogi galeb se pojavi šele v zadnjih letih), divjega petelina (Zois) itd.

»Napačna« imena. Nekatera imena ne označujejo točno npr. barve ptiča (npr. črni škarnik), a so vseeno uveljavljena in jih ne gre spreminjati. Med takimi je tudi vrsta *Sylvia communis*, za katero skoraj povsod dobimo ime siva penica, starejši obročkovalci so ji rekli fačla. Čeprav bi bilo glede barve umestno ime rjava penica, ne kaže zapostaviti prejšnjega imena.

Med »napačna« imena lahko uvrstimo tudi plininskega škinkavca *Montifringilla nivalis*, ki je predstavnik družine vrabcev. Ker je bilo o vrsti pisanega razmeroma malo, je mogoče čas, da utrdimo ime, ki vrsto predstavi bolj določeno: snežni vrabec.

Binom – monom. V slovenščini je dosledno uporabljal binarno nomenklaturu samo Freyer. Vsi ostali so ji bili zvesti v meri, ki je zagotavljala zanesljivo in hitro prepoznavanje vrste. Oglejmo si nekatera od trivialnih imen, ki jih je uporabljal

Zois: dolgorepka *Anas acuta*, *Aegithalos caudatus*, žličarica *Anas clypeata*, žvižgavka *A. acuta*, konopnica *A. strepera*, krehelc, regelc *A. querquedula*, sivka *Aythya ferina*, belič *Mergus albellus*, ilovšica *Phoenicurus ochruros*, grivnik *Columba palumbus* itd.

Postavlja se vprašanje ali danes uporabljati binarna imena, ali pa se odločiti za eno samo ime: mali sokol – sokolič, beli prodnik – peščenec, ploskokljuni prodnik – ploskokljunec, siva žolna – pivka, ovratničarska droplja – ovratničarka, morska sraka – školjkarica, modri slegur – puščavec, vrbja sinica – pezdičevka, kraljičkasta listnica – kraljičica itd. Razmisliti kaže o umestnosti trivialnih imen (skovanih zadnji čas) pri vrstah, ki so pri nas zelo slabo ali nepoznane (ploskokljuni prodnik, ovratničarska droplja, kraljičkasta listnica), saj nam binarno ime že pove, v katero skupino obravnavani ptič sodi.

V drugo skupino sodijo vrste, za katere uporabljamo binarno ime, kažejo pa se težnje, da bi uporabljali samo rodovno ali samo vrstno: orel belorepec – belorepec, orel kačar – kačar, poljska jerebica – jerebica, črna liska – liska, sivi žerjav – žerjav, golob grivar – grivar, laponski ostroglež – ostroglež. V nekaterih primerih (npr. poljska jerebica, črna liska, sivi žerjav), bi to pomenilo tudi siromašenje jezika.

Atribut »navadni«. V Zoisovem spisku ne najdemo niti enega, v Freyerjevem pa, kljub dosledni binarni nomenklaturi, le izjemoma (navadna raca, navadni čížek, navadna prepelica, navadna kukavica, navadni ščinkavec, navadni drozg). Danes uporabljamo atribut »navadni« bolj izjemoma in še tu ga bomo lahko odpravili pri vrstah, katerih samo eden predstavnik rodu se pojavlja pri nas (npr. navadna gaga, navadna prosenka, navadna kukavica). Če danes rečemo kanja, vsi vemo, da imamo v mislih vrsto *Buteo buteo*, če pa rečemo postovka, na Primorskem ne bo vprašanj, v Ljubljani pa bo sledilo vprašanje: katera? – saj tu gnezdita dve vrsti. Prav tako bo ostala navadna čigra, za razliko od drugih vrst pri nas.

Nova imena. Omenim naj samo škrlatca *Carpodacus erythrinus*. Zanj sta bili uporabljani predvsem imeni rdeči in kalin. Ker pa ne sodi med kaline, po drugi strani pa je kalinov že cela vrsta (od smrekovega do puščavskega), je sedaj priložnost, da damo rodu *Carpodacus* novo ime. V zahodnem palearktiku je kar šest različnih vrst

škrlatcev.

Nakazal sem nekatera vprašanja, na katera moramo računati pri pripravljanju seznama slovenskih imen ptičev. Namenoma le izjemoma predlagam imena, ki naj bi obveljala, saj bo tako omogočeno vključevanje širšega kroga predlagateljev, ki bodo verjetno imeli tudi svoje poglede na obravnavano temo. S skupnimi močmi, upam, bomo izbrali res najboljše.

Mogoče se bo v prihodnosti izkazalo, da katero od imen ni ravno najboljše in bi ga kazalo zamenjati. Take pobude prihajajo tudi pri narodih z veliko ornitološko tradicijo, kot so to npr. Angleži (British... 1988). Če bodo pobude utemeljene, lahko nekoč v prihodnosti naredimo popravke tudi mi.

LITERATURA:

BOŽIČ I., 1983: Ptiči Slovenije. Zlatorogova knjižnica 14, Lovska zveza Slovenije, 429 pp.

British Ornithologists' Union Records Committee, 1988: Suggested changes to the English names of some Western Palearctic birds. *Ibis* 130 (Supplement); *Brit. Birds*, 81: 355–377.

ERJAVEC, F., 1870: Domače in tuje živali v podobah. 3. del, Družba sv. Mohora v Celovcu, 191 pp.

ERJAVEC, F., 1871: Domače in tuje živali v podobah. 4. del, Družba sv. Mohora v Celovcu, pp. 193–336.

FREYER, H., 1842: Fauna der in Krain bekannten Säugethiere, Vögel, Reptilien und Fische. Laibach.

GEISTER, I., 1980a: Problematika slovenskih ptičjih imen. *Acrocephalus*, 1 (3): 37–38.

GEISTER, I., 1980b: Slovenske ptice. Priročnik za opazovanje in proučevanje ptic. Mladinska knjiga, 471 pp.

GILLIARD, E. T., 1968: Ptiči, ilustrirana enciklopedija živali. Mladinska knjiga, 408 pp.

GREGORI, J., I. KREČIČ, 1979: Naši ptiči. Državna založba Slovenije, 327 pp.

GROŠELJ, P., 1980: O poimenovanju ptic. *Acrocephalus*, 1 (6): 97–98.

MATVEJEV, S. D., 1976: Pregled faune ptica Balkanskog poluostrva. Srpska akademija nauka i umetnosti, 365 pp.

ŠKORNIK, I., 1986: Vprašanje terja odgovor: »pel mel in latino«. *Acrocephalus*, 7 (29): 45.

WOLTERS, H. E.: 1983: Die Vögel Europas im

Slovenska imena ptičev – vabilo k razpravi

V okviru našega društva deluje terminološka komisija v sestavi Janez Gregori, Tomaž Jančar, Primož Kmecl, Slavko Polak in Iztok Škornik. Na svojem drugem sestanku, 30. 1. 1991, smo pregledali seznam vrst, ki so bile do sedaj ugotovljene na slovenskem ali bližnji okolici. Ugotovili smo, da domača imena nekaterih niso poenotena in jih navajamo v nadaljevanju. Komisija ima nalogo, da se slovenska imena kolikor se le da, poenotijo, zato dajemo v javno razpravo seznam »spornih« vrst. Sinonime navajamo v abecednem vrstnem redu, seveda pa vi lahko predlagate tudi ime, ki ni zapisano med sinonimi.

Vse zainteresirane člane, kot tudi nečlane, vabimo, da se vključijo v javno razpravo, svoja mnenja in pripombe pa naj pošljejo na naslov

koordinatorja: Janez Gregori, Prirodoslovni muzej Slovenije, Prešernova 20, 61000 Ljubljana. Prosim, da navedete, katera imena predlagate in to na kratko utemeljite. Prav tako vas prosimo, da nas opozorite še na vrste, ki niso na seznamu, pa vi predlagate drugačno ime kot je v splošni uporabi.

Javno razpravo, ki bo trajala nekaj mesecev, bomo zaključili z okroglo mizo. Natančen datum in kraj vam bomo pravočasno sporočili z naslednjo številko *Acrocephalus* ali pa z društveno pošto. Za okroglo mizo vabimo vse, ki jih zanimajo vprašanja domačih imen ptičev.

Terminološka komisija DOPPS
zapisal Tomaž Jančar

Podiceps griseigena
Podiceps nigricollis
Pelecanus onocrotalus
Pelecanus crispus
Tadorna ferruginea
Tadorna tadorna
Anas acuta
Anas clypeata
Melanitta fusca
Mergus albellus
Mergus serrator
Mergus merganser
Oxyura leucocephala
Haliaeetus albicilla
Circus gallicus
Accipiter brevipes
Buteo buteo
Buteo buteo vulpinus
Hieraaetus fasciatus
Falco tinnunculus

rjavovrati ponirek, sivogrli ponirek
črnogrli ponirek, črnovrati ponirek
rožasti pelikan, rožnati p., navadni p., pelikan
kodrasti pelikan, kodroglavi pelikan
rjasta gos, rjasta rasa
duplinska gos, votlinska gos, votlinska rasa
dolgoripa rasa, rasa dolgoripa
rasa žličarica, žličarica
beloliska, žametna rasa
mala žagarica, mali žagar
srednja žagarica, srednji žagar
velika žagarica, veliki žagar
beloglavka, evropska beloglavka, palčja rasa
belorepec, orel belorepec, postojna
kačar, orel kačar
balkanski skobec, kratkoprsti skobec
kanja, navadna kanja
severna kanja, stepska kanja
kragulji orel, kraguljasti orel, sokolji orel
navadna postovka, postovka

<i>Falco columbarius</i>	mali sokol, sokolič
<i>Falco eleonore</i>	sredozemski sokol, ??
<i>Falco cherrug</i>	sokol morilec, sokol plenilec
<i>Tetrao urogallus</i>	divji petelin, veliki petelin
<i>Alectoris rufa</i>	rdečenoga kotorna, španska kotorna
<i>Perdix perdix</i>	jerebica, poljska jerebica
<i>Fulica atra</i>	črna liska, liska
<i>Grus grus</i>	sivi žerjav, žerjav
<i>Chlamydotis undulata</i>	ovratničarka, ovratničarska droplja
<i>Haematopus ostralegus</i>	morska sraka, školjkarica
<i>Pluvialis apricaria</i>	navadna prosenka, prosenka
<i>Calidris alba</i>	beli prodnik, peščenec
<i>Limicola falcinellus</i>	ploskokljunec, ploskokljuni prodnik
<i>Scolopax rusticola</i>	sloka, veliki kljunač
<i>Limosa lapponica</i>	progastorepi kljunač, rjavorepi kljunač
<i>Larus argentatus</i>	srebrni galeb, ??
<i>Larus cachinnans</i>	rumenonogi galeb, srebrni galeb
<i>Larus marinus</i>	morski galeb, veliki galeb
<i>Sterna caspia</i>	roparska čigra, severna čigra
<i>Sterna albifrons</i>	beločela čigra, mala čigra
<i>Chlidonias hybrida</i>	belobrađa čigra, belolična čigra, belovrata č.
<i>Columba oenas</i>	duplar, golob duplar
<i>Columba palumbus</i>	grivar, golob grivar
<i>Apus pallidus</i>	bledi hudournik, sivi hudournik
<i>Merops apiaster</i>	čebelar, legat
<i>Picus canus</i>	pivka, siva žolna
<i>Dendrocopos syriacus</i>	rdeči detel, sirijski detel, sirski d.
<i>Motacilla citreola</i>	citronasta pastirica, rumenoglava pastirica
<i>Luscinia svecica</i>	modra taščica, modri slavec
<i>Oenanthe hispanica</i>	sredozemski kupčar, španski kupčar
<i>Monticola solitarius</i>	modri drozg, modri slegur, puščavec
<i>Locustella fluviatilis</i>	rečni cvrčalec, rečni kobiličar
<i>Locustella luscinioides</i>	trstni cvrčalec, trstni kobiličar
<i>Acrocephalus paludicola</i>	ojstrična trstnica, povodna trstnica
<i>Hippolais pallida</i>	bledi vrtnik, palmin vrtnik, sivi vrtnik
<i>Hippolais icterina</i>	navadni vrtnik, rumeni vrtnik, vrtnik
<i>Sylvia cantillans</i>	belobrađa penica, taščična penica
<i>Sylvia nisoria</i>	grahasta penica, pisana penica
<i>Sylvia curruca</i>	brolica, mlinarček
<i>Sylvia communis</i>	rjava penica, siva penica
<i>Aegithalos caudatus</i>	dolgorepa sinica, dolgorepka
<i>Parus plaustris</i>	močvirska sinica, pezdičevka, vrbja sinica
<i>Pastor roseus</i>	rožasti škorec, rožnati škorec
<i>Passer italiae</i>	italijanski vrabec, laški vrabec
<i>Passer hispaniolensis</i>	španski vrabec, travniški vrabec
<i>Montifringilla nivalis</i>	planinski vrabec, snežni vrabec
<i>Estrilda astrild</i>	rečna astrilda, siva astrilda
<i>Carpodacus erythrinus</i>	rdeči kalin, škrlatec
<i>Calcarius lapponicus</i>	laponski ostroglež, ostroglež
<i>Emberiza rutila</i>	kostanjasti strnad, kostanjevi strnad, ??
<i>Pheucticus ludovicianus</i>	rdečepersi kardinal, rdeči kardinal

Ornitološki atlas Triglavskega narodnega parka

TOMAŽ JANČAR

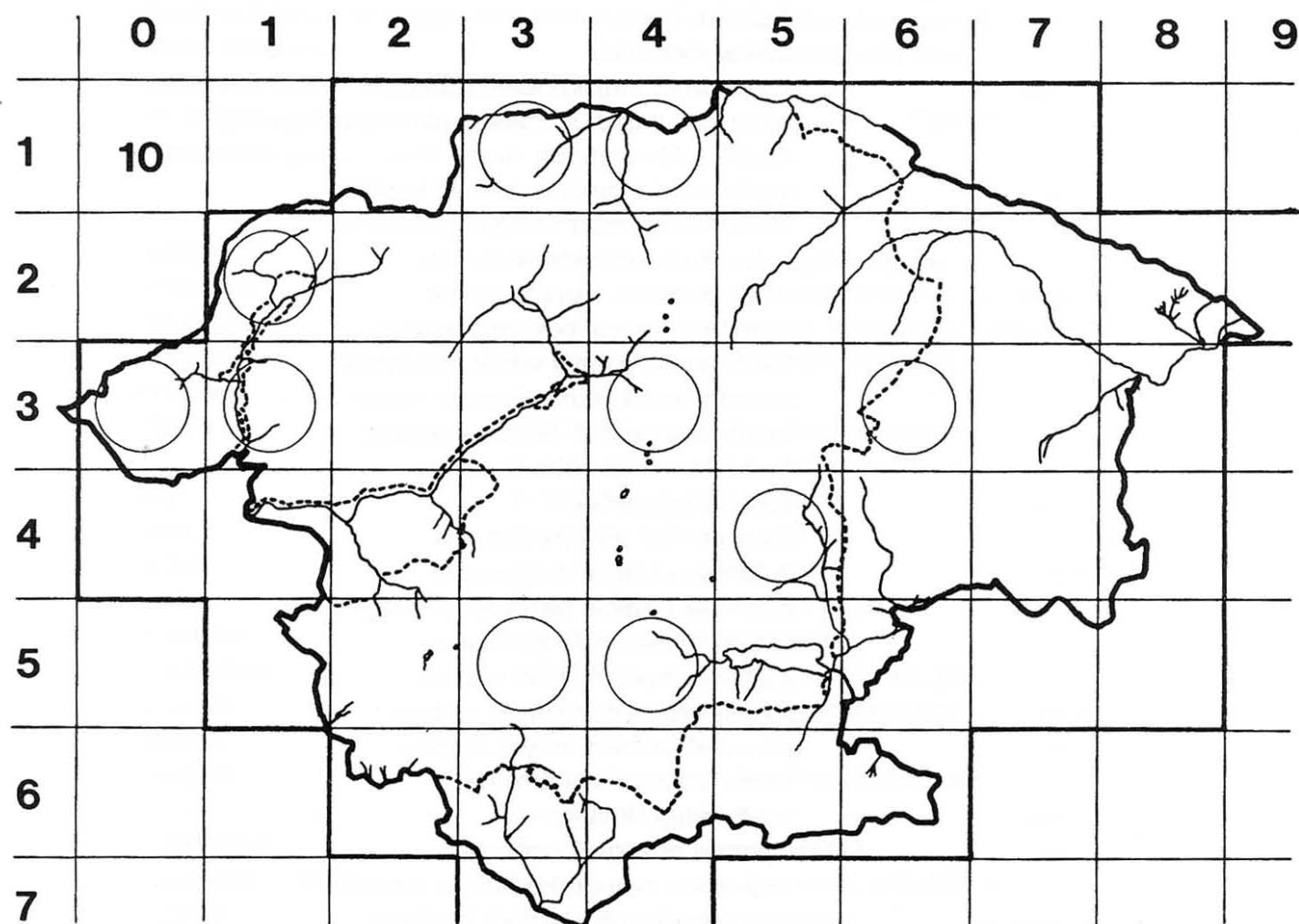
Pred nami je nova pomembna društvena akcija, ornitološki atlas Triglavskega narodnega parka, ki za društvo predstavlja novo razsežnost. Raziskavo je naročila uprava TNP, ki bo tudi krila nekatere materialne stroške (dnevnice, prevozne in prenočitvene stroške), samo popisovanje pa naj bi člani našega društva opravili brezplačno. Sedanja raziskava pomeni poglobljen popis leta 1983 opravljene raziskave v izmeri 10×10 km in realizacijo leta 1984 predlaganega popisa v izmeri 5×5 km.

Akcija bo trajala 5 let in obsega tako atlas gnezdk kot tudi zimski ornitološki atlas. Z upravo TNP smo podpisali pogodbo, ki nas zavezuje, da v letu 1991 obdelamo 10 kvadrantov po lastni izbiri. Za ta namen je bilo med prijavljenimi izbranih 10 popisovalcev, od katerih se je vsak z interno pogodbo zavezal, da bo po metodah obeh

atlasov obdelal en kvadrat. Pogodbeni popisovalci so naslednji (številka v oklepaju je št. kvadranta, ki ga obdeluje): A. Bibič (53), F. Bračko (54), J. Gregori (13), T. Jančar (45), P. Kmecl (34), M. Perušek (36), S. Polak (31), I. Škornik (21), D. Tome (14) in P. Trontelj (30).

Navedeni popisovalci bodo v celoti pokrili obveznosti iz pogodbe, kar pa ne pomeni, da je s tem akcija za druge člane zaprta. Ravno nasprotno, prav vsi bodo zelo dobrodošli. Naslednje leto bomo spet izbirali 10 pogodbenih popisovalcev, ki bodo pač tisti, ki se bodo letos najbolje odrezali.

Vse zainteresirane člane vabim, da se obrnete na naslov koordinatorskega, pri katerem boste dobili ustrezne obrazce, natančnejše zemljevide in podrobna navodila. Člane, ki še hranite stare obrazce nacionalnega atlasa, opozarjam, da se

obrazci za TNP nekoliko razlikujejo. Poleg standardnih kategorij OA bomo zasledovali še horizontalno razporeditev vrst, za kar sta predvideni dve razširitvi metode. Prvič – za vsak petstometrski pas bomo izpolnili svoj obrazec in – drugič – pri vsaki vrsti bomo zabeležili n. m. višino najnižjega in najvišjega potrjenega gnezdenja.

Kako smo opazovali sove How we watched the owls

DAVORIN TOME

Uvod

Kar nekaj koledarjev smo zamenjali od zadnjega poročila akcije opazovanja gnezdenja sov, tako da ste morda že pomislili, da je zbiranje podatkov že pri koncu. Razlog tega daljšega premora je precej majhno število podatkov, prejetih v posameznih letih, zaradi česar sem se odločil, da bom prikazoval uspeh akcije le vsakih toliko let.

Rezultati opazovanj

Rezultate 459 opažanj sov v Sloveniji po letu 1977 podajam v enem zemljevidu in štirih tabelah, iz katerih lahko zaključimo naslednje: Skoraj polovica vseh podatkov izhaja iz popisov, narejenih za ornitološki atlas Slovenije, ki mi jih je prijazno odstopil njen koordinator Iztok Geister (Tabela 1). Največkrat opaženi vrsti sta bili mala uharica (30,9 % vseh opažanj) in lesna sova (25,3 %) (Tabela 2). Od 255 kvadratov v izmeri 10 x 10, ki prekrivajo ozemlje Slovenije, smo sove opazili v dobri polovici teh kvadratov (136) (Tabela 3). Največ opažanj sov je bilo, kakor običajno, v kvadratih, kjer je največ opazovalcev (Primorska, Ljubljanska, Štajerska »sekcija«). Ob bok pa jim lahko postavimo predel okoli Snežnika in Kočevsko-Ribniško območje, kar gre zasluga predvsem Slavku Polaku in Miru Perušku. Nekoliko nad povprečjem je tudi gorenjski konec, kjer je sove opazovalo več opazovalcev (Slika 1).

Na sliki je mreža kvadrantov 5 x 5 km. S krogom so označeni kvadranti, ki jih bodo obdelovali pogodbeniki, za druge člane pa pridejo v poštev tudi vsi ostali kvadranti, ki jih oklepa debelejša črta. Črtkana črta je meja ožjega dela parka.

Koordinator OA TNP Tomaž Jančar, Cesta v Kostanj 3, 61110 Ljubljana-Hrušica

Novost za prihodnja leta

Novost je v tem, da se je opazovanje gnezdenja razširilo tudi na opazovanje negnezdečih sov. Pri tem pa bi rad opozoril, da ne podcenjujmo na videz še tako skromnih in nepomembnih podatkov. Tudi če smo sovo samo opazili ali celo našli samo njen kadaver, perje ali njene izbljuvke, in tudi če je bilo to v kvadratu, v katerem je bila ta vrsta že večkrat opažena, je lahko tak podatek zelo pomemben. Dostikrat se namreč vrednost podatka lahko oceni naknadno, šele potem, ko ga primerjamo z drugimi. Tudi opažanja, v katerih verodostojnost nismo povsem prepričani, najdejo svoje mesto v zbirki podatkov, če so le označeni kot nezanesljivi in opremljeni s podrobnim opisom vseh znanih dejstev. Sicer pa se s pogovorom ali s pismom lahko razčisti marsikatera nejasnost, ki sicer podatku jemlje pravo težo.

Kako sodelovati?

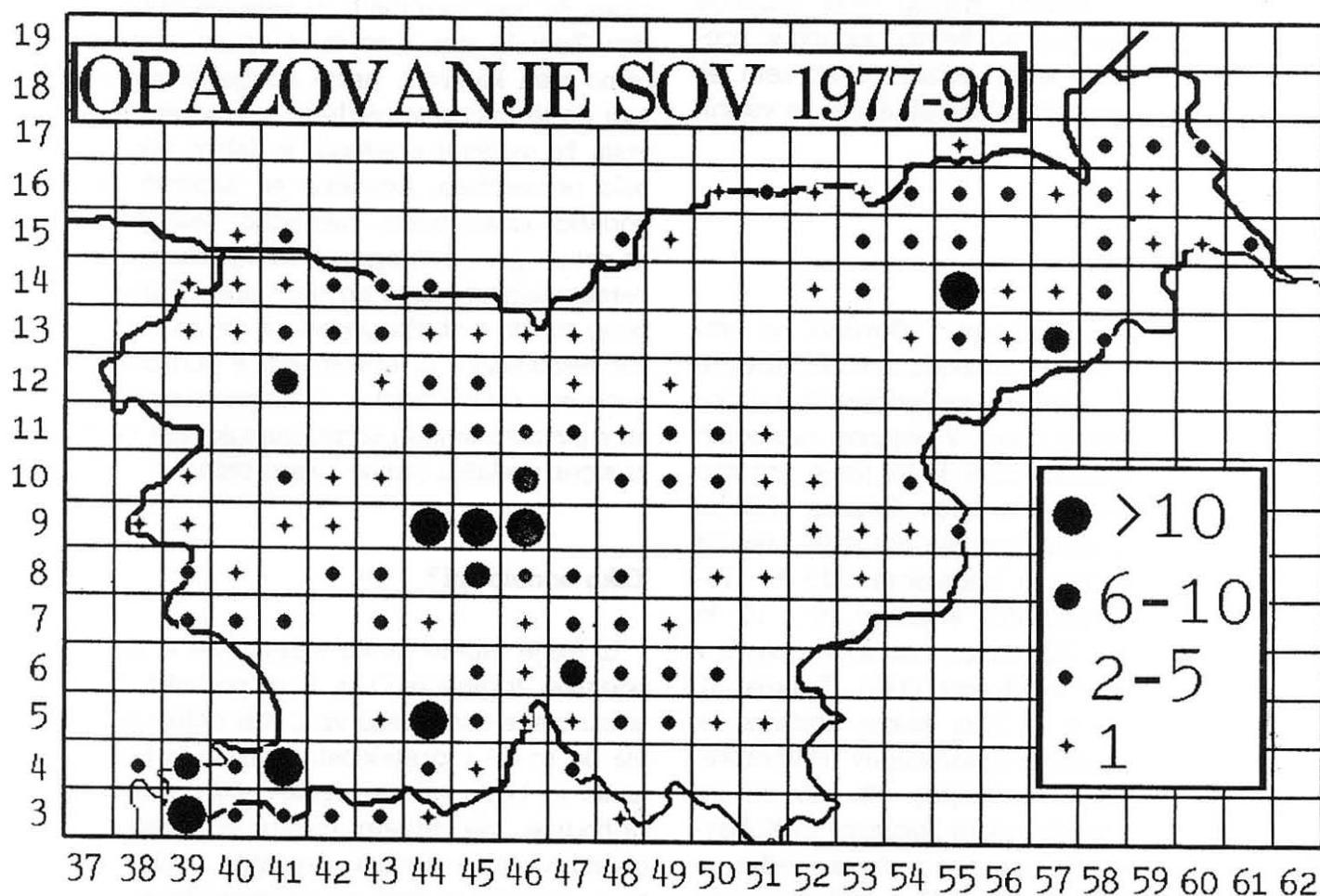
Iz tretje tabele lahko vidimo, če si odmislimo podatke, zbrane za OAS, in tri podatke, dobljene iz kartoteke živalskega vrta, štiri oblike sodelovanja, ki so se v preteklosti izkazale kot najuspešnejše in bodo glavne oblike sodelovanja tudi v prihodnje. Na prvem mestu je sodelovanje z gnezditvenimi obrazci. Izpolnite lahko gnezditveni obrazec za sove ali pa gnezditveni obrazec, ki ga uporabljamo za vse vrste. Opažanja sov lahko objavite v društveni reviji *Acrocephalus*, v

zbirko pa vključim tudi objave iz drugih Slovenskih publikacij (*Proteus, Gea, Scopolia...*) Za ustna sporočila in posredovanje podatkov v obliki pisma pa bi v prihodnje raje videl, da bi v tabeli »vir podatkov« zamenjala vrstni red. Torej več pisem in manj ustnih izjav. Posredovanje informacije v pisni obliki je neprimerno zanesljivejše in kvalitetnejše kakor v ustni. Saj veste, kako je to danes, ko izpod vsake strehe kar dežujejo raznoredne informacije, ki potem v glavi delajo samo zgago, med pomembnimi podatki pa neljube napake.

Veliko sreče pri opazovanju v naslednjih sezonah in če je le mogoče, ne varčujte s črnilom in se tudi pri listanju starih terenskih zapiskov, v katerih se vedno najde še kakšen neobjavljen podatek, spomnite na našo skupno akcijo opazovanja sov.

Tabela 1: Sodelavci akcije opazovanja sov

n sodelavec	Število podatkov	%
1. OAS	220	47,93
2. Tome Davorin	81	17,65
3. Polak Slavko	36	7,84
4. Perušek Miro	14	3,05
5. Bračko Franc	11	2,40
6. Ixobychus	9	1,96
7. Janžekovič Franc	8	1,74
8. Vogrin Milan	8	1,74
9. Lipej Lovrenc	7	1,53
10. Černe Davorin	6	1,31
11. Sovinc Andrej	6	1,31
12. Bibič Andrej	5	1,09
13. Gregori Janez	5	1,09
14. Kamenik Branko	5	1,09
15. Šere Dare	5	1,09
16. Zupančič Andrej	5	1,09
17. Pečenko Nikolaj	3	0,65

Slika 1: Število opaženih sov v posameznih kvadratih v letih 1977-90
Fig. 1: Number of observed owls in separate squares from 1977-90

18. Kozinc Boris	3	0,65
19. Svetličič Jože	2	0,44
20. Štumberger Borut	2	0,44
21. Trontelj Andrej	2	0,44
22. Brajnik Igor	1	0,22
23. Brancelj Tone	1	0,22
24. Gošte Lojzi	1	0,22
25. Kazmierczak Krys	1	0,22
26. Keček K. Codec M.	1	0,22
27. Križanič Nikola	1	0,22
28. Krnaič Gorazd	1	0,22
29. Leskovšek Janko	1	0,22
30. Luskovec Viktor	1	0,22
31. Mesesnel Zoran	1	0,22
32. Pogačnik Dare	1	0,22
33. Purger J. Jenő	1	0,22
34. Šarlohar Ivan	1	0,22
35. Tekavčič Rudolf	1	0,22
36. Trontelj Peter	1	0,22
37. Žonko Franc	1	0,22
Skupaj	459	100,00

5. pismo	18	3,92
6. ZOO	3	0,65
Skupaj	459	100,00

Tabela 4: Število opaženih sov v UTM kvadratih

Število opažanj	Število kvadratov	%
1	57	41,91
2-5	66	48,53
6-10	6	4,41
>10	7	5,15
Skupaj	136	100,00

Davorin Tome, Jamova 66, Ljubljana

Tabela 2: Število dobljenih podatkov za vsako vrsto posebej

Vrsta	Število podatkov	%
1. Asio otus	142	30,94
2. Strix aluco	116	25,27
3. Athene noctua	57	12,42
4. Bubo bubo	33	7,19
5. Otus scops	33	7,19
6. Tyto alba	26	5,66
7. Strix uralensis	22	4,79
8. Aegolius funereus	13	2,83
9. Glaucidium passerinum	13	2,83
10. Asio flammeus	4	0,87
Skupaj	459	100,00

Tabela 3: Viri podatkov

Vir	Število podatkov	%
1. OAS	220	47,93
2. gnezditveni obrazec	98	21,35
3. literatura	70	15,25
4. ustno	50	10,89

Veliki skovik, Scops Owl (M. Škerlak)

Predlog za zaščito območja ob Savinji

Proposal how to protect a part of the Savinja Valley

MILAN CERAR

Narava takšna, kot je danes in nikoli več!

To je vprašanje človeka, ki tesno živi z naravo in budno spremlja dogajanje in posledice spremenjajoče se narave. Beton in asfalt, to bo poguba za človeka. Še je čas, da se stanje spremeni v korist nas vseh.

Precej časa intenzivno opazujem ptice na območju, ki ga predlagam za zaščiteno področje. Območje leži v ravninskem delu Zgornje Savinjske doline. Reka Savinja se na tem področju precej široko razlije. Bregovi reke in struga so gosto obrasli z vrbo, jelšo, brezo, ivo, ostrogo in drugimi obvodnimi rastlinami. Vodne in obvodne ptice privabijo rečni rokavi in vodne struge. Precej je tudi otokov, ki so gosto obrasli z rastlinstvom. Na otokih gnezdijo raca mlakarica, mali martinec, rumeni strnad, siva pastirica in mali deževnik. Pogost gnezdilec je tudi modri vodomec. Od leta 1985 dalje se v času gnezditve redno pojavlja par kvakača, ki tu verjetno gnezdi. Med redkimi in maloštevilnimi pticami je tudi

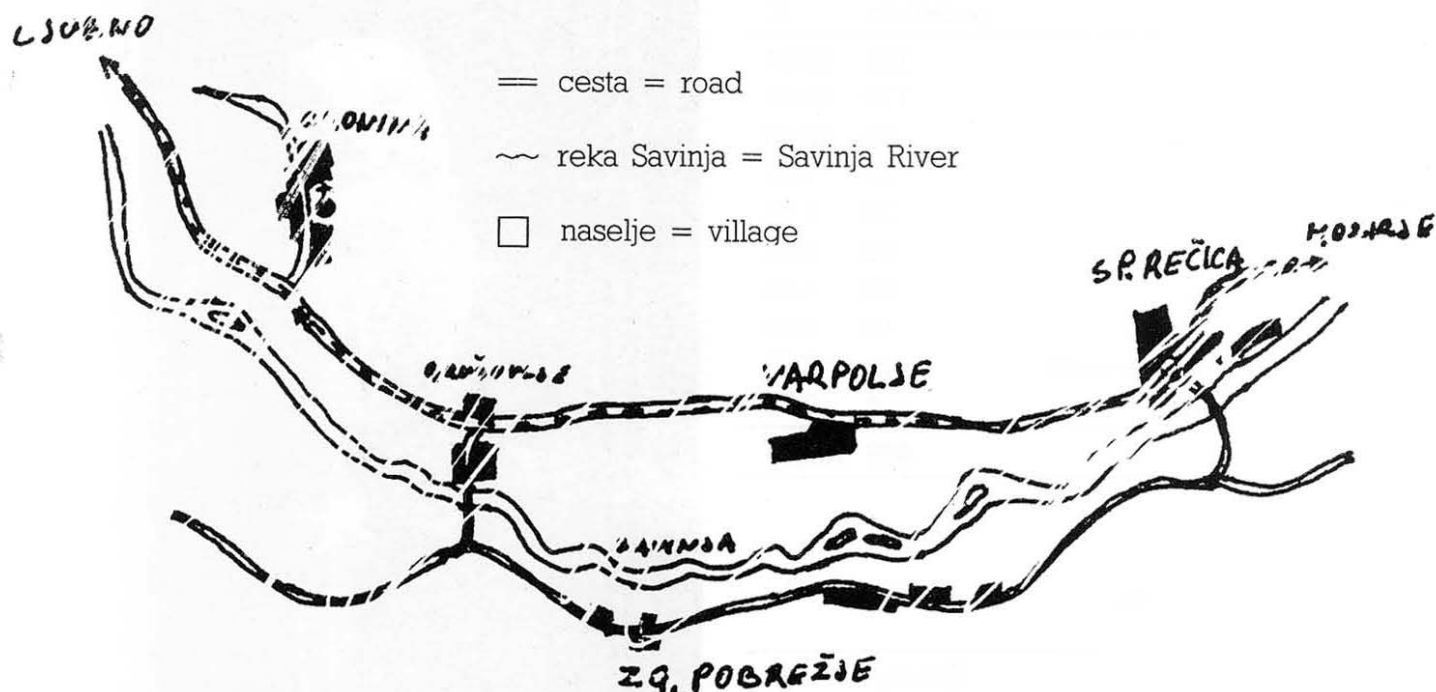
sokol selec, ki v zadnjem času gnezdi v naši dolini.

Zaščiteno območje naj bi zajemalo vodni del in del rečnega brega v skupni dolžini 6 km in pas rečnega brega v širini ca. 100 m.

Varstveni ukrepi:

1. Strogo nadzorovano odvažanje gramoza iz rečne struge.
2. Prepovedana graditev objektov (kampi, igrišča, hlevi...).
3. Prepovedano zasipanje stare struge in rokavov.
4. Prepovedano sekanje drevja in grmičevja.
5. Strogo prepovedano pranje avtomobilov in kmetijskih strojev (traktorji, cisterne, škropilnice...).

Pohlep človeka po naravi naj ostane le v njegovi podzavesti in z razdejanjem naj blodi le v spominu. Narava sama naj uravnava, kar človek namerava.

Območje, predlagano za zavarovanje, naj se ohrani ob reki Savinji od Spodnje Rečice ob Savinji do Okonine. Vsaj majhen pas ob reki Savinji naj ohrani podobo narave in pesem ptic.

The area which is to be protected is situated along the Savinja River, i.e. between the villages of Spodnja Rečica and Okonina. Each strip of land by the river is to retain the nature's image and bird songs.

Vrste ptic na območju:

Siva čaplja *Ardea cinerea*

Mlakarica *Anas platyrhynchos*

Mali ponirek *Tachybaptus ruficollis*, na prezimovanju.

Zelenonoga tukalica *Gallinula chloropus*

Kvakač *Nycticorax*

Mali martinec *Tringa hypoleucos*

Mali deževnik *Charadrius dubius*

Vodomec *Alcedo atthis*

Vodni kos *Cinclus cinclus*

Bela pastirica *Motacilla alba*

Siva pastirica *Motacilla cinerea*

Kosec *Crex crex*

Kobilar *Oriolus oriolus*

Rumeni strnad *Emberiza citrinella*

Smrdokavra *Upupa epops*

Zlatovranka *Coracias garrulus*, do leta 1987

Beločeli muhar *Ficedula albicollis*

Sokol selec *Falco peregrinus*

Škrjančar *Falco subbuteo*

Lunj *Circus aeruginosus*, preletnik

Pepelasti lunj *Circus cyaneus*, preletnik

Bela štorclja *Ciconia ciconia*, maj – junij

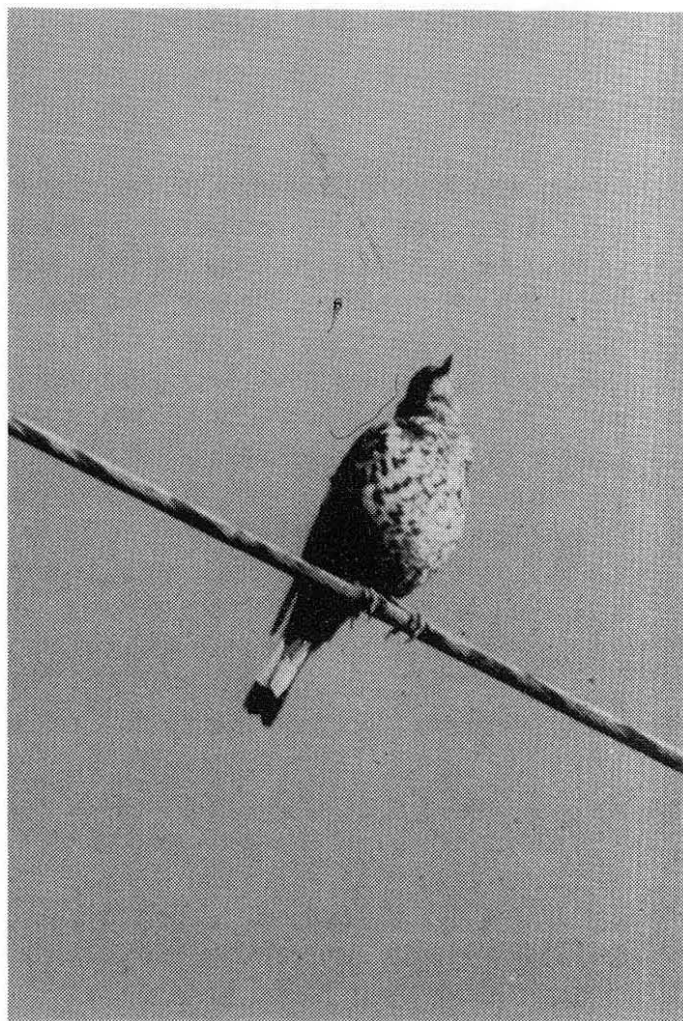
Rečni galeb *Larus ridibundus*

Na celotnem območju živi nad 90 vrst ptic skozi vse leto. Zaradi vse večjih posegov je obstoj nekaterih redkih vrst zelo negotov. S pravočasno zaščito območja še lahko preprečimo uničenje naravnega ravnovesja in obstoj nekaterih zelo ogroženih vrst ptic. Narava sama bo bogato poplačala naš trud za ohranitev zdravega in naravnega okolja.

Slepi jih slišijo, gluhi jih vidijo, nihče pa jih ne razume.

Milan Cerar, Ljubno ob Savinji

Skrivnostna fotografija Mystery photograph

Za prepoznavanje ptic med letom na svetlem nebesnem ozadju je poznavanje temnih obrisov, tako imenovanih silhuet, še kako dobrodošlo. Posebno zgovorne so okončine, recimo vrhovi letalnih peres roke (»prsti«), razmerje med repom in nogami, pa tudi drža vrata, kljuna, nog in podobno. Kajpak zavaljo prispevka o rdečenogem poljniku te ptice ni bilo težko prepoznati na posnetku T. Makovca. Pa vendar se mi ga je zdelo vredno uvrstiti v serijo skrivnostnih fotografij, če zaradi drugega ne, že zaradi »repa«, kot ga v silhueti oblikujejo iztegnjene noge. Prišlo pa mi je na uho, da avtorju objava fotografije v tej rubriki ni bila pogodu. Senca ptice s ptico odleti, senca zamere s časom obledi. *Urednik*

Beloglavi jastreb *Gyps fulvus* povsem zaščiten na Cresu

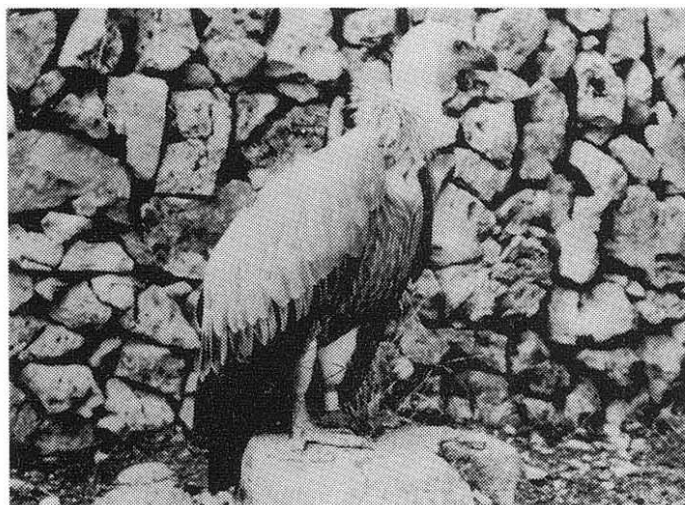
Griffon Vulture *Gyps fulvus* utterly protected on the island of Cres

ŽIGA GOMBAČ

Verjetno nam je otok Cres znan po beloglavih jastrebih, ki tam gnezdijo v razmeroma velikem številu. Na otoku Cresu, ki je drugi največji otok v Jadranu, gnezdi približno 50 parov. Gnezdijo v kolonijah pod vasema Beli in Orlec. Vsakemu paru jastrebov se na leto izvali samo en mladič. Preden starša spravita mladiča iz gnezda, mine kar lepa doba, pol leta (od februarja do julija). Vendar pa moramo tukaj upoštevati, da veliko mladih in neizkušenih jastrebov konča s prvim poletom v morju. Če jim prvi polet uspe, potem se do oktobra še potikajo po Cresu, nato pa se odpravijo na klatenje, ki traja približno pet let. Pot jih vodi čez Učko, Nanos, prek naših Alp, čez avstrijske, švicarske, nemške Alpe tja do Češke, nato gredo na jug čez Dinarsko gorstvo, Balkan, čez Bospor, Sueški prekop in verjetno prav do Severne Afrike. Potem se vrnejo na matični otok, kjer si izberejo partnerja, s katerim ostanejo do konca življenja. Na Kvarnerskih otokih živi približno polovica populacije jastrebov v Jugoslaviji. V Jugoslaviji je še pred 10 leti gnezdilo 200 do 300 parov, danes samo še okoli 100 parov. 90 % evropske populacije beloglavih jastrebov živi v Španiji, kjer so že leta 1976 zanje odprli mrhovišče.

Na Cresu so 28. septembra 1990 slovesno odprli dva rezervata in prvo službeno opazovalnico ter hkrati mrhovišče pri nas. Največ zaslug za ta veliki in tako pomembni dogodek gre gotovo pripisati dr. Goranu Sušiću, hrvaškemu ornitologu, ki že vrsto let opazuje in znanstveno proučuje beloglave jastrebe na Cresu in tudi drugih Kvarnerskih otokih (Krku, Plavniku, Pagu), ter delovni organizaciji Cresanka, pa seveda še mnogim drugim posameznikom, ki so imeli posluš za to. Zbralo se nas je okoli 50 udeležencev, zvečine Hrvatov, pa tudi nekaj iz Slovenije in Italije. Mahnili smo jo proti zalivu Mali Bok. Nad zalivom je parkirišče, kjer so postavljene opozorilne table z naslednjo vsebino: Ste v področju, ki pripada beloglavim jastrebom in drugim živim bitjem, ki žive v ornitološkem rezervatu Cres. Kot obiskova-

lec ne počenjajte nič takega, kar bi jih vznemirjalo. To je v skladu z 20. členom zakona o zaščiti narave. Prepovedano je vsako zapuščanje ceste in gibanje po naravi brez organiziranega vodstva. Prekrški bodo kaznovani.

Beloglavi jastreb, Griffon Vulture (V. Luskovec)

Opazovalnica je oddaljena približno 500 m od parkirišča. Tam je bila slovesna otvoritev, ki jo je med drugim snemala tudi hrvaška TV. Dr. Goran Sušić je imel govor, nato pa je odprl opazovalnico. Potem ko smo spili pravo »ornitološko« pivo Falco in pojedli nekaj posušenih fig, smo se vrnili proti Orlecu. Med potjo smo se ustavili pri jastrebu Mikiju, ki je sedaj že prava znamenitost Orleca. Njegov skrbnik Anton Kučica ga je namreč pred dvema letoma rešil iz morja, ko se mu je ponesrečil let iz gnezda. Pozno popoldne in večer smo preživeli v vaški dvorani na Orlecu v prijetnem pogovoru z hrvaškimi ornitologi. Postregli so nam s poglavitno hrano jastrebov – janjcem, ki pa je bil za nas pripravljen na nekoliko drugačen način.

Upamo in želimo si, da bi jastrebi zdaj zaživel v normalnejših razmerah. Upajmo tudi, da bo odprtje mrhovišča zavrlo izginjanje teh čudovitih ptičev. Že naslednje poletje pa bodo na Cresu začeli s tako imenovanimi Bird Feries. Pa srečno, jastrebi!

Žiga Gombač, Ljubljana, Jarška 23

Kam takoj sporočiti pomembne podatke?
uvajamo

NEMUDNE ORNITOLOŠKE LINIJE

selitev, najdba obročka, kadavra

061 / 218-846

gnezditev

064 / 47-170

prezimovanje

061 / 262-596

ujede

064 / 41-867

posegi v naravo

062/29-086

Če vam pri prvem poskusu ne uspe vzpostaviti kontakta
z ornitologom, sporočite svojo telefonsko številko
ali naslov.

LETNIK 12
VOLUME 12

LETO 1991
YEAR 1991

ŠTEVILKA 47
NUMBER 47

STRANI 1-48
PAGES 1-48

VSEBINA

CONTENTS

- Pogovor z dr. Matvejevom 1 Interview with Dr Matvejev
- Balkanski detel *Dendrocopos lilfordi* gnezdi tudi v Sloveniji (M. Perušek) 14 Balkan Woodpecker *Dendrocopos lilfordi*, breeds also in Slovenia (M. Perušek)
- Vedenje pribe *Vanellus vanellus* ob prisotnosti vsiljivca (T. Trilar) 18 Behaviour of the Lapwing *Vanellus vanellus* in an intruder's presence (T. Trilar)
- Bela štoklja *Ciconia ciconia* na jugovzhodnem Dolenjskem (A. Hudoklin) 24 White Stork *Ciconia ciconia* in the region of Dolenjsko (A. Hudoklin)
- Kostanjevka *Aythya nyroca* na Dravskem polju nekoč in danes (M. Vogrin) 27 Ferruginous Duck *Aythya nyroca* at Dravsko Polje in former times and today (M. Vogrin)
- Iz ornitološke beležnice:** 29 **From the ornitological notebook:**
- Ardea cinerea*, *Cygnus olor*, *Tadorna tadorna*, *Circaetus gallicus*, *Falco vespertinus*, *F. columbarius*, *F. peregrinus*, *Porzana parva*, *Charadrius alexandrinus*, *Calidris alba*, *Sterna caspia*, *Tringa glareola*, *Psittacula krameri*, *Merops apiaster*, *Anthus campestris*, *Phoenicurus ochruros*, *Saxicola torquata*, *S. rubetra*, *Monticola solitarius*, *Ficedula parva*, *Passer domesticus*, *Plectrophenax nivalis*, *Emberiza cirrus*, *E. calandra*
- Vprašanja strokovnih in slovenskih ptičjih imen 36 (J. Gregori)
- Slovenska imena ptičev – vabilo k razpravi 40 (T. Jančar)
- Ornitološki atlas Triglavskega narodnega parka 42 (T. Jančar)
- Kako smo opazovali sove? (D. Tome) 43 How we watched the owls (D. Tome)
- Predlog za zaščito območja ob Savinji 46 A proposal how to protect a part of the (M. Cerar) Savinja Valley (M. Cerar)
- Skrivnostna fotografija 47 Mystery photograph
- Beloglavi jastreb *Gyps fulvus* povsem zaščiten na Cresu (Ž. Gombač) 48 Griffon Vulture *Gyps fulvus* utterly protected on the island of Cres (Ž. Gombač)

Fotografija na naslovnici: Poljski vrabec *Passer montanus* (M. Perušek)

TISKARNA
TONÉ
TOMŠIČ

LJUBLJANA
GREGORČIČEVA 25a
TELEFON 061/219 219

rototisk | ofsettisk
knjigotisk | knjigoveznica